

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Škola remesiel inými očami

Anna Hrabková

OBSAH

PREČO? ...namiesto úvodu.....	3
Pracovné vyučovanie.....	4
Práca s prírodným materiálom	15
Práca s odpadovým materiálom.....	23
Práca s hmotami	31
Práca s hlinou	32
Práca so slaným, medovníkovým, vizovickým a maizenovým cestom	38
Papierová hmota a kaširovanie	42
Práca s textilom	48
Práca s drôtom.....	55
Záver.....	63
Zoznam bibliografických odkazov	64

PREČO? ...namiesto úvodu...

Prečo práve PREČO? ...prečo vlastne robíme určité veci, prečo vytvárame to i ono a prečo je to tak a nie inak... A tak ma tých 10-krát „prečo“ z jednej knihy, ktorú som čítala veľmi dávno, tak zaujalo, že ma to po zrelej úvahe vlastne inšpirovalo k napísaniu tejto knihy. A stále sa pýtam sama seba... PREČO?

Prečo to vlastne robím a prečo píšem a prečo to chcem odovzdať ďalej a prečo sa chcem podeliť s ostatnými so svojimi skúsenosťami, zážitkami z práce s deťmi a pocitmi, ktoré mám pri týchto činnostiach, a ako to na mňa umelecky pôsobí a mnoho iných vecí... A stále to PREČO?

PREČO sa mám učiť tkat', keď v obchodoch je dostatok hotových látok?

PREČO si lámať hlavu so vzorom šatky, keď na to máme návrhárov?

PREČO mám farbiť plátno v cibulových šupkách, keď nás obklopuje toľko pestrých a módnych farieb?

PREČO si mám batikovať tričko, keď si ho môžem kúpiť s potlačou a nápismi?

PREČO mám rozstrihať, znova zošiť a našiť a farbiť rôzne materiály, keď už boli s určitým vzorom vyrobené?

PREČO si mám zo špagátov utkať šperky, keď ich na každom kroku predávajú?

PREČO mám vedieť, čo na sebe nosili ľudia v minulosti, keď sa obliekam podľa súčasnej módy?

PREČO mám rešpektovať tradície ako naši predkovia, keď žijeme v storočí globalizácie?

PREČO mám celé hodiny tkat' nástennú tapisériu, keď si môžem nalepiť na stenu obrazovú tapetu?

PREČO mám niečo vlastnoručne vytvárať, keď to za nás dokážu vyrobiť stroje?

(Textilné výtvarné techniky, 2005, s. 8)

Prečo to všetko robím ja? Presvedčíte sa o tom, ak si otvoríte moju útlú knihu a prečítate ju až do konca, budete podľa nej pracovať sami či s deťmi a umelecky tvoriť, možno sa na konci sami presvedčíte PREČO...

Mojím cieľom je poskytnúť učiteľom, vychovávateľom, rodičom, širokej verejnosti a všetkým umelecky cítiacim ľuďom poznatky, nápady a inšpirácie v jednotnom celku, ktorý obsahuje základné poznatky z teórie pracovného vyučovania, námety, nápady a zaujímavosti v oblasti technickej a pracovnej výchovy, spoznávať majstrovstvo ľudových remesiel tradícií a pritom odhaliť tajomstvo rôznych pracovných techník, materiálov a postupov.

PRACOVNÉ VYUČOVANIE

Dvadsiate storočie bolo obdobím expanzívneho rozvoja techniky. Prognózy naznačujú, že podobný trend rozvoja techniky bude prebiehať aj v 21. storočí, preto takmer všetky krajiny sveta do svojho vzdelávacieho programu zaradili aj technické vzdelávanie. Dvadsiate storočie bolo aj storočím intenzívneho hľadania optimálnej koncepcie technického vzdelávania. V medzinárodnom meradle sa ich vystriedalo niekoľko desiatok. Na jednej strane súviseli s rozvojom techniky a jej dopadom na životné prostredie, na druhej strane súviseli s pokrokovými trendmi vo všeobecnom vzdelávaní.

Význam technického vzdelávania zdôraznila aj svetová organizácia UNESCO prijatím programu, ktorý bol akceptovaný aj Slovenskou republikou. Nový program technického vzdelávania kladie dôraz na humanitné využívanie techniky a základnú technickú gramotnosť pri využívaní takých stratégií a metód technického vzdelávania, v ktorých žiak vystupuje ako aktívny subjekt. Do popredia vystupuje požiadavka rozvíjať partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom, v ktorom je dostatočný priestor na vzájomnú akceptáciu (Kolláriková, Pupala, s. 421).

Definícia techniky podľa organizácie Council of Independent Colleges z roku 1984 znela: *Technika je sociálny proces, ktorý využíva vedecký a empirický potenciál vytvorených nástrojov, strojov, prístrojov, poznatkov, postupov, zdrojov a systémov na ovplyvňovanie života i prostredia, v ktorom žijeme* (ibid., s. 403).

Mnoho autorov (Uždil, 1988; Matějček, 1986) pri charakterizovaní technickej výchovy v predškolskom a mladšom školskom veku dáva do súvislosti hru s prácou a tvorivou činnosťou. Dieťa pracuje, tvorí hru a v hre. Je to prevládajúca spontánna činnosť detí. Kategorizácia **hry, práce a tvorivej činnosti** podľa Uždila je len dočasne fungujúcim označením. Toto obdobie má svoje zákonitosti a osobitosti aj v technickom poznávaní, je na polceste medzi fantáziou a životným realizmom, pričom zákony logiky neplatia. Veci, ktoré sa hýbu, podľa dieťaťa majú v sebe dávku života, nech sú z dreva, plechu či plyšu. O technických poznatkoch nám deti veľa povedia prostredníctvom svojich výtvorov. Dieťa si dokáže plánovať pracovný postup, skúmať a hodnotiť výber pracovnej činnosti, premyslieť každý krok realizovaného zámeru a napokon prezentovať a hodnotiť svoje „dielo“. To všetko podporuje chápanie a poznanie, rozvíja sociálne správanie, komunikačné schopnosti i kritické myslenie (Kolláriková, Pupala, s. 407).

Prečo je teda potrebné všeobecné technické vzdelanie? Technika nás ovplyvňuje už od najútlejšieho veku a sprevádza nás celým životom. Význam technického vzdelávania v rámci všeobecného vzdelávania zdôrazňujú medzinárodné organizácie pre vzdelávanie. Z toho vyplýva potreba prípravy detí na neustálu zmenu, na pochopenie a prítomnosť techniky okolo nás, na zaujatie vlastného postoja k nej a na orientáciu v množstve informácií. Systematicky rozvíjať vedomosti, schopnosti, zručnosti, návyky pri narábaní s nástrojmi, náradím, náčiním a vedieť používať a chrániť ho. Primeranými formami a vhodnými alternatívnymi metódami vytvárať u detí kladný vzťah k práci, rozvíjať tvorivosť a integrovať dieťa do reálneho života.

Pojem „technická gramotnosť“ vysvetľuje Kožuchová ako spôsobilosť na primeranej vekovej úrovni:

- uvedomiť si kľúčové procesy v technike (ako to funguje),
- obsluhovať technické prístroje a zariadenia,
- aplikovať technické poznatky v nových situáciách,
- vedieť využívať technické informácie (ibid., s. 421).

Technická gramotnosť úzko súvisí s tradíciami a remeslami a jej využitím vo výchovno-vyučovacom procese. Štátny vzdelávací program v predprimárnom a primárnom vzdelávaní vymedzuje všeobecné ciele ako kľúčové kompetencie/spôsobilosti o vyváženom rozvoji osobnosti detí a žiakov ako rámcový obsah vzdelávania a ich vzájomnom rešpektovaní a prepojení.

Absolvent predprimárneho vzdelávania má osvojené tieto kľúčové kompetencie:

- psychomotorické,
- osobnostné,
- sociálne,
- komunikatívne,
- kognitívne,
- učebné kompetencie,
- informačné kompetencie (ISCED 0).

Prostredníctvom programu učiteľ realizuje kontinuálnou, na seba nadväzujúcou dennou pedagogickou činnosťou rozvoj osobnostných kvalít dieťaťa v poznaní: seba samého, sveta ľudí, prírody a kultúry, čím sa budeme zaoberať nasledujúcich kapitolách (Príručka, 2008, s. 14).

Absolvent primárneho vzdelania má osvojené tieto kľúčové spôsobilosti/kompetencie:

- sociálne komunikačné spôsobilosti,
- spôsobilosť v oblasti matematického a prírodovedného myslenia,
- spôsobilosť v oblasti informačnej a komunikačnej technológie,
- spôsobilosť učiť sa učiť sa,
- spôsobilosť riešiť problémy,
- osobné, sociálne a občianske spôsobilosti,
- spôsobilosť vnímať a chápať kultúru a vyjadrovať sa nástrojmi kultúry (ISCED 1).

V primárnom vzdelávaní sa realizujú vzdelávacie oblasti ako:

- jazyk a komunikácia,
- matematika a práca s informáciami,
- príroda a spoločnosť,
- človek a hodnoty,
- človek a svet práce,
- umenia a kultúra,
- zdravie a pohyb,

ktoré nadväzujú na vzdelávacie štandardy predprimárneho vzdelávania.

Z hľadiska našej témy sa budeme venovať oblasti **človek a svet práce**, ktorá zahŕňa návrhy pracovných činností a technológií, ktoré by mali viesť žiakov k získaniu základných zručností v rôznych oblastiach ľudskej činnosti a prispieť k úcte k práci. Vo vzdelávacej oblasti je predmet pracovné vyučovanie, ktoré sa zameriava na praktické pracovné návyky a dopĺňa celé základné vzdelávanie o dôležitú zložku nevyhnutnú na uplatnenie človeka v ďalšom živote v spoločnosti. Tým sa odlišuje od ostatných vzdelávacích oblastí a je ich určitou protiváhou. Je založená na tvorivej spolupráci žiakov.

Obsahom predmetu pracovné vyučovanie je **tvorivé využitie technických materiálov, základy konštruovania, stravovania a prípravy jedál, starostlivosť o životné prostredie a ľudové tradície a remeslá** (ISCED 1). Tematickým celkom ako tvorivé využitie technických materiálov, základom konštruovania a ľudovým tradíciám a remeslám sa budeme venovať v nasledujúcich kapitolách knihy.

Výchovno-vyučovaci proces dáva možnosť a priestor vhodnými metódami, alternatívnymi spôsobmi učenia realizovať obsah a ciele štátneho vzdelávacieho programu pretvoreného do školských vzdelávacích programov. Remeslá a tradície využívame na vyučovacích hodinách slovenského jazyka, vlastivedy a veľký priestor nám poskytujú predmety výtvarná výchova a pracovná výchova.

Charakteristika pracovného vyučovania

Predmet zahŕňa široké spektrum pracovných činností a technológií, aj keď obsahom nejde do hĺbky, ale vedie žiakov k získaniu základných užívateľských zručností v rôznych oblastiach ľudskej činnosti a prispieva k vytváraniu životnej a profesijnej orientácie žiakov. Koncepcia učebného predmetu vychádza z konkrétnych životných situácií, v ktorých žiaci prichádzajú do priameho kontaktu s výtvormi ľudskej činnosti a technikou v jej rozmanitých podobách a širších súvislostiach.

Cieľom učebného predmetu je rozvíjanie technickej gramotnosti, ktorá vychádza zo všeobecných požiadaviek vedecko-technickej gramotnosti i zo všeobecných cieľov primárneho vzdelávania, z hľadiska troch navzájom prepojených komponentov:

1. výchova vzťahu k technike (**hodnoty, postoje**);
2. výchova o technike (**vedomosti**);
3. výchova prostredníctvom techniky (**skúsenosti, pracovné činnosti, zručnosti**).

V rovine hodnôt a postojov predmet smeruje k:

- poňatiu úlohy techniky v spoločnosti,
- uvedomeniu toho, ako technika ovplyvňuje náš život v rôznych životných situáciách (doma, v škole, pri cestovaní, hre, športe atď.),
- bipolárnemu vnímaniu techniky (technika môže pomáhať, ale aj ohrozovať zdravie, život),
- rozvíjaniu mravného vedomia a konania v súvislosti s využitím techniky,
- rozvíjaniu osobnostných vlastností,
- uplatňovaniu tvorivosti a vlastných nápadov,
- vytváraniu postojov k hodnotám vo vzťahu k práci človeka,
- zodpovednosti za kvalitu svojich i spoločných výsledkov práce,
- rozvoju morálnych a vôľových vlastností (vytrvalosť a sústavnosť pri plnení zadaných úloh, vynakladanie úsilia na dosiahnutie kvalitného výsledku),
- rozvoju asertivity pri presadzovaní vlastných názorov, postojov a citov,
- rozvoju autonómnej pozície človeka (sebarealizácie, sebadôvery, sebavzdelávania).

V rovine vedomostí smeruje k:

- porozumeniu základným technickým problémom v kľúčových oblastiach techniky (materiály a technológie, komunikačné systémy, doprava a konštruovanie),
- veku primeranej úrovni,
- poznaniu základných životných potrieb rastlín v rámci pestovateľských prác,
- poznaniu základnej techniky v domácnosti a bezpečnej manipulácii s ňou.

V rovine pracovných činností a zručností smeruje k:

- získavaniu pracovných skúseností a zručností v kľúčových oblastiach techniky,
- spôsobilosti kriticky používať informačné a komunikačné technické prostriedky,

- získaniu pracovných zručností pri opracovaní technických materiálov,
- spôsobilosti v oblasti konštruovania počnúc plánovaním až po prezentáciu produktu,
- osvojení bezpečného využívania techniky v domácnosti,
- pestovaniu a ošetrovaní základných druhov rastlín,
- získavaní všeobecne využiteľných pracovných skúseností,
- využívaniu vhodných pracovných prostriedkov v bežnom živote,
- naučení pracovať v tíme,
- poznaniu pravidiel bezpečnosti práce a schopnosti poskytnúť pomoc pri úraze.

Predmet smeruje k rozvíjaniu kľúčových kompetencií žiakov tým, že vedie žiakov k:

- pozitívnemu vzťahu k práci a zodpovednosti za kvalitu svojich i spoločných výsledkov práce,
- osvojení základných pracovných zručností a návykov z rôznych pracovných oblastí, organizácii a plánovaniu práce a používaniu vhodných nástrojov, náradia a pomôcok pri práci i v bežnom živote,
- vytrvalosti a sústavnosti pri plnení zadaných úloh, uplatňovaniu tvorivosti a vlastných nápadov pri pracovnej činnosti a vynakladaniu úsilia na dosiahnutie kvalitného výsledku,
- autentickému a objektívnemu poznávaniu okolitého sveta, potrebnej sebadôvere, novému postojú a hodnotám vo vzťahu k práci človeka, technike a životnému prostrediu,
- chápaniu práce a pracovnej činnosti ako príležitosti na sebarealizáciu, sebazvedelávanie a rozvíjanie podnikateľského myslenia,
- orientácii v rôznych odboroch ľudskej činnosti, formách fyzickej a duševnej práce a osvojení potrebných poznatkov a zručností významných pre možnosť uplatnenia, voľbu vlastného profesijného zamerania a ďalšiu životnú a profesijnú orientáciu,
- schopnosti bezpečne sa správať v doprave a na komunikáciách,
- rešpektovaniu environmentálnych hodnôt a chápaniu recyklácie materiálov a produktov.

(Príloha k ŠVP pre 1. stupeň ISCED 1 – nižšie sekundárne vzdelávanie. Učebné osnovy)

Vhodná voľba **metód** vedie k zvyšovaniu efektívnosti vyučovacieho procesu. V pedagogickej literatúre sa stretáme s rôznym delením metód. G. Petty (1996) odporúča využiť čo najviac metód, pretože žiaci sa učia rôznymi spôsobmi a práve rôznorodosť činností zabezpečí, že všetci budú využívať všetky svoje možnosti. Učenie sa stane podnetnejším a zábavnejším.

Zážitkové metódy sú charakteristické tým, že účastníci majú priamy zážitok z realizácie praktickej činnosti. Aktivity sú obvykle hravé a hra strháva účastníkov k silným zážitkom, prostredníctvom ktorých sa spontánne učia. Umožňujú účastníkom prežiť niečo na vlastnej koži a nie získať sprostredkované prednáškou alebo modelom, obrázkami či textom v knihe. Preto sa zážitkové metódy zvyčajne robia v skupine, v prírode, s reálnymi predmetmi, prostredníctvom reálnych úloh. Vyžadujú angažovanosť účastníkov a nasadenie vo výkone – potom prichádza ozajstný zážitok. Podľa Bednaříka (2004) zážitkové metódy môžeme rozdeliť do troch skupín:

- *zážitkové aktivity* – delia sa na aktivity pred dverami (indoor) – klubové hry a krúžkové činnosti – a aktivity za dverami (outdoor) – viazané na pobyty v prírode –,
- *aktivity využívajúce umenie*,
- *športové aktivity*.

Zážitkové učenie využívajúce zážitok na učenie preniká aj do škôl, predškolského a základného stupňa prostredníctvom inovačných a alternatívnych edukačných aktivít (ibid., s. 74).

Metódy pracovného vyučovania využívané pri práci na školách a v zariadeniach:

1. Metóda rozhovoru:

- môže mať charakter plynulého výkladu alebo výkladu prerušovaného orientačnými otázkami pre žiakov.

2. Metóda demonštračná:

- výklad je sprevádzaný demonštrovaním ukážok materiálov a výrobkov z nich (predstavivosť, nadväznosť poznatkov s predchádzajúcimi, trvalosť nadobudnutých poznatkov a skúseností).

3. Metóda ilustračná:

- učiteľ pri vysvetľovaní pracovných postupov kreslí na tabuli zábery z jednotlivých fáz postupu, prípadne má ukážku rozpracovaného výrobku.

4. Metóda cvičenia a samostatnej práce žiakov:

- zručnosť sa opakovaním a precvičovaním stáva návykom. Učiteľ sa podieľa na vytváraní predstavivosti, obrazotvornosti, tvorivom myslení žiakov. Dôležitý je správne určený vzťah medzi mierou a rozsahom pomoci poskytovanou učiteľom a medzi mierou a rozsahom činnosti, ktorú by mal žiak zvládnuť.

5. Metóda exkurzie:

- podieľa sa na získavaní poznatkov priamym vnímaním činnosti v praktickom živote, dôležitá je príprava učiteľa.

6. Metóda pozorovania a pokusov:

- je nevyhnutné vedieť pozorovať, vedieť si všímať charakteristické vlastnosti. Potrebné je zvážiť možnosti a schopnosti žiakov.

7. Metóda preverovania a hodnotenia vedomosti, zručnosti a návykov:

- sledovanie, kontrolovanie, vyhodnocovanie pracovných zručností a návykov. Ak žiaci nezvládnu pracovné činnosti, učiteľ nemôže pokračovať, musí zvoliť individuálny prístup (Josefčák, 2008).

G. Petty (1996) uvádza tieto metódy:

1. Výklad:

- najčastejšie využívaná metóda,
- účinnosť výkladu zvýši využívanie názorných pomôcok,
- oživenie výkladu pomocou kladenia otázok – aktívne zapojenie žiakov na vyučovacej hodine.

2. Vysvetľovanie:

- je založené na skúsenostiach žiakov a ich slovnej zásobe,
- má byť stručné, prehľadné a zrozumiteľné,
- učiteľ má podstatné časti viackrát opakovať, zdôrazňovať a využívať konkrétne, ale aj abstraktné vysvetľovanie.

3. Praktické ukážky:

- podstatou je oboznámiť žiakov s príkladom správneho postupu, ktorý napodobnia alebo prispôbia sa mu, podľa svojich možností,
- ukážka môže mať niekedy formu správneho vzoru alebo nesprávneho vzoru.

4. Precvičovanie:

- vychádza z individuálnych záujmov a schopností žiakov,

- je potrebné vyhradiť dostatok času na jednotlivé praktické činnosti,
- ak ide o zložitejšie činnosti, je potrebné pripraviť si postup a všetky potrebné pomôcky, čo môže zlyhať, kritériá správneho postupu, zásady bezpečnosti.

5. Dialóg:

- učí žiakov samostatne uvažovať, získavať kvalitné, široko aplikovateľné zručnosti,
- žiaci si precvičujú používanie pojmov a zákonitostí, o ktorých sa učia,
- učiteľovi poskytuje spätnú väzbu,
- rozhovor s celou triedou, skupinou alebo jednotlivcami,
- otázky môžu byť kladené ústnou alebo písomnou formou, pri používaní otázok sa kladie väčší dôraz na pochopenie ako na poznatok,
- žiakom dodáva sebadôveru a zvyšuje motiváciu.

6. Diskusia:

- často využívaná metóda,
- ide o voľne plynúci rozhovor, v ktorom majú žiaci možnosť vyjadriť svoje myšlienky a názory a vypočuť si, čo hovoria ostatní zo skupiny,
- prínos diskusie môže byť: ak sa chce učiteľ oboznámiť s názormi a skúsenosťami žiakov, ak sa téma týka skôr hodnôt, postojov a pocitov, aby sa žiaci naučili vytvárať si vlastné názory a posudzovať názory iných, žiaci využívajú vyššie kognitívne funkcie (hodnotenie, analýza),
- môže byť voľná alebo realizovaná na základe pripravených otázok,
- na konci diskusie je potrebné obsah diskusie zhrnúť a sformulovať závery.

7. Metódy aktívneho učenia – hry, simulácie, rolové hry:

- intenzívne zapájajú žiakov do vyučovacieho procesu,
- plné sústredenie na danú činnosť,
- zvyšujú záujem a motiváciu žiakov,
- neodporúča sa jednu hru hrať príliš často ani príliš dlho.

8. Metóda objavovania:

- správne naplánovaná a zrealizovaná predstavuje aktívnu formu učenia,
- využíva sa náročná, ale zvládnuteľná a zábavná úloha,
- žiak veľmi rýchlo pochopí učivo, poznatky sa lepšie uložia v pamäti a sú ľahšie aplikovateľné v praxi,
- motivuje a aktivizuje žiakov,
- dôležitá pomoc učiteľa,
- dostatočné množstvo poznatkov a skúseností.

9. Učenie z textu a vyhľadávanie informácií:

- často využívaná metóda,
- čítanie nezaručuje získavanie poznatkov,
- čítanie by malo byť aktívnym procesom, v ktorom žiaci pozorne skúmajú text,
- umožňuje žiakom pracovať vlastným tempom,
- čítanie je vhodné na domáce úlohy.

10. Návštevy a exkurzie:

- ak sú dobre naplánované, žiaci si pri nich najviac zapamätajú a motivujú ich pri učení.

Výber metód ovplyvňujú rôzne požiadavky, ktoré sú aktuálne v danom čase a v daných súvislostiach. Môžeme ich koncipovať takto:

- metóda by mala vyhovovať osobitostiam žiakov,
- metóda musí rešpektovať osobnostné a profesijné predpoklady učiteľa,
- metóda musí spĺňať formatívne aj informatívne úlohy edukácie,
- metóda má byť ekonomická,
- metóda má rešpektovať vecnú podstatu učiva a charakter predmetu,
- metóda má byť najbližšie k reálnemu životu (Višňovský, L. – Kačáni, V. a kol.).

Metodická literatúra uvádza a rozpisuje niektoré metódy a prostriedky pri výtvarnej a pracovnej činnosti. Možnosti a spôsoby práce s rôznym materiálom:

- deti sa zameriavajú na **spoločný obsah, spoločnú tému** (jednotlivý predmet, postavu) s **použitím názoru** (skutočného predmetu, modelu ap.);
- deti znázorňujú **spoločný obsah**, ale aj voľne, **z vlastnej predstavy**. Sú to jednoduché, spoločne prežité situácie, v ktorých zobrazujú podľa vlastných predstáv, čo považujú za dôležité a zaujímavé;
- deti zobrazujú **vlastné nápady** a návrhy. V prácach sa prejavujú ich záujmy, záľuby, vedomosti a vlastné prežívanie. **Každé dieťa zobrazuje niečo iné.**

Správny výber **organizačných foriem** vytvára podmienky na efektívne vyučovanie a uplatňovanie metód pri vyučovaní. Kalhous, Z. – Obst, O. a kol. (2002) uvádzajú, že organizačné formy vyučovania poskytujú vonkajšie podmienky pre usporiadanie a riadenie vyučovacieho procesu v konkrétnej edukačnej situácii.

Predprimárne vzdelávanie sa realizuje prostredníctvom organizačnej formy – **edukačnej aktivity**. Edukačná aktivita je navodená učiteľom, je cieľavedomá, systematická, zmysluplná, konkrétna výchovno-vzdelávacia činnosť a je organickou súčasťou denného poriadku. Zastúpenie je v nej spontánne – situačné učenie a na základe vhodnej a účinnej motivácie je cieľavedomé, zámerné – intencionálne učenie. V edukačnej aktivite učiteľ v primeranej miere využíva situačné rozhodovanie, ktoré znamená schopnosť pohotovo reagovať na potreby a záujmy detí, ako aj na ich rozdielnu rozvojovú úroveň. Situačné rozhodovanie môže učiteľ nenásilne využiť aj v iných organizačných formách denného poriadku, napr. v hrách a hrových činnostiach, keď sa deti oboznamujú s cudzím jazykom alebo na pobyte vonku. Učiteľ sa rozhoduje reagovať na pedagogické situácie a na základe vlastného improvizovaného umenia vyťahuje z týchto situácií čo najviac na rozvíjanie osobnosti detí v niektorej oblasti rozvoja alebo vo všetkých súbežne.

V edukačnej aktivite učiteľ uplatňuje všetky zásady, najmä zásadu cieľavedomosti, aktivity, názornosti a primeranosti. Učiteľ i dieťa sú v role subjektu. Postavenie učiteľa je nedominantné. Umožňuje dieťaťu čo najviac slobodného prejavu (najmä pozitívneho), napr. rečového, pohybového, hudobno-pohybového, výtvarného, dramatického, hudobno-dramatického atď. Dieťaťu sa dostáva v každej pedagogickej situácii pozitívny model správania. Pri realizácii edukačnej aktivity je dôležité, aby sa dieťa mohlo za každých okolností nenásilne učiť a prežívať zážitky úspechu (ŠVP ISCED 0).

Mnohí autori uplatňujú rôznu klasifikáciu organizačných foriem. Václavík, V. (In: Kalhous, Z. – Obst, O. a kol., 2002) uvádza takúto delenie:

1. Individuálne vyučovanie

- najstaršia organizačná forma,

- produktivita práce učiteľa je veľmi nízka, samotný proces učenia prebieha veľmi intenzívne, pretože učiteľ sa môže žiakovi neustále venovať.

2. Hromadné vyučovanie

- najrozšírenejšia organizačná forma,
- žiaci na vyučovacej hodine plnia vždy v rovnakom čase rovnaké úlohy, preberajú rovnakú látku a postupujú rovnakým spôsobom,
- učitelia často hromadné vyučovanie dopĺňajú aj inými organizačnými formami, ktoré vedú k väčšej individuálnosti.

3. Individualizované vyučovanie

- rozvíja individuálne zvláštnosti žiakov, samostatnosť, tvorivosť a aktivitu,
- žiak musí pracovať vytrvalo a prekonávať prekážky, spoliehať sa sám na seba a cvičiť sa v sebaovládaní.

4. Diferencované vyučovanie

- možnosť diferencovania podľa úrovne intelektových schopností, nadania, záujmov, miesta bydliska..., kde sú vytvorené vhodné podmienky na individuálny rozvoj každého žiaka.

5. Skupinové a kooperatívne vyučovanie

- žiaci sa môžu rozdeliť do skupín z rôznych hľadísk – druh činnosti, náročnosť činnosti, záujem žiakov, pracovné tempo, schopnosť spolupracovať...,
- o veľkosti skupiny rozhoduje učiteľ (vhodná 5 – 7 žiakov),
- skupiny môžu vzniknúť spontánne alebo žiakov do skupín rozdelí učiteľ,
- práca v skupine zlepšuje priebeh vyučovania a žiaci dosahujú lepšie výsledky,
- dôraz sa kladie na vzájomnú komunikáciu medzi žiakmi v skupine,
- pri využívaní kooperatívneho vyučovania žiaci získajú viac poznatkov a sociálnych zručností.

6. Projektové vyučovanie

- žiaci za pomoci učiteľa riešia určitú úlohu komplexného charakteru (projekt), ktorý buď priamo vychádza z praktických potrieb, alebo je s praxou úzko spätý, integrácia predmetov,
- úloha musí byť pre žiakov zaujímavá a významná, aby sa s riešením stotožnili, prijali ho a so záujmom riešili.

7. Otvorené vyučovanie

- ide o prijímanie takých organizačných opatrení, ktoré vedú k prevzatíu väčšej zodpovednosti žiakov za plánovanie a priebeh vlastného učenia,
- otváranie školy verejnosti – rodič, obec.

8. Tímové vyučovanie

- podstatou je spolupráca viacerých učiteľov v rámci flexibilných žiackych skupín,
- jednotlivé tímy učiteľov pracujú s rôznymi veľkými skupinami.

Hygienické a bezpečnostné požiadavky pri práci s rôznym materiálom

Základné poznatky zásad bezpečnosti a hygieny sú neodmysliteľnou súčasťou kvality práce učiteľov. Nemôžeme nechať žiaka pracovať bez toho, aby sme ho nepoučili o bezpečnosti a hygiene práce. Učiteľ tak pôsobí na vytváranie predpokladov bezpečnej a hygienickej práce pri výučbe a vychovávaní žiakov k zmyslu pre bezpečnosť a hygienu práce (Kožuchová a kol., s. 52).

Podľa pokynov ministerstva je potrebné zabezpečiť:

- vhodnú štruktúru pracovného režimu a odpočinku žiakov a učiteľov,
- vhodný režim vyučovania s rešpektovaním hygieny učenia, zdravého prostredia učební (tried) a ostatných priestorov školy podľa platných technických a hygienických noriem – zodpovedajúca svetelnosť, teplota, nehučnosť, čistota, vetranie, hygienické vybavenie priestorov, primeraná veľkosť sedacieho a pracovného nábytku,
- dôležitý je vhodný stravovací a pitný režim žiakov (podľa vekových a individuálnych potrieb žiakov a učiteľov),
- bezpečnosť a ochranu zdravia zaručuje aktívna ochrana žiakov pred úrazmi,
- dostupnosť prvej pomoci z materiálneho aj ľudského hľadiska, vrátane kontaktov na lekára či iných špecialistov,
- nevyhnutné je dodržiavanie zákazu fajčenia, pitia alkoholu a používania iných škodlivín v škole a jej okolí a výrazné označenie všetkých nebezpečných predmetov a častí využívaných priestorov a pravidelná bezpečnostná kontrola (ISCED 1).

Overené zásady bezpečnosti a hygieny práce s deťmi:

- škola zásobená nevyhnutnými pomôckami a pracovnými nástrojmi, ktoré svojou konštrukciou, veľkosťou a rozmermi zodpovedajú veku žiakov,
- jednotný materiál a nástroje pre všetkých žiakov,
- dostatok materiálu, nástrojov, surovín a pomôcok pre žiakov,
- oboznámiť žiakov pred začatím práce o bezpečnosti pri práci s materiálom,
- nestrkať kovové predmety do zásuvky a zástrčky,
- neopravovať elektrické spotrebiče, nestrkať ich vo vody, nestáť vo vode,
- starostlivo preštudovať návod na použitie nástrojov a spotrebičov, kontrolovať ich bezchybnosť,
- pri práci s drevom používame ochranné okuliare, pracovné oblečenie, zástery a pracovné rukavice,
- pri lepení sa treba snažiť nepostriekať sa lepidlom, výpary nevdychovať, miestnosť vetrať, nekonzumovať jedlo a nápoje, po práci si umyť ruky a nechať v čistote pracovnú plochu a nástroje,
- používať nádoby na odpadky, uteráky na utieranie rúk,
- pracovať od jednoduchých motívov po zložitejšie námety podľa veku a možností žiakov,
- dodržiavať počas celej činnosti žiakov bezpečnosť pri práci, kontrolovať ich,
- urobiť výstavku a spoločne sa o tom rozprávať a vyhodnotiť,
- spoločné upratovanie lavíc a triedu, materiálu, pomôcky a nástroje pozbierať, každý kúsok materiálu vytriediť, recyklovať a odložiť.

Materiálno-technické zabezpečenie pracovného vyučovania

Pod pojmom materiálne zabezpečenie pracovného vyučovania rozumieme zabezpečenie priestorové, zabezpečenie materiálom, náradím a pomôckami na prácu učiteľa i žiakov. Úroveň materiálneho zabezpečenia je jednou z podmienok, ktorá výrazne ovplyvňuje kvalitu výchovno-vyučovacieho procesu v tomto predmete. Materiálno-technické vybavenie na školách zahŕňa učebné pomôcky (didaktické nástroje riadenia a regulácie procesu učenia) a pomôcky, náradie a materiál na pracovné vyučovanie.

Medzi učebné pomôcky zaradíme:

- skutočné predmety (rôzny materiál, nástroje, pomôcky, prírodniny),
- modely (dopravných prostriedkov, strojov, trojrozmerné pomôcky),
- zobrazenia (obrazy, mapy, náčrty, schémy),
- auditívne pomôcky (nahrávky, relácie),
- vizuálne pomôcky (diapozitívy, diafilmy, transparentné fólie, knihy),
- audiovizuálne pomôcky (filmy, videozáznamy),
- odborný text (metodické príručky, pracovné listy, encyklopédie, časopisy),
- špeciálne pomôcky pre žiakov so špeciálnymi potrebami (Kožuchová a kol., s. 48 – 49).

Zhrnutie materiálno-technického zabezpečenia na školách:

- kútik, miestnosť alebo centrum v triede, kde sú vytvorené podmienky na prácu s rôznym materiálom,
- stojany na výtvarné činnosti, lavice a stoličky prispôsobené veku detí, podložky, palety, mištičky,
- skrine, vitríny, koše na odpadky, nádoby na vodu, zástery pre deti, handričky, gumené obrusy na stôl,
- vyučovacie pomôcky ako obrazy, knihy, filmy, tabule, nástenky, hračky, stavebnice,
- nožnice s okrúhlym koncom, veľké nožnice, nôž,
- dierkovač, knihárske šidlo, väčšie ihly, štipacie kliešte, kladivo, píla, skrutkovač, dláto, špendlíky, krajčírsky meter, šmirgľový papier,
- okrúhle a ploché štetce, pravítko, hladidlo,
- temperové, vodové, olejové a akvarelové farby, ceruzky, voskovky, kriedy, farbičky,
- výkresy rôznej veľkosti, farebný, krepový, hodvábný, novinový papier, časopisy, letáky,
- lepiaca pištoľ, rôzne lepidlá vrátane tapetového a iné.

Medzipredmetové súvislosti pracovného vyučovania:

V súčasnej škole, ktorej znakom je angažované, humánne a produktívne prostredie, dominuje orientácia na skúsenosti. Ak tvorí škola miesto (kde pôsobí súbor didakticky premyslených podnetov), v ktorom dieťa nachádza príležitosti na koncentráciu a mentálne tvorivé úsilie, kde dochádza k premyslenému didaktickému sprístupňovaniu obsahov edukácie cez vytvorené vzťahy, v ktorých sú subjekty emocionálne zainteresované, príjemné, kde dieťa môže prirodzene a slobodne konať, projektovať, utvárať si poznanie, realizovať zaujímavé činnosti, overovať, diskutovať, neustále a vždy presnejšie a konkrétnejšie myslieť, slobodne sa (spolu)podieľať na aktivitách, tvorbe návrhov s kompletným profesionálnym zaistením, potom tam môže získavať kvalitné (edukačné) skúsenosti (Kostrub, 2005, s. 26).

Oboznámenie žiakov so základmi techniky a výroby nie je záležitosťou iba pracovného vyučovania, ale vo väčšej či menšej miere všetkých vyučovacích predmetov. Vzájomná koordinácia pracovného vyučovania s ďalšími predmetmi prehĺbi poznatky o význame výroby. Umožní im pochopiť úlohu niektorých profesií vo výrobnéj i nevýrobnéj sfére. Polytechnické prvky sa realizujú

v materinskom jazyku a literatúre, matematike, prírodovede, vlastivede, pracovnom vyučovaní, technike, umení a kultúre a vzájomne sa prepájajú.

V nasledujúcich kapitolách sa čitateľ oboznámi s konkrétnymi ľahko dostupnými materiálmi, prírodnými či umelými, novými či použitými. Charakteristika jednotlivých materiálov, ich spôsob využitia, ale aj základné techniky práce s týmito materiálmi rozšíria možnosti tvorivej práce s deťmi, rozvoja ich zručností, predstavivosti a fantázie.

A na konci bude veľká radosť z vykonanej práce. Úsmev dieťaťa by mal byť pre učiteľa tou najväčšou odmenou.

PRÁCA S PŘÍRODNÝM MATERIÁLOM

Je ťažké povedať, prečo človek priniesol do bytu celý strom. Prírodný svet rastlín, majestátnosť stromov, pôvab kvetov, ich tvary, farby a vône vzbudzujú u človeka obdiv už od najstarších dôb. Strom symbolizuje život, človek je citovo prepojený so stromom, ktorý je súčasťou prírody, vníma jeho premeny všetkými zmyslami, a preto ho potrebuje mať doma, čo najbližšie pri sebe, a to počas celého roka. Kúsok prírody si každý prináša domov, stará sa oň, polieva ho, okopáva, pleje, strihá, suší a uskladňuje.

Máte radi prírodné materiály? Teší vás pohľad na nádherne sfarbené listy rôznych tvarov na stromoch, na dozrievajúce obilné klasy, zaujímavovo tvarované vetvičky pod stromami, voňajúce seno na lúke, čerstvo narezané kvety vo váze, nami vysušené alebo vylisované, lesné zátišia s plodmi, vodné plochy so zaujímavými kameňmi, mušličky z mora, ktoré sme vlastnými rukami nazbierali, či iné zaujímavosti z prírody?

Zo všetkých prírodných materiálov si môžete vlastnými rukami vyrobiť veľa krásnych dekorácií podľa vlastných predstáv a fantázie. Okolo nás je množstvo, pre iných nepotrebných, vecí a predmetov, kvetov, plodov, kamienkov, konárikov a iného prírodného materiálu, z ktorých si svojou vlastnou tvorivosťou môžete vytvoriť rôzne dekoratívne, ozdobné i užitočné predmety, darčeky, hračky a urobiť tým niekomu radosť, potešiť ho a s láskou obdarovať.

Materiál, nástroje a pomôcky potrebné pri práci s prírodným materiálom:

- čerstvo natrhane kvety, trávy, listy, plody, klasy, machy, vetvičky ihličnatých stromov, opadané vetvičky a konáriky z listnatých stromov a kríkov, kôra, ihličie,
- sušené kvety, trávy, listy, bobule, klasy, machy, samorasty,
- lisované kvety, listy, trávy na vytvorenie spoločného herbára,
- zrelé šušky, orechy, žalude, gaštany, makovice, hrach, fazuľa, šošovica, kukurica, plody (trnky, šípky, jarabina), jadierka z jabĺk, hrušiek, citrónov a pomarančov, tekvicové, slnečnicové a ľanové semená, kôstky z ovocia, zrníčka maku a obilnín, obilné stebľa, orechové, vaječné škrupinky, zemiaky na vyrezávanie,
- cestoviny, koreniny (podľa voľby),
- mušle, kamienky, pierka, koráliky, sklíčka,
- kukuričné šúpolie, slama, korok, lyko, vřbové a bazové prútie, trávy,
- kúsky dreva, stružliny, piliny, bužirka, motúzy rôznej hrúbky,
- vodové, akvarelové, temperové farby, ceruzky, voskové pastelky, farby na keramiku, pastel, kriedy, fixky, perá, okrúhle a ploché štetce, nádoby na vodu, handričky rôznej veľkosti,
- nožnice s okrúhlym koncom, ihly s tupým koncom, tyčinkové lepidlo na papier, disperzné lepidlo, podložky z PVC, gumené obrusy,
- veľké nožnice, nožík, kliešte, šidlo, ihly, háčik, lepiaca pištoľ, bezfarebný lak pre učiteľa,
- výkresy rôznej veľkosti, farebný, krepový, novinový papier, časopisy, kartóny, drevené dosky.

Charakteristika drobného materiálu využívaného pri práci:

- **cestoviny a koreniny (bobkový list, nové korenie, mak, ľanové semená)** – použitie na navliekanie alebo pri plošných mozaikách;

- **gaštany** – plody pagaštana konského, nutnosť zbierať čerstvé, vtedy sa dajú dobre prepichovať šidlom a zapichovať špajle pri tvorbe zvieratiek, postáv;
- **kamene** – materiálom, ktorý možno zbierať počas celého roka, sú rôznej veľkosti, tvaru, farebnosti a povrchu;
- **semená ovocných stromov (jablone, hrušky, slivky, marhule)** – prírodný materiál, ktorý zostane po zjedení ovocia alebo vykôstkovaní. Treba ho dobre vysušiť. Prepichnúť (prevítať) a navliekať na nite, drôt alebo lepiť (disperzným lepidlom) podľa vlastného námetu;
- **kôra** – prirodzene odlupujúca sa kôra z kmeňov rôznych stromov, dobre vysušená a krásnych farieb, dá sa ľahko rezať, krájať a vítať, vhodná na aranžovanie;
- **korok** – drevnatá kôra duba korkového. Je ľahký, pláva na vode, dá sa strihať, rezať a dá sa kúpiť v rôznej hrúbke a veľkosti;
- **listy** – prírodný materiál, rozličných tvarov, farieb a štruktúry. Čerstvé listy sú pružné, suché listy zase krehké a lámu sa. Svoju farbu menia podľa ročných období. Listy zo stromov a kríkov prevažne nemenia svoj tvar, ale na uchovanie na ďalšie použitie je potrebné ich vylisovať. Čerstvé listy treba pre dlhšie zachovanie tvaru a farby postriekať lakom na vlasy;
- **makovice** – materiál, ktorý zostane po vysypaní maku. Makovice treba usušiť, sú krehké, ale dosť pevné na maľovanie a ďalšie spracovanie;
- **orechy** – plody stromu orech. Zbierajú sa po dozretí, vylúpnu sa ich jadrá a polovičky orechov sa nechajú dobre vysušiť;
- **prútie** – materiál na domácu ľudovú výrobu zameranú na výrobu pletených výrobkov. Zelené neupravené prútie z vŕby, štiepané prútie z liesky, brezy, korianky z borovice a jedle sa používajú na výrobu košov, košíkov rôznych tvarov a veľkostí;
- **semená (slnečnicové, tekvicové)** – zbierajú sa po dozretí, treba ich vylúpnuť, veľmi dobre vysušiť, potom prepichovať a navliekať;
- **sítina** – tráva. Z jej stebľa možno použiť dreň, ktorú možno spletať, strihať, nalepovať a farbiť;
- **slama** – môže byť ražná, pšeničná, jačmenná a ovsená. Nedošetá má zelenú farbu a je pružná. Vysušená slama je žltá, láme sa a je krehká. Možno ju deliť alebo rezať po dĺžke, priečne pretrhnúť, zlomiť, strihať a lepiť. Rôzne odtiene farieb slamy možno získať prežehlením pri rôznych teplotách;
- **šušky** – materiál rozličného tvaru z rozličných druhov stromov (smrekové, borovicové, jedľové), sú drevnaté, dužinaté, čerstvé sa dajú ľahšie spracovať;
- **šúpolie** – časť kukurice, z ktorej sa využívajú listy, ktoré obalujú šúľok kukurice. Po dozretí sa kukurica ošúpe, listy vytriedia a vysušia a potom spracovávajú. Veľmi presušené šúpolie treba pred samotnou prácou namočiť, aby sa nelámalo;
- **trávy** – zbierajú sa čerstvé trávy rôznej veľkosti, farby a druhu, zelené trsy trávy s koreňmi, listami a stonkami. Pred použitím ju treba voľne usušiť na vzduchu;
- **vajíčka** – od sliepok, husí, kačíc a pštrosa. Škrupinky sú tvrdé, krehké a tenké, dajú sa maľovať, vyškrabávať, rozdrvené sa dajú lepiť a farbiť;
- **vetvičky a konáriky stromov, korene stromov** – počas celého roka sa zbierajú spadnuté konáriky, samorasty, vetvičky, ktoré majú rozličné tvary, farbu, štruktúru podľa toho, z akého stromu pochádzajú;
- **žalude** – plody duba. Zbierajú sa čerstvé, možno do nich robiť dierky šidlom a ďalej spracovávajú.

Základné techniky a postup práce pri spracovaní prírodného materiálu

Autori v knihách o výtvarných technikách vychádzajú pri ich delení z kritérií vzniku výtvarných, plošných a priestorových foriem a delia ich na:

- **Plošné výtvarné formy** – kresba, maľba, techniky tlače, odkrývacie techniky, kombinované techniky, materiálové techniky (kreslenie, maľovanie, modelovanie a konštrukčné činnosti).
- **Priestorové výtvarné formy** – modelovanie, plastiky z papiera a fólií, práce z drôtu, plechu, dreva a iného materiálu. Vo všetkých týchto technikách možno uplatniť figurálny i dekoratívny prejav (Macko, 1975).

Pri manipulovaní a práci s rôznymi materiálmi využívame rozličné techniky ich spracovania:

- **sušiť** – **sušenie** kvetov, listov a bobúľ – robíme na vzduchu, na podložke alebo pletive, v zvislej polohe zviazané a zavesené hlavičkami nadol, v tmavom kúte – pred použitím prestriekame lakom v spreji, sušenie v absorbentoch je sušenie kvetov v piesku, kvety môžeme preparovať (konzervovať) glycerínom a použitím vysušujúcich látok (kryštáliky silikagélu);
- **lisovať** – **lisovanie prírodného materiálu** – listy stromov a kríkov, lupienky kvetov a trávy sušíme a lisujeme medzi novinovými alebo pijavými papiermi a zaťažime knihami (čím dlhšie, tým lepšie), môžeme z nich vytvoriť herbár, potom ich strihať, kombinovať a lepiť;
- **strihať** – **strihanie** – základná pracovná technika práce s nožnicami. Pomaly a dôkladne, čo najskôr, nacvičíme techniku strihania nožnicami s okrúhlym koncom. Chytíme ich medzi veľký palec a prostredník pravej ruky, ukazovákom ich pridržujeme (ľaváci na svoju stranu), druhou rukou (ľavou/pravou) si pridržujeme materiál na strihanie a zastrihneme doň celou dĺžkou nožníc. Skúšame strihať najprv papier, potom prejdeme na textil, strihanie plastu i prírodného materiálu. Stupňujeme strihanie v úkonoch, striháme na veľké kusy, potom na menšie, odhadujeme vzdialenosť strihania, striháme v pásoch, ktoré ďalej striháme na štvorce, tie na malé pásiky, vystrihujeme rôzne námety z papiera a textilu. Strihanie do oblúka je náročnejšie, lebo papier musíme v rukách posúvať, alebo striháme podľa predkreslenej čiary;
- **lepiť** – **lepenie** – pracovná technika používania lepidla na spájanie dvoch materiálov. Lepidlo nanesieme štetcom na podklad alebo ho naň vytlačíme, pritlačíme kúsok iného materiálu a necháme vyschnúť/vysušiť;
- **triediť** – **triedenie** – prírodný materiál triedime podľa vonkajších znakov, tvaru, veľkosti, farby do jednotlivých škatúl a využívame pri rôznych činnostiach;
- **navliekať** – **navliekanie** – plody, bobule a kôstky prepichujeme šidlom alebo ihlou s tupým koncom, potom cez vytvorenú dierku prevliekame špagát, nitku, drôtik (dbáme na bezpečnosť);
- **spájať** – **spájanie** – uskutočňujeme prostredníctvom prepichovania a navliekania, zväzovania a zlepovania rôznych materiálov k sebe;
- **nalepovať** – **nalepovanie** – vopred si pripravíme, nakreslíme námet, predkreslenú šablónu natrieme lepidlom a prilepíme na ňu rozličný pripravený prírodný materiál;
- **skladať** – **skladanie** – skladať môžeme papier podľa presných pokynov dospelého (jednoduché origami), ale aj prírodný materiál – nazbierané drievka lámeme/režeme a podľa predlohy lepíme na podklad, nazbierané listy skladáme do určitých tvarov a tiež lepíme na podklad;
- **konštruovať** – **konštruovanie** – rôzne materiály spájame špagátmi, špajľami, drôtikmi, lepením, zošivaním do väčších priestorových konštrukcií;

- **kombinovať** – **kombinovanie viacerých druhov materiálu** (šušky, drôtik, vata, textil) – materiál spájame podľa fantázie do rôznych tvarov, bábik, maňušiek, postavičiek, zvieracích postáv, rôznych kompozícií a pri aranžovaní;
- **mozaika** – zostavujeme kompozície z rôznych materiálov pravidelného tvaru, na podložku vyskladáme vlastný nápad, prilepíme lepidlom a vyškárujeme;
- **mozaika zo semien, listov** – sušené semená plodov a kôstky nalepujeme na maketu z papiera, vylisované listy nalepujeme na šablónu alebo predkreslený námet;
- **koláž** – rôzny vystrihnutý materiál, lisované listy, kvety, trávy, papierové a textilné kúsky lepíme v jednoduchšej forme podľa zvoleného námetu, doplníme akvarelovou alebo temperovou farbou;
- **koláž z prírodnín** – vylisované listy, kvety, trávy, koreniny, piesok kombinujeme a lepíme v jednoduchšej forme na vopred pripravený námet;
- **tlač z prírodnín** – na čerstvo nazbierané listy rôznych tvarov nanášame sýtu akvarelovú farbu a otláčame na pripravený podklad a rôzne kombinujeme. Rôzne prírodniny otláčame do rôznych materiálov (sadra, rýchlo tvrdnúca hmota, cesto, hlina);
- **landart** – tvorba umeleckého diela v krajine pôsobením nás ako umelcov v prírodnom priestore s dostupným prírodným materiálom a na konkrétnom mieste. Vytvoríme dielo podľa vlastného nápadu a odfotíme ho;
- **priestorová práca** – veľké priestorové práce, sochy, kompozície vytvárame a kombinujeme z dostupného prírodného, kovového, odpadového materiálu, dotvárame ich podľa pokynov, alebo za pomoci dospelého.

Najobľúbenejšie práce z listov, plodov a prírodnín:

- **práca s čerstvými listami** – je nenáročná a zaujímavá technika spracovania čerstvých listov. Čerstvé listy môžete zbierať počas celého roka aj so stopkami, a tak vytvoriť krásnu a farebnú kolekciu listov, ktoré sú pružné, čerstvé a vo váze vytvárajú peknú dekoráciu.
Čerstvé listy sa dajú skladať, stáčať, lepíť, potierať farbou a otláčať. List prelozte na polovicu, vytvorte rúrku okolo stopky, 5 až 7 listov stočte a spojte do kvetu (v podobe ruže) a stopky zviažte drôtikom a obtočte špagátom. Rubovú stranu čerstvého listu natrite farbou a otláčajte na papier, čím vzniknú krásne obrazce. Na čerstvé listy môžete naniest' a pritlačiť tenkú vrstvu modelovacej hmoty, zarovnajete ju, list zoberte preč a tým získate odtlačok listu. Farebné listy z rôznych stromov môžete využívať ako doplnok pri aranžovaní, vo vázach, pri tvorení vencov a aranžmánoch podľa vlastného námetu. Na zachovanie tvaru a farby čerstvých listov použijete postrek lakom na vlasy. Listy lepte disperzným lepidlom alebo lepiacou pištoľou;
- **práca s vylisovanými listami (vylisovanými lupienkami kvetov)** – listy, ktoré chceme uchovať, musíme po nazbieraní správnym spôsobom vylisovať. Listy rôznych tvarov a farby dôkladne rozložíme na novinový alebo pijavý papier a zaťažíme (veľké a ťažké knihy). Čím dlhšie sú listy zaťažené, tým sú lepšie vylisované, sú rovné, krehké, dajú sa trhať, strihať, lepíť, domaľovávať vodovými a temperovými farbami a kombinovať s iným materiálom. Farebné kolekcie listov, ich rôzne tvary a veľkosti môžete použiť pri lepení (s tyčinkovým lepidlom na papier). Môžete vytvárať kompozície a námety v tvare ľudskej postavy (hlava, telo, ruky a nohy, pričom využijete rôzne veľkosti listov), zvieracej postavy (hlava, telo, štyri nohy a chvost),

vtáčiky (hlava, telo s krídlami a chvost), chrobáčky (lienka, včielka, motýľ), slnko, kvety a mnoho ďalších nápadov. Využívajte tvary listov, ktoré nám niečo pripomínajú alebo znázorňujú, a vytvárajte z nich rôzne kompozície na výkrese, kartóne, drevenej doštičke. Zaujímavou technikou sú odtlačky listov – vylišované listy potrite temperovou farbou a odtlačajte ich na podklad a tým vytvárajte zaujímavé vzory;

- **práca s guľatým prírodným materiálom** – zbierajte šípky, bobuľky zo stromov (iba jedlé plody), jarabinu alebo rôzne iné plody podľa možností v regióne. Čerstvé i suché plody môžete prepichnúť tupou ihlou alebo šidlom a navliekať na drôtik, špagát, prírodnú priadzu a vytvárať tak náhrdelníky, girlandy, náramky, prívesky podľa pripraveného vlastného námetu;
- **práca zo zemiakmi** – zaujímavá práca, avšak rôzne tvary do polovičky zemiakov môže vyrezať iba dospelý, takže ak chcete s nimi pracovať na hodine, musíte si ich pripraviť vopred. Zemiaky predstavujú zaujímavý materiál, ale nie sú trvalé, pretože zhnednú alebo zhnijú. Umyté zemiaky osušte, vykrojte z nich nožikom rôzne tvary a zhotovujte tak rozličné pečiatky. Tie potrite vodovými farbami a môžete nimi pečiatkovať a vytvárať rozličné vzory. Zo zemiakov môžete vyrezávať hlavičky, zvieratká, geometrické tvary, písmená, číslice a robiť tlačidlá na ručnú tlač;
- **práce z gaštanov** – pracujeme s nimi v jeseni, kým sú ešte čerstvé, surové. Ak vyschnú/stvrdnú, namočte ich na niekoľko hodín do studenej vody a potom s nimi môžete pracovať. Do gaštanov robíme dierky šidlom alebo ihlou s tupým koncom, do ktorých vkladáme drievka – špagle – a vytvárame zvieratká, rôzne postavičky, figúrky, alebo gaštany navliekame ako girlandy. Gaštany a iný materiál (kamienky) používame aj na triedenie a rôzne hry podporujúce rozvoj motoriky rúk a trpezlivosti;
- **práce z makovic** – prázdne a dobre vysušené makovice môžeme spájať drôtikom, špagátom a drievkami. Ozdobovať ich môžeme lístkami, šúpolím, maľovaním, lepením iných vrstiev prírodného materiálu do rôznych predmetov – kanvic, svietnikov, mištičiek, môžeme z nich vytvárať hlavičky pre bábky a figúrky;
- **práce z fazule** – pracujeme so sušenými plodmi rôznej veľkosti a farieb. V kombinácii s inými prírodnými materiálmi ich môžeme používať na triedenie a podporu trpezlivosti pri triedení podľa veľkosti, tvaru či farieb;
- **práce zo šušiek** – zbierame ich včas a uskladňujeme v suchom prostredí, aby sa neotvárali. Ak vyschnú a budeme chcieť s nimi pracovať, musíme ich namočiť do riedkej glejovej vody. Dierky do šušky vrtáme šidlom a spájame ich drievkami, špagľami a vytvárame vtáčiky, zvieratká, figúrky a stromčeky. Na ozdobenie používame pierka, vatu, kúsky látok, koráliky a môžeme ich zafarbiť bielou farbou;
- **práca so žaludmi** – čerstvé žalude zbierame včas a skladujeme v suchom prostredí. Zlepujeme ich disperzným lepidlom alebo lepiacou pištoľou. Prepichujeme ich šidlom a robíme ním dierky (dbať na bezpečnosť), spájame ich drievkami, špagľami a vyrábame postavičky a zvieratká. Konáriky so žaludmi využívame pri aranžovaní i tvorbe vencov;
- **práca s orechmi** – suché a vylúpané polovičky orechových škrupín môžeme využiť pri tvorbe lodičiek (na dno kvapneme vosk zo sviečky a zapichnete doň špagľu, šparadlo a pripevníme malú plachtu). Môžeme ich maľovať, dolepovať oči, ušká, chvostík ako myška, lienka, žabka. Polovice orechov lepíme na polystyrénové vence, dotvoríme šuškami či iným materiálom

(stuhly, sviečky, koráliky), alebo na ploche vytvárame obrazce a domal'ovávame ich (stravec hrozna, lienka na liste a pod.);

- **práca s kameňmi** – kamene rôznych tvarov a veľkosti zbierame počas celého roka a využívame ich na maľovanie rôznych námetov temperovými alebo akvarelovými farbami. Kameň pekného tvaru môžeme použiť ako ťažidlo na papieri, na opletanie tenkým drôtom, ako podklad pre stromček šťastia z drôtu či ako šperk. Na maličký kamienok môžeme namaľovať jednoduchý motív (kvietok, slniečko, srdiečko), prilepiť naň magnet a máme magnetku ako darček;
- **práca s kôrou, machom, lišajníkmi** – nazbierané a vysušené prírodniny používame pri tvorbe rôznych predmetov, aranžovaní, tvorbe vencov i do skalky;
- **práca s korkom** – využívame celé i narezané korkové zátky. Do zátky urobíme dierku šidlom a zapichnete do nej špajľu a vytvoríme stojan na rôzne papierové postavičky, zvieratká, kvety či srdiečka, môžeme ho ozdobiť pierkami, špagátom a domal'ovať farbami. Narezané korkové zátky môžeme použiť ako kolieska na autíčka, ako ozdobu medzi veľké drevené koráliky, pri tvorbe náhrdelníka či vytváraní podložky pod hrnček, keď spájame a zlepujeme narezané krúžky korku vedľa seba. Z veľkých plátov korku môžeme vystrihovať, lepiť a vytvárať obrazce podľa vlastného nápadu;
- **práca so škrupinkami od vajíčok** – používame škrupinky z uvarených i surových vajíčok, rozdrvené na menšie kúsky. Lepíme ich disperzným lepidlom na vopred pripravený námet na výkres, rôzne škatuľky i na celé vajička. Môžeme ich farbiť temperovými farbami;
- **práca so šúpolím** – najmladší pletiarenský materiál. Kukuričné listy zbierame včas na jeseň, veľmi dobre usušíme a sušené uskladníme v papierovom vrecúšku. Listy pred použitím namočíme do vody, aby zmäkli. Vytvárame z nich modely postavičiek, rôzne kvety podľa vlastných nápadov. Listy kukurice možno stáčať, zväzovať, skrúcať do tvarov priestorových kvetov a kytic. Stopku obtočíme prírodným špagátom. Kukuričné šúpolie môžeme spriadať (vysušené listy ukladáme za sebou a pevne skrúcame), tvarovať do pletenca, zošívajú (ľanovými nitkami) do kruhového či obdĺžnikového tvaru ako tácku, podložku, kabelku i košík. Zo šúpolia možno vyrábať jednoduché bábiky a postavičky, ktoré majú hlavičku z vaty obťahnutú šúpolovým listom a telo, ruky z ďalších listov, všetko zviažeme prírodnými nitkami. Nastrihané a vlhké listy (na šírku 1 cm) možno nakrúcať na ceruzku a nechať trochu vysušiť – skrúti sa, potom ich použijeme ako dekoráciu pri aranžovaní;
- **práca s prútím** – zbierame mäkké zelené prútie z vŕby. Z troch prútov pletieme korbáč klasickým spôsobom ako vrkoč. Čerstvé prútie môžeme využívať na vyplietanie, preplietanie i vyplňovanie plôch v rámoch, na ktoré potom môžeme aranžovať kvety, listy, plody a vytvárať obrazy jesene v miestnosti. Tenké a mäkké brezové konáriky môžeme splietať do vencov a ozdobovať konárikmi šípky, čerstvými listami, plodmi a dotvárať stuhami či mašľami;
- **práca so slamou** – v minulosti sa používala ako pletivo alebo ako tepelná izolácia v starých domoch. Možno z nej pliesť a šiť košíky či opálky. Plietť môžeme rôznymi technikami: špirálovité pletenie je také, pri ktorom sa určitá vrstva slamy obtáča drôtom alebo špagátom. Vytvára sa tak dlhý valec, ktorý sa stáča, zošívajú alebo preplietajú špagátom, a tým sa vzájomne spevňuje do kruhového tvaru. Môže sa použiť ako podložka. Tým istým spôsobom môžeme vytvoriť tri tenšie valce dlhé asi jeden meter a spliesť ich do vrkoča, ten stočiť do požadovaného tvaru výrobku ako podložku alebo ako misu. Slamu môžeme v dlaniach stláčať, tvarovať,

obtáčať drôtom alebo špagátom a vytvárať rôzne zvieratká. Pevným obtáčaním ich spevňujeme do požadovaného tvaru (hlava, telo, nohy, chvost). Vytvárame priestorové figúrky a zvieratká;

- **mozaika so slamy** – zaujímavou činnosťou je práca so suchými stebkami obilia. Dobře vysušené stebky klasov či trávy natrháme a nastriháme na rovné kúsky. Pozdĺžne ich narežeme a prežehlíme, aby boli rovné, hladké a mali rôzne odtiene. Pripravíme si vzor, dlhé pásiky potom nastriháme na maličké kusy (trojuholníčky, štvorčeky, pásiky) a lepíme ich lepidlom na papier. Vytvárame rôzne obrazce, oblepujeme škatuľky, lepíme ich na pozdravy a iné drobnosti;
- **mozaiky z rôznych semien (kôstky z ovocia, slnečnicové a tekvicové jadierka, mak, ľanové semená, koreniny)** – perfektný prírodný materiál, zbierame ich priebežne počas celého roka. Ak sú čerstvé, očistíme ich, usušíme, prepichnete šidlom alebo ihlou (väčšie kôstky prevrtáme). Môžeme ich navliekať na drôtik, špagát či ľanovú niť, použiť do náhrdelníkov, náramkov a iných darčekových predmetov. Maličké semená lepíme podľa pripraveného podkladu či nápadu na papier, kartón alebo drevo;
- **kraslice** – veľmi stará a rozšírená technika maľovania vajíčok pred veľkonočnými sviatkami. Na farbenie sa využívajú prírodné odvary (cibuľa, šafran, tráva, korenie), temperové, akvarelové farby, farebné voskové pastelky a včelí vosk. Kraslice sú zafarbené vyfúknuté surové vajíčka alebo varené vajíčka zdobené rôznymi technikami:
 - **vyškrabávanie** – hrotom nožička vyškrabujeme vzor podľa vlastného námetu na dobre zafarbenom vajíčku;
 - **vyleptávanie** – kyselinou – lúčavkou – sa vyleptáva vzor na biele vyfúknuté vajíčko, pre deti je to nebezpečné, predvádzajte ho len ako ukážkovú techniku;
 - **nalepovanie** – rôznych materiálov – slamu, sitinu, farebné bavlnky, stužky, maličké koráliky, flitre, rôznofarebný papier, textil – lepíme a obtáčame farebnými nitkami, nakoniec všetko zalepíme priesvitným lepidlom;
 - **farbenie voskom** – špendlíkovou hlavičkou nanášame teplý vosk z farebných voskových pastielok a vytvárame vzory pomocou bodiek a čiarok, dbáme na bezpečnosť – pevný kahanček s otvoreným ohňom;
 - **bednenie** – nanášaním vosku vytvoríme vzor, potom vajíčko zafarbíme v tekutej farbe, voskom zase vytvoríme vzor a zafarbíme, tento proces opakujeme toľkokrát, koľko budeme chcieť farieb, nakoniec vosk zotrieme teplou handričkou;
 - **maľovanie štetcom** – tenkým štetcom môžeme maľovať rôzne obrázky a motívy na uvarené či vyfúknuté vajíčko;
 - **opletanie drôtom** – môžeme použiť ako ukážkovú techniku, pre deti je pomerne náročná.

Práca s prírodným materiálom podporuje detskú tvorivosť, fantáziu, predstavivosť, obrazotvornosť, samostatnosť, vedie deti a žiakov k vynaliezavosti, premýšľaniu, ako jednotlivé prírodné materiály spojiť, rozvíja motoriku rúk a koordináciu tela. V neposlednom rade sa u detí pestuje a rozvíja zmysel pre krásu a estetické cítenie.

Obrázok 1: *Listové hlavičky*

Obrázok 2: *Listové kytice*

Obrázok 3: *Náhrdelníky*

Obrázok 4: *Ježkovia z tekvičiek*

Obrázok 5: *Listové kytice a aranžmány*

Obrázok 6: *Listové zvieratká*

PRÁCA S ODPADOVÝM MATERIÁLOM

Odpadom nazývame všetko to, čo nepotrebujeme, čo je zbytočné, čoho sa chceme zbaviť a čo chceme odstrániť. Ale to, čo je pre nás odpadom, môže byť pre niekoho a niekde inde ako hodnotný zdroj na jeho opätovné využitie. Recyklácia je opätovné prepracovanie už použitého materiálu na „nový“, ktorý sa dá opätovne použiť – šetria sa pritom prírodné zdroje, znižuje spotrebu energie a znižuje znečistenie prostredia, v ktorom žijeme.

Organický odpad, papier, sklo, plasty, kovy, textil i nebezpečné materiály predstavujú odpad. Mnoho z týchto materiálov (bez organického a nebezpečného odpadu) môžeme využiť pri našej tvorivej práci, ale aj pri tvorivej práci s deťmi.

Vždy si musíme vopred dobre rozmyslieť, s kým budeme niečo vytvárať, aký materiál, nástroje a pomôcky použijeme, a hlavne to, načo bude slúžiť vytvorené dielo, čo sa chceme naučiť, poučiť a ako to využijeme.

Materiál, nástroje a pomôcky potrebné pri práci s odpadovým materiálom:

- všetko, čo možno nájsť okolo seba, v skrinách, škatuliach a zásuvkách,
- papier – baliaci, kresliaci, novinový, kancelársky, hodvábný, filtračný, pijavý, samolepiaci, vlnkový, farebný, krepový, lepenka, kartón, výkresy,
- zápalkové škatuľky, škatuľky od liekov, kúsky kartónov, papierové a iné obaly rôznych tvarov a veľkostí,
- drevo – klátky, drierka, nosníky, prútie z mäkkého dreva, drevené štipce na bielizeň, špajle,
- kov – drôty rôznej hrúbky, plechovky, pliesky, staniol, alobal, fólie,
- textil – kusy textilných látok, ľanové plátno, vlna, špagát, šnúrky, stužky, vata, priadze, povrázky,
- drobný materiál – koráliky, korkové zátky, flitre, gombíky,
- opracované sklíčka, sklenené fľaše,
- igelit, farebná bužírka, celofán, plastové fľaše a obaly rôznych tvarov a veľkostí,
- hračky, stavebnice, kúsky puzzle,
- lepidlo, lepiaca pištoľ, glej, varený škrob, tapetové lepidlo,
- fixky, perá, okrúhle a ploché štetce, nádoby na vodu, handričky rôznej veľkosti,
- nožnice s okrúhlym koncom, ihly s tupým koncom, tyčinkové lepidlo na papier, disperzné lepidlo, podložky z PVC, gumené obrusy,
- veľké nožnice, nožík, klieštiky, šidlo, ihly, bezfarebný lak,
- časopisy, drevené dosky.

Charakteristika drobného materiálu využívaného pri práci:

- **ceruzka** – základná školská pomôcka (čierna i farebná tuha v drevenej rúrke) používaná na písanie, kreslenie, obkresľovanie;
- **ihla s tupým koncom** – kovová ihla bez hrotu, nie je dlhá, používaná na navliekanie nite a šitie, dbať na bezpečnosť;
- **kovy** – vo väčšej miere recyklované;

- **lepidlo** – polotuhá hmota na lepenie rôznych materiálov; druhy lepidiel: disperzné, tuhé lepidlo na papier v tyčinke/valci, tekuté lepidlo na papier, kanagóm, tapetové lepidlo v prášku, škrobové lepidlo, biela lepiaca pasta, ale aj špeciálne lepidlá na servítkovú techniku, textil a kožu, rôzne vosky a mnoho ďalších;
- **motúz – špagát** – z rozličného materiálu (ľan, konope, syntetické vlákno ap.), rozličnej hrúbky, pevnosti, farby (väčšinou hnedej), možno ho splietať, zväzovať, omotávať, strihať, trhať a lepiť;
- **nebezpečné odpady** – ohrozujú kvalitu zdravia a prostredia, je dôležité ich recyklovať;
- **nožnice** – najdôležitejšia kovová pomôcka na strihanie papiera, textilu a iného materiálu;
- **nožik** – kovový hrot upevnený v drevenej rúčke na rezanie papiera, kartónu, drevka;
- **organické sklo – plexisklo** – plastický materiál, ktorý možno kúpiť v obchodoch, je nerozbitné, priehľadné, možno ho rezať, brúsiť, vŕtať, lámať, dokonale obrúsiť šmirgľovým papierom a vyleštiť, pri práci dbať na bezpečnosť;
- **organický odpad** – netriedený zmiešaný komunálny odpad z domácností, ktorý nepoužijeme vo svojej práci;
- **papier** – ak sa triedi a odovzdáva, dá sa recyklovať, prirodzený a najviac používaný materiál; existuje veľa druhov papiera s rôznou povrchovou úpravou a štruktúrou, výkresy, kartóny, obrúsky, rolky z toaletného papiera a papierových utierok, a inak spracovaný papier, v širokej palete farieb a rôznych veľkostiach (A0 až A5); možno ho trhať, skladať, strihať, lepiť, kresliť naň, maľovať a kombinovať s iným materiálom;
- **plasty** – na skládkach a aj pri triedení je rozklad plastov dlhodobý a pri spaľovaní unikajú do ovzdušia škodlivé látky; využívame rôzne mištičky na malé drobnosti, veľké fľaše od minerálnej vody, plastové obaly a množstvo rôznych drobností, ktoré sa povalujú okolo nás a dajú sa využiť a inak spracovať, strihať, ohýbať, spájať s iným materiálom;
- **polystyrén** – číra a bezfarebná hmota z benzénu a etylénu; pri našej práci môžeme použiť biely penový polystyrén rôznej hrúbky, ktorý sa dá rezať, krájať, mrviť, kombinovať s iným materiálom;
- **pravítko** – základná školská pomôcka z PVC v trojuholníkovom i inom tvare;
- **sadra** – materiálová hmota bielej farby v prášku, ktorá zmiešaná s vodou podľa návodu na vrecúšku vytvára hmotu, ktorú možno nalievať do formičiek, vkladať do nej rôzny materiál a robiť reliéfy a odtlačky, nechať stuhnúť a potom farbiť a maľovať;
- **sklo** – sklenená hmota sa pri odovzdávaní do obchodu veľmi ľahko recykluje; pri využití skla, sklenených nádob a fľaštičiek je nutné dbať na bezpečnosť pri práci; môžeme využívať sklenené fľaštičky rôznych veľkostí, tvaru a farieb, na ktoré môžeme maľovať, lepiť iný materiál, opletať ich drôtom alebo si dať v sklenárstve narezať sklíčka vo veľkosti 10 cm x 10 cm s dobre obrúsenými hranami;
- **štetec na lepidlo** – štetec s krátkym vlasom na nanášanie lepidla;
- **šidlo** – krátky kovový ostrý hrot upevnený v drevenej rúčke na vytvorenie dierok, dbať na bezpečnosť;
- **textil** – v charite môže byť iným veľmi prospešný; budeme sa ním zaoberať v samostatnej kapitole.

Základné techniky spracovania odpadového materiálu:

Pri manipulovaní s rôznym materiálom využívame rozličné techniky spracovania materiálu. Pri spracovaní odpadového materiálu používame tieto základné pracovné a výtvarné techniky:

- **trhať** – **trhanie** – uchopíme papier medzi prsty pravej a ľavej ruky, jemne ho natrháme a postupne pozdĺžne trháme v pásoch, tie potom trháme na menšie kúsky, trhanie podľa pokynov dospelého;
- **vytrhávať** – **vytrhávanie** – ľubovoľne, podľa vlastného nápadu alebo podľa predkreslených čiar, okolo formy, podľa nákresu, vytrhávame obrázky z novín a časopisov;
- **krčiť** – **krčenie** – papier uchopiť do pravej i ľavej ruky a stláčať ho v dlaniach rúk do menšieho tvaru až do tvaru guľky;
- **prekladať** – **prekladanie** – prehneme a preložíme papier presne roh o roh, okraj na okraj;
- **skladať** – **skladanie** – papier prehýname, ohýname a skladáme do rôznych tvarov podľa pokynov (origami);
- **ohýnať** – **ohýnanie** – technika pri práci s drôtom, tenký drôtik ohýname v prstoch pravej a ľavej ruky, tvoríme vlnovky, navíjame tenký drôt na ceruzku;
- **strihať** – **strihanie** – základná pracovná technika, pomaly, dôkladne a čo najskôr nacvičíme techniku strihania nožnicami; naučíme sa správne držať nožnice v pravej/ľavej ruke, druhou rukou si pridržujeme papier/textil a zastrihujeme, papier striháme v rovných pásoch a na štvorce/obdĺžniky, stupňujeme úkony, odhadujeme vzdialenosť strihania (šírka pásikov);
- **vystrihovať** – **vystrihovanie** – spamäti, podľa skutočnosti a predkresleného námetu, dekoratívne vystrihujeme, preklápame, prehýname, posúvame a vystrihujeme rozličné tvary, figurálne a dekoratívne tvary z viacnásobne zloženého papiera v pásoch, kruhoch a štvorcoch, kombinujeme, lepíme a dotvárame;
- **vyrezávať** – **vyrezávanie** – pracovná technika, pri ktorej nožikom režeme, vyrezávame tvary podľa predkresleného námetu, podľa šablóny, je nutné dbať na bezpečnosť;
- **lepíť** – **lepenie** – technika nanášania lepiacej hmoty štetcom, alebo vytlačíme lepidlo na papier či textil, pritlačíme iný materiál a necháme vyschnúť;
- **lámať** – **lámanie** – technika zlomenia, nalomenia pevného materiálu, ako kartónu či hrubého papiera, podľa šablóny či pripraveného námetu;
- **konštruovať** – **konštruovanie** – spájame a kombinujeme rôzne druhy materiálov, môžeme ich spájať do jedného celku, väčších kompozícií, sôch, divadelných bábok;
- **mozaika** – zostavujeme kompozície podľa vlastného námetu z rôznych materiálov, vyskladáme ho na podložku, prilepíme lepidlom, jednotlivé časti mozaiky volíme rovnakého tvaru (1 cm x 1 cm);
- **mozaika z kameňa a zo skla** – kúsky keramiky, skla, hrubého kartónu, dreva, kamienkov či iného materiálu vyskladáme podľa vopred pripraveného námetu na podložke, nalepíme ho disperzným lepidlom a medzery vyplníme škárovacou hmotou. Mozaiku môžeme vyskladať aj do hrubšej vrstvy sadry alebo v ráme vo vrstve modelovacej hmoty;
- **koláž** – zostavujeme, spájame a lepíme vystrihnuté papierové kúsky, textilné výstrižky, fotografie a iný dokumentárny materiál v jednoduchej novej forme, podobe a obraze; môžeme ju domaľovať farbami a vzniká nová podoba plošnej a priestorovej koláže;

- **montáž** – zostavujeme, spájame a lepíme vystrihnuté papierové obrázky alebo textilné výstrižky do nových tvarov, obrazov a celkov, pri ktorých sa nový obrázok nemení;
- **priestorové práce** – vytvárame veľké kompozície z dostupného kovového materiálu, drôtu, tenkého plechu, rozličných škatúľ, kúskov dreva, korku, polystyrénu a iného odpadového materiálu;
- **tlačidlá** – použijeme pevný poddajný materiál – korok, zemiak, papier, drevo, gumu, textil, štetec, farebné odtlačky štetcov (okrúhly, plochý), zemiakové tlačidlá a tlačidlá z korku vyrezávame nožikom, tlačidlá z papiera odtlačíme ako rúrku alebo skrčený papier, odtlačíme hranaté a guľaté kolíky z mäkkého dreva;
- **tlač** – odtlačíme z pripravených foriem natretých farbou na plochu pevnejšieho podkladu, tlač z papiera a kartónu, textilnej koláže a prírodného materiálu;
- **akumulácia** – nahromadíme rovnaké alebo podobné prvky prírodného materiálu a lepíme ich do zostáv na podklad, umiestnime do škatúľ či zasklených vitrín a zostavíme ako album. Lepíme koreniny, cestoviny, strukoviny, prírodniny a iné predmety podľa vlastného námetu a určitých spoločných znakov;
- **monotypia** – technika jedného odtlačku, odtlačenie kresby, maľby z podkladu na navlhčený papier. Vytieraný monotyp vychádza z vytierania plôch a línií. Pri kreslenom monotype tvorí maticu doska navalňaná tlačiarskou farbou a tlačí sa celou plochou. Pretláčaná monotypia je cez uhlíkový, kopírovací papier, súčasťou techniky je xerox a počítačová grafika s novými výrazovými prostriedkami;
- **roláž** – technika, pri ktorej sa predloha rozrezáva na úzke pásiky alebo malé štvorčeky alebo obdĺžniky a späť sa lepí podľa zvoleného systému do obrazu či námetu;
- **proláž** – technika nastrihania dvoch i viacerých rovnakých obrázkov či fotografií na tenké pásiky a opätovným zlepením sa dáva do pôvodného, ale rozťahnutého obrazu.

Najobľúbenejšie nápady a námety pri práci s odpadovým materiálom:

- **Práca s papierom:** Papier sa spracováva trhaním, strihaním, krčením, stláčaním, lepením, farbením a dokresľovaním. Vystrihovaním, preklápaním, prehýnaním a posúvaním rozličných figurálnych a dekoratívnych tvarov vytvárame rôzne kvety, figúrky zvierat, postavičky, ktoré lepíme a dotvárame, zavesíme na nitku a vešiame do priestoru;
 - *ak máme starý dáždňik, odstránime starú látku a ostane nám iba kovová kostra, ktorú zavesíme rúčkou hore do priestoru a vešiame na ňu výrobky detí alebo žiakov, ozdobujeme podľa ročných období, vešiame drobné predmety na nitkách, čím si vyzdobíme triedu a vytvoríme v nej inú, zaujímavú atmosféru;*
 - papierová koláž a montáž – lepenie vystrihnutých papierových kúskov a výstrižkov v jednoduchej forme do rôznych obrázkov, nových tvarov a celkov podľa námetu a pokynov dospelého;
 - papierové origami, skladané kvety, tašky, škatuľky s vrchnákom, skladané „nebo/peklo“, skladačky – vejár, loďka, pohár, lietadlo, peňaženka;
 - figúrky vyrobené z rolky toaletného papiera kombinujeme s rôznym materiálom – prilepíme hlavu, vlasy, oči, nos, ústa, ruky, obliekame postavičky a dotvárame podľa fantázie;
 - papierové tkanie a pletenie – letáky nastriháme na pásy široké 4 cm a natáčame ich šikmo na celú špajľu, zlepíme konce a stiahneme z nej. Pripravíme si ich veľmi veľa a prepletáme ich

ako pri tkaní do rôznych tvarov, od jednoduchých po zložitejšie. Rúrky papiera nadpájame tak, že konce vložíme do seba a zlepíme ich. Výsledný produkt môžeme farbiť temperovými farbami.

- **Práca s polystyrénom:** Polystyrén režeme do rôznych tvarov – ako hlavičky na maňušky, vyrežeme srdce alebo iný tvar a dotvárame ho. Celé veľké plochy použijeme ako nástenku a zapichujeme do nej špendlíky (iné námety nájdete v kapitole o textile).
- **Girlandy:** Sú rôznej veľkosti a z rôznych materiálov. Z nastrihaných pásov farebného papiera zlepujeme do seba krúžky a vytvárame girlandu na karneval. Z čerstvo nazbieraného prírodného materiálu (šípky, gaštany, žalude, listy, kvety) si vyrobíme girlandu tak, že na nite, špagát alebo drôt navliekame pripravený materiál a zavesíme ho do priestoru. Z rôznych odpadových materiálov (čo máme po ruke a páči sa nám) môžeme vytvoriť girlandu tak, že navlečíme materiál na špagát, drôtik, nite a ozdobíme drevenými korálikmi, pierkami, šiškami a flitrami a vytvoríme tak krásnu a efektnú girlandu.
- **Zvonkohry:** Papierové roľky narežeme do rôznych tvarov (rybník a rybky), zafarbíme, zavesíme na tenkú nitku na drevený konár v rôznych výškach. Z maličkých morských mušličiek si vyrobíme zvonkohru takým spôsobom, že ich tenkým drôtikom obalíme ako do balíčka. Tieto balíčky (4 až 7 kusov) nadpájame nad seba a tie potom priväzujeme v rôznej výške na konárik a zavesíme do priestoru. Rôzny kovový materiál, krátke rúrky, sklenené koráliky, sklíčka, zvončeky sriedame, zväzujeme a vešiame napr. na drevený vešiak a na všetko, čo sa nám páči, čo nájdeme doma, aby nám to pri náraze vydalo zvonivý zvuk a spríjemňovalo prostredie.
- **Farebné celofány a farebný staniol:** Využijeme ich ako farebný podklad, doplnok pri dekoráciách, tvorbe rôznych deliacich stien, paravánov, balení darčiekov. Celofán môžeme močiť vo vode, potom krčiť a nalepovať na pripravený podklad podľa fantázie. Staniol môžeme strihať a lepiť ako doplnok pri vyrábaní pozdravov, pohľadníc a rôznych darčiekov.
- **Rôznofarebný hodvábný papier:** Použijeme rôzny jednofarebný hodvábný papier, ale aj farebný papier (z kytíc z kvetinárstva). Hodvábný papier namočený v tapetovom lepidle (*1 dl vody a 2 polievkové lyžice práškoveho lepidla dobre rozmiešame v pohári. Hmota nesmie byť ani riedka, ani hustá. Ak je tam veľa vody, papier je veľmi mokrá a pomaličky schne, ak je hmota hustá, robia sa guľky a tiež dlho schne. Nedovoľme deťom hrať sa s lepidlom.*) použijeme pri vytváraní rôznych námetov. Namočíme ho do lepidla a v rukách krčíme a tvarujeme do rôznych postavičiek, anjelikov, bábik, vtáčikov, veľkonočných vajíčok, zajačikov. Necháme ho dobre vyschnúť. Výrobky sú tvrdé, pevné, môžeme ich maľovať temperovými farbami a natrieť lakom pre lepšiu trvanlivosť. Namočený hodvábný papier môžeme nanášať a prtláčať na menšiu plastovú fľašu a tvarujeme do postavy (telo, hlava, ruky) a ďalším namočeným papierom tvarujeme šaty, akoby sme „obliekali postavy“. Ak máme rôznofarebný hodvábný papier, využijeme ho ako látku na šaty, prilepujeme ho a necháme ho vysušiť. Ak chceme mať iné farby šiat, môžeme ich domalovať temperovými farbami a prípadne aj nalakovať. Takýmto spôsobom môžeme vyrábať veľké kompozície do priestoru, využijeme plastové fľaše, ktoré oblepujeme odpadovým papierom namočeným v tapetovom lepidle a tvarujeme podľa vlastného nápadu. Výrobky sú trvanlivé a tvrdé, pri práci dbáme na bezpečnosť, dostatok tekutého tapetového lepidla a dodržiavanie hygienických zásad – lepidlo sa nechutnáva, neberie do úst a po práci si umyjeme ruky.

- **Práca s plastovými fľašami:** Plastové fľaše rôznych veľkostí zbierame počas celého roka a triedime ich podľa toho, na čo ich použijeme. Menšie použijeme ako základ, na ktorý nanášame hlinu, papierovú hmotu, tvoríme a modelujeme figúrky, ľudské postavy a zvieratká. Ak narežeme dno jednej veľkej fľaše do kríža a vložíme doň druhú veľkú fľašu hornou časťou, vytvoríme „hada“. Ak to zopakujeme viackrát, môžeme ho použiť ako základ pre veľké kompozície. Na veľkej plastovej fľaši môžeme urobiť zárezy na troch miestach na krídla a chvost lietadla, do vrchnáčika urobíme malú vrtuľku a lietadlo môže lietať. Fľaše sa dajú obaľovať látkami, obtáčať hrubou vlnou, oblepovať farebným krepovým papierom, maľovať temperovými farbami, a to podľa vlastného námetu a predlohy. Fľašu naplnenú vodou môžeme použiť ako ťažidlo, na hádzanie pri rôznych hrách alebo ako prekážky pri behu či preskokoch. Do fliaš môžeme zbierať a vrstviť rôzny materiál (piesok, semená, malé kamienky, ale i vysušené plody, lupienky kvetov a iné). Pri rezaní a robení dier dbáme na bezpečnosť, plastové fľaše sú tvrdé a pevné, použijeme šidlo. Nožík nech použije iba dospelý. Na fľaše lepíme rôzne vystrihnuté krídelká, očka, ušká, pierka, vlásky z vlny, kúsky látok, koženky, a tak tvoríme množstvo vecí, predmetov, dopravných prostriedkov, zvieracích a ľudských postáv.
- **Práca s vrchnáčikmi z plastových fliaš:** Nazbierané farebné vrchnáčky z plastových fliaš použijeme pri hrách na triedenie podľa farieb, nápisov a veľkosti. Farebnosť využijeme pri ich lepení na výkres podľa rôznych námetov – kvety, zvieratká, postavy a iné.
- **Práca a využitie nepotrebných kachličiek:** Celé a nepotrebné kachličky môžeme použiť ako podložku pri práci so slaným cestom, hlinou, pri lepení alebo ako podložku pod malé priestorové práce z modelovacej hmoty. Na jednofarebnú kachličku môžeme maľovať akrylovými a temperovými farbami rôzne jednoduché námety. Môžeme na ňu lepiť kúsky látok, rôzny materiál, papier namočený v tapetovom lepidle a kombinovať ich podľa vlastného námetu. Farebné i jednofarebné rozbité kachličky menších rozmerov využijeme na vytvorenie mozaiky, ktorú lepíme disperzným lepidlom na kartón a škárovacou hmotou vyškárujeme, alebo oblepujeme staré a nepotrebné kvetináče, vyškárujeme a nový darček je na svete.
- **Práce z korku:** Korkové zátky narežeme na kolieska, spájame lepidlom na drevo, glejom a drievkami, ktoré zapichujeme do dierky, ktorú urobíme šidlom, maľujeme temperovými farbami a lepíme pierka, textilné kúsky a vytvárame zvieratká, postavičky, rôzne predmety.
- **Práce zo zápalkových škatuliek:** Kombinujeme ich s korkom, drôtom, kartónom, špagami pri výrobe dopravných prostriedkov, nábytku a drobností pre radosť, alebo ich použijeme na odkladanie maličkých drobností. Dbáme na to, aby sa do škôl nedostali zápalky. Na tvorbu možno využívať aj škatuľky rôznych veľkostí a tvarov.
- **Sadra:** Hmotu nalievame do formičiek (vianočné, veľkonočné, anjeliky a iné) a po dobrom zaschnutí ich môžeme maľovať akrylovými alebo temperovými farbami. Na dno rámy, škatuľky ukladáme mušličky, kamienky, koráliky, sušené kvety či iný materiál a zalejeme tenkou vrstvou sadry, necháme stuhnúť a vyrobíme tak reliéf. Z tenšieho drôtu vyrábame rôzne motívy (rybky, kvety, zvieratká, predmety), miesta, kde sa drôty prepletajú, previazeme a omotáme špagátom tak, aby sme získavali rôznu hrúbku. Zavesený výrobok ponoríme do rozrobenej sadry. Sadra obalí povrch drôtu a špagátu, necháme ju dobre vysušiť a môžeme ju aj farebne po-maľovať.

- **Krmidlá pre vtáčiky:** Môžeme ich vyrobiť z rôznych materiálov. Z drevených doštičiek a paličiek, vysušenej tekvice, do ktorej urobíme dieru a zavesíme na konár, veľkej šišky, ktorú zavesíme pomocou špagátu na vetvičku a posypeme zrnkami pre vtáčiky, z kokosového orecha prerezaného na polovicu, ktorý zavesíme a nasypeme doň semenka pre vtáčiky. Gázu namočíme do riedkej sadry, namotáme ju na nafúknutý balón, necháme stvrdnúť, balón vyfúkame a odstránime. Vpredu urobíme otvor, prilepíme drevko pre vtáčiky a búdku zavesíme na konár. Je ľahká a môžeme ju pomalovať. Do veľkej plastovej fľaše urobíme otvor, striešku urobíme z rovného plastu.
- **Práce z drôtu, plechu, dreva, alobalu a iného materiálu:** Priestorové práce vytvárame z dostupného kovového materiálu, drôtu, tenkého plechu, rozličných škatuliek, kuskov dreva, konárov, korku, polystyrénu a iného odpadového materiálu.
 - drôt používame ako výplň, na spevnenie väčších stojatých kompozícií, kovové drobnosti (matice, klince, skrutky, sponky) spájame drôtikom alebo prilepujeme disperzným lepidlom k sebe alebo na papier,
 - bužírku (plastový obal z drôtu) a plastové slamky nastriháme na rôzne dlhé kusky a navliekame na nite, kombinujeme s korálikmi v rôznych zoskupeniach ako náhrdelník, náramok, girlanda,
 - z plieskov a kovových plechovic nastriháme menšie kusky, na ktoré vybijame a vyklopávame tvrdším materiálom (koncom rúčky štetca, kladivkom) rôzne tvary, ktoré priliepame alebo upevňujeme k sebe drôtom,
 - alobal tvarujeme krčením, strihaním, lepením, na tenké kovové fólie 4 cm x 4 cm vybijame ceruzkou rôzne tvary a vlastné nápady,
 - drevo môžeme opracúvať pilníkom, rezať, vŕtať, opaľovať na ohni. Vypaľovačkou (kúpeňou v obchode) môžeme vypaľovať rôzne obrazce, vyrábať rôzne hračky, predmety podľa pokynov dospelého, možností a podmienok v škole,
 - veľké konáre, konáriky a samorasty obtáčame, oblepujeme papierovou hmotou, pásikmi papiera, krepovým papierom, kúskami látok, obliekame do starých šiat, maľujeme temperovými farbami a vytvárame ľudské postavy, zvieratká, divadelné a rozprávkové postavy i maňušky, dekorácie na chodby i do triedy. Na konáriky môžeme pripevňovať rôzne predmety v rozličnej výške ako zvonkohry, vešiame na ne výkresy a malé predmety, ktoré vyrobili žiaci, používame ich aj ako stojany na výrobky, aj ako dekoráciu v triede, na chodbách i školských dvoroch.

Práca s rôznym odpadovým materiálom sa vám možno bude zdať pomerne náročná a zložitá, ale keď budete pozorne sledovať, čítať a pracovať podľa mojich návodov, zistíte, že možno niečo vyrobíte za desať minút, no na iné veci budete potrebovať svoju trpezlivosť a vytrvalosť. Nebudete robiť tie isté veci ako ja, lebo budete mať iné plastové fľaše, iný papier a mnoho odlišných vecí, ale táto kniha vám bude ukazovať a hovoriť, ako som to robila ja, bude vám radiť, ako máte pokračovať a podľa nej budete skúšať, vymýšľať a tvoriť.

Obrázok 7: Kvety z odpadového materiálu

Obrázok 8: Panáčikovia z fliaš a krepového papiera

Obrázok 9: Papierové tašky s ozdobou

Obrázok 10: Staré kachličky trochu inak

Obrázok 11: Ročné obdobia trochu inak

Obrázok 12: Papierové škatuľky s ozdobami

PRÁCA S HMOTAMI

(Práca s hlinou, slaným, medovníkovým, vizovickým a maizenovým cestom a papierovou hmotou)

Hlinu ako veľmi rozšírený, ľahko tvarovateľný a využívaný prírodný materiál, človek pretváral od svojich počiatkov a ovplyvňoval tým svoj život a vývoj. Hlinené výrobky patria popri kamených a kamenných nástrojoch k prvým prejavom ľudskej kultúry vôbec. Hlina a jej bohatý výskyt človeka inšpirovali, aby si z nej nielen zhotovoval úžitkové predmety, ale aj umelecky vyjadroval a stvárňoval svoje city a nálady.

Hrnčiarstvo je jedným z najrozšírenejších a najstarších remesiel vôbec. Hrnčiari vyrábali hlinené nádoby do domácností, ako napríklad hrnce, mliečniky, cedáky, odkvapkávače na syr, rajnice, misy, taniere, krčahy a džbány na nosenie potravín, pekáče a podobne. Hlina sa uplatňovala pri stavbách ľudských prístreší a domov, stavaní hradov, zámkov a kostolov, hlinené tabuľky slúžili na písomné zaznamenávanie významných udalostí, ale aj pri umelecky stvárňovaných sochách, umeleckých nádobách a iných predmetoch. Hrnčiarstvo a práca s hlinou a rôznymi hmotami prešli dlhou históriou a vývojom v ľudskom pokolení.

Materiál, nástroje a pomôcky potrebné pri práci s hmotami:

Výtvarný materiál:

- akvarelové, temperové farby, glazúrovacie farby, ceruzky, voskové pastelky, farby na keramiku, pastel, kriedy, fixky, perá,
- výkresy rôznej veľkosti, farebný, krepuvý, novinový papier, časopisy,
- hrnčiarska a keramická hlina,
- plastelína, modelit, modelovacie hmoty Fimo, Jovi, Keraplast.

Materiál pri práci s hmotami:

- práca s hlinou – hrnčiarska a keramická hlina, plastelína, modelit, modelovacie hmoty Fimo, Jovi, Keraplast, hlina, hmoty na modelovanie,
- práca so slaným, medovníkovým a vizovickým cestom – múka, soľ, voda, med,
- práca s papierovou hmotou – noviny, voda, nádoba,
- drevené špachtle, nožík, škrabky, formičky, vykrajovadlá,
- temperové, potravinárske farby, farby na keramiku, glazúry, štetce,
- podložky a zástery pre deti, handry, detský hrnčiarsky kruh (vypaľovacia pec).

Charakteristika drobného materiálu využívaného pri práci s hmotami:

- **cesto** – tradičný materiál používaný v domácnostiach pri pečení chleba, symbolického pečiva, pri tvorbe slávnostného pečiva, figúrok či obrázkov,
- **hmota Fimo** – moderná modelovacia hmota na výrobu drobných predmetov, korálikov, šperkov, vo viacfarebnej škále, malých baleniach a dobrej kvalite,
- **íly** – vznikli zvetrávaním živcov,

- **hmota Jovi** – biela modelovacia rýchlo tvrdnúca hmota, ktorá sa dobre spracúva, je dosť mäkká a potom sa lepí,
- **hlina** – obsahuje veľa komponentov, základ tvorí vodnatý kremičitan hlinitý, jej vlastnosti určuje pomer prítomných látok a miesto výskytu s obsahom železitých zlúčenín,
- **modelovacia hmota Keraplast** – biela a hnedá rýchlo tvrdnúca hmota na modelovanie, pri dlhšom miesení mäkne a lepí sa,
- **keramická hlina** – hmota, s ktorou sa pracuje v keramickej výrobe, pripravuje sa zmiešaním viacerých druhov hĺn a ílov,
- **modelit – modurit** – je hmota (polyvinylchlorid s prídavkom zmäkčovadiel) v základných farbách, miesením sa dajú vytvoriť rôzne priestorové tvary, ktoré sa vytvrdia varením alebo pečením (v rúre asi jednu minútu),
- **papier** – hárok, ktorý je vyrobený z dreva počas dlhého výrobného procesu, môže mať rôznu štruktúru, povrchovú úpravu, farbu, možno ho rôzne spracovávať a využívať na písanie, kreslenie, maľovanie či iné spracovávanie,
- **papierová hmota** – polotuhá hmota vyrobená z odpadového papiera podľa určitých pravidiel,
- **piesok** – prírodný sypký materiál, rôznej štruktúry, farby a pôvodu, ktorý sa pridáva do rôznych hmôt a využíva pri práci,
- **plastelína** – modelovacia hmota vyrobená zo zemného vosku (parafínu), (glycerínu, oleja) a terpentínového balzamu, je odolná voči vode, suchu, ale reaguje na výkyvy teploty, lebo mäkne a je krehká,
- **prírodná hlina** – zemina obsahujúca čiastočky ílu, prachu, piesku, kameňov, zvyšky koreňov, odumretých živočíchov, pred použitím sa musí čistiť a upravovať.

Hygienické požiadavky pri práci s hmotami:

- dostatok materiálu, hlíny, slaneho cesta, papierovej hmoty, modelovacích pomôcok,
- vhodný priestor v triede alebo špeciálnej miestnosti, stoly a stoličky dobre umývateľné, umývadlo s vodou, odpadový kôš, nádoby na vodu, handry,
- bezpečnosť pri práci, nechutnávať hlinu, cesto, pomôcky, farby či iný materiál,
- drevené podložky, ochranné zástery z textilu,
- ak je k dispozícii hrnčiarsky kruh a pracuje na ňom jeden žiak, dbať na bezpečnosť ostatných žiakov, alebo im dať prácu pri stoloch.

Práca s hlinou

Hlina, keramika a jej výroba sú staré ako ľudstvo samo. Prešli dlhou históriou, vývojom, ako remeselnícka i továrenská výroba, ale aj ako umelecká a ručná práca, ktorá má svoj štýl a stále patrí do nášho života. Znalosti, zručnosti sa predávali z pokolenia na pokolenie, a tak sa informácie a hrnčiarske remeslo uchovalo do dnešných dní.

Základom práce hrnčiarov je dobrá a kvalitná hrnčiarska hlina. Hrnčiari hlinu najskôr vykopali a nechali odležať. Pred použitím ju starostlivo zbavili nečistôt, spracovali, a to miesením a valkaním, do rôznych predmetov, nádob či umeleckých diel.

Materiál, nástroje a pomôcky:

- hrnčiarska a keramická hlina,
- drevené a kovové špachtle, drevený valček, ostrý nožík, škrabky, ihlice, dierovače, rôzne tvarované ploché pliešky,
- nádoba na vodu, špongia, handra, zástera, podložky pre deti,
- hrnčiarske kruhy pre deti, maliarske kruhy na maľovanie, hrnčiarsky kruh, vypaľovacia pec,
- farby na keramiku, glazúrovacie farby, štetce.

Základné techniky a postup práce pri modelovaní s hlinou:

- **modelovanie** – napodobňovanie a zhotovovanie predmetov z plastických, poddajných, ľahko tvarovateľných, formovateľných a prispôsobivých materiálov;
- **modelovanie z hlíny** – v podstate výtvarná činnosť, spracovanie hlíny, modelovacej hmoty do priestorových obrazov, plastík, sôch. Základné techniky a postupy sú: *miesenie* – *hnetenie*, *stláčanie* v dlaniach oboch rúk, pritláčanie o podložku, *gúľanie* – vypracovanie hlíny (krúživými pohybmi dlaní a stláčaním prstov) do požadovanej konzistencie na ďalšie spracovanie (hlína má byť mäkká, vláčna, hladká), *vyťahovanie* – z pripravenej hmoty sa hlína prstami vyťahuje do rôznych tvarov podľa námetu, a *vyhladenie* – *retušovanie a začistenie* výrobku na konci práce pred sušením, farbením a vypálením v peci;
- **vlastnosti modelovacieho materiálu:**
 - *tvárnosť* – za určitého stavu mäkkosti sa poddáva tlaku prstov a nástrojov a nadobúda rôzne tvary, ktoré si udržiava;
 - *spájavosť* – dve časti sa dajú k sebe pritlačiť, zahľadiť a spojiť do celku, ktorý sa nerozpadáva (na spájanie nepotrebujeme iný materiál), pri sušení sa to ešte spevní;
 - *pevnosť a trvanlivosť* – umožňuje uchovávať výrobky čo najdlhšie nepoškodené a nerozpadávajúce sa;
 - *hygienickosť* – modelovacia hlína je hygienicky neškodná, dobre umývateľná a pri dodržaní správnych pracovných postupov (dostatok materiálu, nástrojov, náradia, hygienických potrieb, vyhovujúce prostredie, zástery) je lákavá pre deti a žiakov;
- **základné techniky práce s hlinou:**
 - **lepenie** – technika spájania jednotlivých častí hlíny do jedného celku. Plochy spájaných častí najprv zdrsíme (*nožíkom naškrabeme dané miesto*), natrieme ho *šlikrom (šliker je lepidlo z hlíny – zmes hlíny a vody v hustote krému – kaše)*, pritlačíme k sebe obe časti a podržíme, prebytočné lepidlo odstránime a plochu hladko začistíme prstami, špachtľou, aby bolo miesto spojenia hladké a neviditeľné (*retušujeme výrobok – odstraňujeme povrchové chyby pri práci*);
 - **zdobenie hlíny** – keramiku možno zdobiť rôznymi spôsobmi a technikami:
 - *plastické zdobenie hlíny* – nalepovanie drobných valčekov, guľiek na pripravený podklad, pred prilepením natrieť šlikrom a pritlačiť obe časti k sebe;
 - *pečiatkovanie* – odtlačanie rôznych pečiatok, motívov do hlíny;
 - *rytie do hlíny* – kreslenie do hlíny rydlami, špajľou či iným ostrým predmetom, pri ktorom je možné vytvárať ľubovoľný vzor;

- **maliarske techniky** – technika nanášania engoby (hustej kaše), ktorá sa natiera štetcom, rôznymi nástrojmi, tupovaním, liatím na výrobok pred glazovaním;
- **glazovanie** – to trvalá sklovitá ochrana vyrobeného výrobku z hlíny, ktorá neprepúšťa vodu a nanáša sa v tekutom stave pred vypálením;
- **sušenie hlíny** – výtvary z hlíny možno sušiť voľne a pomaly na vzduchu na drevených policiach niekoľko hodín alebo dní. Treba dbať na udržiavanie tenkých častí výrobkov vo vlhku, aby nevyschli rýchlejšie ako ostatné hrubšie časti, lebo sa budú lámať. Preto je nutné zabaliť ich do fólie, igelitu, dať na navlhčenú podložku a udržiavať vo vyššej vlhkosti;
- **vypálenie v peci** – vypálením sa hlinka spevňuje, výrobky tvrdnú a sú trvalé. Vykonáva sa pri vysokej teplote od 700 °C až do 1200 °C v závislosti od druhu hlíny a typu vypaľovacej pece.
- **techniky práce s hlinkou:** Práca s hlinkou sa začína jej spracovávaním do hladkej, pružnej, vláčnej a dostatočne vlhkej hmoty, ktorú možno spracovávať v rukách alebo na drevenej podložke, možno ju miesiť, stláčať, valkať a krájať, vzniknuté časti potom spracovávať:
 - **modelovanie z hrudky (palcová technika)** – z menšej hrudky hlíny, ktorá je vlhká, mäkká, spracujte guľu. Vtlačte do nej namočený prst a vytvorte dierku. Jednou rukou si pridriavajte guľu, druhou rukou tlačte palec a prstami zväčšujte dierku. Okraje nádoby stále vlhčite, ak hlinka vyschýna, drobí sa a láme. Ak je dno nádoby dostatočne tenké, nádobu otočte, vytláčajte steny a vyhladzujte ich do požadovaného tvaru za stáleho vlhčenia. Steny nádoby vyťahujte a skracujte podľa vlastného nápadu. Dbajte na to, aby steny nádoby neboli príliš tenké ani hrubé. Vonkajšiu časť dobre do hladka začistite a uhladte vlhkou hubkou a na drevenej podložke nechajte pomaly schnúť, zabaľte do igelitu a vlhčite. Týmto spôsobom môžete tvarovať misky, tanieriky, zvončeky, dózy s vrchnákom;
 - **modelovanie z valčekov** – jedna z najpoužívanejších techník spracovania hlíny. Je pomerne ľahká, jednoduchá a dá sa ňou vytvoriť akýkoľvek tvar či výrobok. Pred prácou je nutné hlinku dostatočne spracovať, aby bola vlhká, vláčna a plastická. Pripravenú hlinku uschovávajú v igelitovom vrecúšku, aby nevyschla. Kúsky hlíny valkajte na drevenej podložke oboma dlaňami do dlhého valčeka v hrúbke ceruzky, tenšie i hrubšie. Potom prstami oboch rúk pohybujte hore-dole po hline a jemne pritláčajte (*ak hlinka počas valkania popraská, navlhčite ju alebo ju znova premieste*). Dlhý valček potom na jednom konci stočte a zvyšok obtáčajte dookola. Malé kúsky valčekov môžete k sebe prilepovať šlikrom, pritlačte ich a potom začistite prstom alebo špachtľou. „Slimáčika“ tvarujte a spájajte podľa vopred pripraveného námetu (podložka na sviečku). Hrubšie vyvalkané valčeky stočte do tvaru „misky“. Plastovú misu vyložte mikroténovou fóliou a do nej stáčajte valčeky a zlepujte ich šlikrom. Valčeky nakoniec uhladte, vyberte z formy a nechajte zaschnúť (ak treba, opravte vonkajšie i vnútorné časti). Použite glazúru a vypáľte v peci. Z valčekov možno vyrobiť rôzne tvary a veľkosti „korálikov“. Na dekorovanie korálikov môžete použiť techniky zdobenia (rytie, pečiatkovanie, plastické zdobenie a iné), rôzne kombinácie točenia hlíny v prstoch. Dôležitým úkonom je urobiť dierku alebo uško na zavesenie. Koráliky dostatočne vyčistite, zahladte, maľujte, vysušte a vypáľte;
 - **modelovanie z guliek** – veľmi používaná technika spracovania hlíny. Vymiesenu a hladkú hlinku udržiavajte vo vlhkom vrecúšku alebo mokrej handre. Hlinku narežte na malé

hrudky a v dlaniach oboch rúk ich krúživými pohybmi gúľajte do hladka. Vytvárajte guľky rôznych veľkostí. Udržiavajte ich vo vlhku, aby nevyschli. Môžete ich zlepovať, stavať na seba, splošťovať, nechať guľaté alebo kombinovať s hlinou, ktorú ste predtým zafarbili. „Guľkovú misku“ môžete vyrobiť tak, že z hrudky dobre vymiesenej hliny vytvarujete dno a vložíte ho do formy (plastovej misky vyloženej mikroténovým vrecúškom). Z hrudiek hliny gúľajte guľky, splošťujte ich a ukladajte na okraj dna vytváranej misky. Prilepujte ich k sebe šlíkrom a utesňujte do požadovaného tvaru. Misu nechajte zaschnúť, vyberte z formy a sušte pomaličky prikrytú igelitom. Nakoniec ju glazujte a vypáľte v peci. Týmto spôsobom môžete vyrobiť koráliky na šperky v tvare guľky, kocky, valčeka, ihlana ap. Pred sušením do nich nezabudnite urobiť dierky. Môžete ich rôzne zdobiť a povrchovo upravovať;

- **modelovanie z plátov** – vymiesenu hlinu vyvalkajte na drevenej podložke dreveným valčekom do rôzne hrubých plátov – od niekoľkých milimetrov až po niekoľko centimetrov. Aby sa hlina neprilepila na dosku, podložte ju mikroténovým vrecúškom alebo plátom. Z hotových plátov ostrým nožikom vykrajujte rôzne figúrky, postavičky i zvieratká. Vyrobené valčeky, guľky či iné tvary naskladajte vedľa seba a vyvalkajte spoločne do jedného rovného silného plátu. Z väčších i menších plátov vykrajujte štvorce, obdĺžniky, na ktoré budete môcť robiť odtlačky predmetov, listov, textílií, rôznych štruktúr látok, prírodného materiálu či pokrčeného alobalu. „Podložku na sviečku“ môžete vyrobiť vyrezaním štvorca z plátu, odtlačením nejakého ornamentu a vyhnutím rohov dohora. Z plátov hliny môžete vyrábať rôzne ploché vázy, valcové nádoby, dózy ich vyrezaním a oblepovaním formy z plastu, sklenenej fľaše a tvarovaním podľa vlastného nápadu. Výrobok nechajte trocha zatuhnúť, stiahnite ho z fľaše a začistite, glazujte, nechajte dobre vysušiť a vypáľte ho;
- **modelovanie na voľnú tému** – z hlinených plátov, guliek a valčekov môžete vyrobiť rôzne tvary korálikov, maličkých drobností, šachových figúrok, rôzne veselé zátky, hlavičky bábok podľa vlastného nápadu a množstvo rôznych maličkostí.
- **Práca na hrnčiarskom kruhu** – hrnčiarsky kruh bol známy vo svete už od 3. tisícročia p. n. l. Na našom území vytvárali prvú na kruhu vytáčanú keramiku Kelti zhruba v 4. storočí p. n. l. Jeho vývoj prešiel určitými zmenami, ale základ ostal: horná kruhová doska, na ktorej sa točila hlina, a spodný drevený, teraz železný, kruh, ktorý sa roztáčal nohami – teraz je na elektrický pohon. A ako taká výroba na hrnčiarskom kruhu vyzerala? Hrnčiari položili potrebné množstvo už vypracovanej hliny na vrchnú dosku hrnčiarskeho kruhu a nohou roztočili spodný kruh. Mokrymi rukami urobili v strede hliny jamku a za stáleho točenia kruhu ju vyťahovali do výšky, šírky a hrúbky. Vyrobené výrobky bolo potrebné uchovať do budúca a oheň bol zdrojom, ktorým sa to docielilo. Pôvodne sa hlinené výrobky sa sušili na slnku či vzduchu, ale väčšiu trvanlivosť získali, keď sa začali vypaľovať na otvorenom ohnisku. No hľadal sa však lepší spôsob, ako výrobky trvale uchovať a zabrániť priepustnosti vody. Jamy sa menili na pece a výrobky sa farbili farbami a vypaľovali v nich, a tak sa používali a slúžili, kým sa nerozbili.

Najobľúbenejšie námety a nápady na prácu s hlinou:

- **Slimáčky** – z dostatočne mokrej a dobre vymiesenej hliny pripravíme hrudky pre každé dieťa. Pomenujeme, čo budeme robiť, vysvetľujeme, ukazujeme, robíme to a opisujeme. Spoločne

s nimi vygúľame v dlaniach guľku z hrudky do hladkého povrchu, potom v dlaniach alebo na podložke vyvalkáme valček. Dlaňami alebo prstami ho stenčujeme do dlhého valčeka. Z jednej strany ho začneme stáčať okolo seba a vytvoríme slimáčika, postavíme ho ako zvieratko, urobíme oči a spevníme ho, aby stál. Stočený slimáčik nám posluží ako základ misky či košík. Urobíme veľa valčekov, ktoré stáčame do tvaru slimáčika. Ten zväčšujeme, pričom valčeky zlepujeme šlikrom.

- **Zvieratká z hliny** – vymiesenu a vypracovanú hlinu spracujeme v dlaniach do guľky a z nej prstami vyťahujeme hlavu zvieratka, ušká, noštek, vytlačíme oči, prilepíme fúzy, vyhladíme a máme hlavu zvieratka (prasiatko, mačka, pes, myška). Z väčšej hrudky hliny, ktorá je na podložke, vyťahujeme tvary zvieratka (hlavu, telo, štyri nohy), šlikrom lepíme ušká, chvostík a máme opäť zvieratko. Dbáme na správne proporcie hlavy i tela, ruky stále namáčame a hlinu vyhladzujeme.
- **Reliéfy** – z dobre spracovanej a vymiesenej hliny v dlaniach vygúľame guľku a na podložke vyvalkáme plát (použijeme valček z umelej hmoty, ceruzku alebo fľašu), z ktorého vykrojíme tvar podľa vlastného námetu (štvorec, obdĺžnik a iné) a ozdobujeme. Na ozdoby použijeme malilinké guľky a valčeky (*kúsok hliny zoberieme medzi palec a ukazovák a krúživým pohybom vygúľame maličkú guľku alebo valček*). Vytvárame nimi vzory a obrazce podľa vlastného námetu a lepíme šlikrom. Dokončený reliéf dáme vysušiť, farbíme a vypaľujeme. Ak ho chceme zavesiť, musíme urobiť dierku ešte pred sušením (musí byť dostatočne veľká, lebo sušením sa zmenší).
- **Koráliky** – hlinu tvarujeme do guliek, valčekov či iných tvarov, do ktorých urobíme ihlicou dierku na navliekanie. Povrch korálikov môžeme ozdobovať rytím, pečiatkovaním alebo odtlačaním štruktúry materiálov. Dáme ich vysušiť. Môžeme ich maľovať a vypaľovať, aby stvrdli.
- **Kvety** – z guliek (pripravíme si ich podľa počtu lupienkov v kvete) vytvoríme medzi prstami malú placku (lupienok kvetu) a od stredu ich spájame do tvaru kvetu. K sebe ich lepíme šlikrom. Začistíme a vyhladíme okraje, prilepíme krátku stonku, lístok a kvet je na svete. Potom ho dáme vysušiť alebo vypáliť.
- **Krčah, váza a misa** – vymiesenu a spracovanú hlinu formujeme oboma rukami do gule, potom do nej urobíme prstom dierku a tvarujeme misu, vázu či krčah. Vyťahujeme do výšky alebo do šírky a prstami vyhladzujeme hrúbku, aby bola na všetkých miestach rovnaká. Snažíme sa, aby bola hlina stále vlhká (nie mokrá), vtedy sa dobre vyhladzuje, zarovnávajú sa okraje a dosahuje sa správny tvar výrobku. Uško prilepíme šlikrom, zahladíme a začistíme vonkajšiu stranu. Necháme dobre aj niekoľko dní vysušiť, môžeme zafarbiť či vypáliť v peci.

Práca s hlinou je pomerne náročná, ale veľmi zaujímavá činnosť. Náročná preto, že potrebujete dostatok materiálu, pomôcok, priestoru a dosť času na činnosť. Spracovanie hliny musí prebiehať podľa správne vysvetleného postupu. Jednotlivé úkony je potrebné po častiach skúšať, snažiť sa deťom pri práci pomôcť, vysvetliť im, ako správne držať ruky, prsty, dlane, ako pracovať, kontrolovať ich a opravovať. Zaujímavá preto, že rozvíja jemnú motoriku, deti sa pri nej uvoľnia, zoznamujú sa s novým materiálom a novými činnosťami, a na druhej strane si môžu vyrobiť jednoduchý, lacný a zaujímavý darček pre svojich najbližších, čo nie je zanedbateľné. Učiteľ či dospelý je tam preto, aby bol hnacím motorom, ktorý nabudí, povzbudí, vysvetlí, ukáže, predvedie, naučí, pomôže a pochváli za každú dobre vykonanú prácu.

Práca na hrnčiarskom kruhu je pomerne náročná činnosť a vyžaduje odborné vedomosti, zručnosti a dávku odvahy začať a pokračovať v tejto nádhernej a zaujímavej práci. Asi málokto má škola či zariadenie má zakúpený veľký hrnčiarsky kruh a vypaľovaciu pec. Školy, ktoré sa zaoberajú hrnčiarstvom ako takým alebo pracujú s hlinou, majú určite vytvorené podmienky, dostatok prostriedkov, materiálu, literatúry i vyškolených ľudí, ktorí sa tomu venujú a umelecky vplývajú na deti a žiakov.

Práca s hlinou na detskom hrnčiarskom kruhu je zaujímavou a vzrušujúcou činnosťou pre deti a žiakov na školách počas vyučovania i mimo neho. Pri kruhu pracuje dvojica žiakov, jeden točí rukami kruh a druhý centruje hlinu a vytvára z nej výrobok. Kto to už raz skúšal, určite mi dá za pravdu, že je to náročné na vysvetlenie správneho postupu práce, predvedenie pred žiakmi a prácu s nimi priamo pri kruhu.

Obrázok 13: *Zvieratká z hlíny*

Obrázok 14: *Reliéf z hlíny*

Obrázok 15: *Hlinené všeličo*

Obrázok 16: *Maľovaná hlina*

Obrázok 17: *Hlinené figúrky*

Obrázok 18: *Hlinené košíky*

Práca so slaným, medovníkovým, vizovickým a maizenovým cestom

Cesto ako také je pomerne lacným a pritom vynikajúcim materiálom na modelovanie a vytváranie rozličných ozdôb a dekorácií. Pri našej práci a činnosti s deťmi môžeme použiť slané cesto, cesto na medovníky a perníky, vizovické i maizenové cesto. Práca s ním je zaujímavá činnosť podporujúca tvorivosť, zručnosť, rozvíja jemnú motoriku rúk a fantázii sa medze nekladú.

Materiál, nástroje a pomôcky:

- hladká múka, soľ, voda, práškové tapetové lepidlo (nemusí byť),
- hladká múka, práškový cukor, med, korenie,
- hladká múka, voda, vajíčko, ocot,
- maizena, vinylové lepidlo, vazelína,
- formičky na vykrajovanie pečiva, temperové farby, lak,
- rôzny malý materiál – koráliky, sušené kvety, koreniny, semienka na zdobenie,
- nožík, nožnice, špajle, valček.

Niekoľko receptov na slané cesto, ktoré je nejedlé:

Hladkú múku, vodu a soľ možno vždy nájsť v domácnosti a použiť:

- podľa veľkosti odmerky – 2 odmerky hladkej múky, 1 odmerka soli, 1 odmerka studenej vody (môže a nemusí sa vmiesiť troška práškového tapetového lepidla),
- 1 kg hladkej múky, 1 kg soli, prilievame vodu a lepidlo,
- 0,5 kg hladkej múky, 0,5 kg najjemnejšej soli, 300 ml vody a 1 PL oleja,
- 1 diel hladkej múky, 1 diel soli, voda,
- 2 diely hladkej múky, 3 diely soli a voda,
- 0,5 kg hladkej múky a 125 g vody, čalúnnického lepidla alebo potravinárskeho oleja.

Niekoľko receptov na medovníkové cesto, ktoré je jedlé:

Med ako dôležitá surovina do medovníkov je výživný, ľahko stráviteľný a trvanlivý. Pre tieto vlastnosti medovníky pečieme v čase sviatkov, ale aj pri iných príležitostiach. Receptov je veľmi veľa, ja tu uvádzam iba niektoré:

- 1050 g hladkej múky, 450 g práškového cukru, 360 g medu, 6 stredne veľkých vajec, 2 ČL sódy bikarbóny, 4 PL medovníkových korenín, nastrúhaná citrónová kôra (100 menších kúskov),
- 950 – 1005 g tmavšej hladkej múky, 350 g jemného kryštálového cukru, 5 vajíčok, 250 g vlažného tekutého medu, 2 ČL sódy bikarbóny, 2 balíčky kypriaceho prášku do perníka, 1 PL škoricice, nastrúhaná kôra z 1 citróna, 2 žĺtky, 2 PL mlieka,
- **Poleva:** 1 bielok, pol lyžice citrónovej šťavy, 2- – 3-krát preosiaty práškový cukor vyšľaháme a zdobíme (farebná poleva – pridávame prírodné farbivá).

Niekoľko receptov na vizovické cesto, ktoré je nejedlé:

- 500 g hladkej múky, 0,2 l vody, rozšľahané vajíčko,
- 1/4 kg hladkej múky, 2 dl teplej vody, 2 PL octu,
- 250 g hladkej múky, 2 PL octu, 5 PL vody.

Recept a informácie na maizenové cesto, ktoré je nejedlé:

Úplne nový recept na maizenové cesto, ktoré sa varí, potom ručne miesi, je veľmi pružné, tvárne a predmety z neho vyzerajú ako porcelánové:

- 1 čajovú šálku maizeny, 1 čajovú šálku vinylového lepidla, 1 lyžicu vazelínového oleja, drevenú lyžicu, misku, ½ lyžice citrónovej šťavy alebo esencie na prekrytie zápachu z lepidla,
- **príprava maizenového cesta** – do nepriľnavej rajnice dáme maizenu, lepidlo, olej a varíme 3 minúty na miernom ohni a drevenou lyžicou stále miešame. Zmes vylejeme na dosku a necháme ju vychladnúť. Potom ju miesime a podsypávame maizenou, kým cesto nebude hutné, jednoliate a pružné. Farbíme pridaním temperovej – olejovej farby do bieleho cesta. Výrobky z cesta sa sušia na vzduchu alebo slnku.

Základné techniky, poznatky a postup práce s cestom:

Základom prípravy akéhokoľvek cesta je zmiešanie surovín v miske. Jeho prípravu každý dobre pozná. Technika spracovania rôzneho materiálu v ceste je známa z kuchárskych kníh. Ale ja v tejto knihe opisujem spôsoby a techniky spracovania surovín priamo pred deťmi a žiakmi na školách. Sú vyskúšané a overené počas dlhoročnej práce s deťmi a opisujem tu, ako jednoducho a nenáročne sa dajú tieto činnosti dať využiť vo výchovno-vyučovacom procese.

Akékoľvek dobré cesto je nutné vypracovať a vymiesiť (30 až 45 min.) do hladkého, správne hustého, lesklého, vláčného a na ruky nelepiaceho sa cesta:

- cesto je nutné ťahať, stláčať, obracať, znovu stláčať a opakovať tieto pohyby asi 15 až 30 min.;
- po vymiesení z neho urobte guľu a odložte;
- výsledný efekt závisí od dĺžky miesenia cesta a od toho, ako sa spojila múka so soľou;
- ideálne cesto je také, ktoré nie je ani príliš mäkké, ani tvrdé, ale tvárne, podobné hline;
- prv ako začnete modelovať, nechať ho približne dve hodiny odležať;
- hotové cesto vložte do mikroténového vrecúška alebo mokrej utierky, aby počas modelovania nevysychalo, použite z neho vždy iba kúsok;
- **technika spracovania cesta:** prinesené cesto spolu s deťmi ešte premieste a v dlaniach vygúľajte guľku pekne do hladka, deti pri práci kontrolujte a opravujte;
- z cesta môžete vyrábať plošné a plastické – priestorové výrobky;
- z guľky medzi prstami oboch rúk vytvarujte placku na hrúbku od 4 do 10 mm (podľa spôsobu využitia), vyrovnajte ju na podložke do kruhu alebo oválu. *Nedovoľte deťom robiť placku tak, že budú na ňu na podložke udierať dlaňou – cesto sa bude lepiť, drobiť a bude nepoužiteľné;*
- z placky na podložke potom môžete formami na vykrajovanie rôznych veľkostí a tvarov vykrajovať zvieracie motívy, srdiečka, figúrky, vajíčka, ktoré možno ozdobovať maličkými guľkami a valčekmi. Výrobky môžete sušiť alebo piecť;
- z guľky v dlaniach obidvoch rúk vygúľajte valček, použite ho na vytvorenie slimáčika, spletenie venčeka či pri tvorení postavy;
- z cesta vykrajujte len malé časti, modelujte hneď na podložke či plechu, aby ste výrobok nemuseli prenášať;
- na lepenie a priliepanie jednotlivých častí používajte štetec namočený vo vode (môže byť i slaná);
- z cesta tvarujte malé figúrky a ozdobovať ich korením (*koráliky z neho po vysušení vypadávajú*);
- pred vysušením urobte do výrobku dierku, aby sa mohol zavesiť;

- ak nebudete prácu po pečení farbiť, celú kompozíciu je nutné potrieť vaječným bielkom alebo slanou vodou, čím sa zabráni vysychaniu a praskaniu cesta;
- pri vykrajovaní slaného a medovníkového cesta môžete použiť formičky na vykrajovanie rôznych druhov a tém;
- slané cesto môžete použiť na tvorbu ozdôb, predmetov a vecí pre radosť. Potom ho môžete vysušiť, nafarbiť a upiecť;
- medovníkové cesto je jedlé, vykrajované upečené figúrky môžete ozdobiť polevou a zjesť;
- vizovické cesto môžete spracovať do jednoduchých tvarov figúrok, zvieratiek, postavičiek podľa vlastného námetu, usušiť ich a piecť;
- z maizenového cesta môžete modelovať drobné zvieratká, medaily, reliéfy, figúrky podľa vlastného námetu a nápadu. Sú priehľadné a biele ako porcelán;
- slané a vizovické cesto je tvrdé, preto je nutné uložiť ho do škatule a použiť ako ozdoby;
- medovníkové cesto odložte do hrnca do mikroténového vrecúška. Ak vyschne, priložte k perníkom krajec mäkkého chleba a perníky zmäknú.

Farebná úprava cesta:

Výrobky a figúrky z medovníkového a vizovického cesta sa nefarbia, ale necháva sa im prirodzená farba cesta. Výtvary zo slaného a maizenového cesta možno farbiť dvoma spôsobmi:

1. Trochu temperovej farby primiešame do cesta, dobre ho vypracujeme, stláčame rukami, aby sa v ňom farba rovnomerne rozložila, farbu pridávame v malých množstvách, aby sa dosiahol potrebný odtieň.
 - Zo zafarbeného cesta môžeme robiť guľky, valčeky a tvoriť rôzne výrobky,
 - výrobky necháme z oboch strán vysušiť na vzduchu alebo ich sušíme a pečieme v rúre;
 - používame jemné farby. Pri pečení síce farby vyblednú, no po prestriekaní lakom na drevo alebo lakom na vlasy sa intenzita farby znova obnoví.
2. Vymodelovaný výrobok, úplne vysušený alebo pečený v rúre pomalujeme tenkým štetcom temperovými farbami a zalakujeme lakom na drevo.

Sušenie a pečenie cesta:

- výrobky môžete sušiť voľne na vzduchu na drevenej podložke, nie priamo na slnku, alebo na radiátoroch, pretože na povrchu rýchlo vyschnú, ale vnútri ostanú mokré a môžu praskať;
- výrobky môžete sušiť v elektrickej rúre pri teplote do 60 °C asi 3 hodiny a na dosušenie ich uložte na drevenú dosku;
- výrobky môžete piecť v mierne vyhriatej rúre pri teplote približne 120 °C 20 až 30 minút. Dopekajte ich pri vyššej teplote – hnedý odtieň môžete dosiahnuť, ak ich budete počas pečenia potierať slanou vodou;
- sušenie prebieha najlepšie v teplovzdušných rúrach, pretože sú zahrievané rovnomerne;
- figúrky z vizovického cesta potrite žltkom, aby získali lesklý povrch, a sušte jednu hodinu na vzduchu, potom pečte v mierne vyhriatej rúre a dopekajte pri vyššej teplote;
- medovníčky zdobte polevou podľa receptu, orechmi, lentilkami, hrozienkami. Polevu nanášajte štetcom alebo malými kornútkami (vreckami s malou dierkou v rožku), ktoré je nutné jemne stláčať, a tak môžete polevou robiť bodky, čiarky a vlnovky.

Hygienické a bezpečnostné požiadavky:

- upozorníte deti, že cesto nesmú brať do úst, musia s ním pracovať na stole a spracovávať ho v rukách;
- cesto má vypracovať učiteľka alebo dospelý, deti dostanú kúsky cesta, aby si ho samy vyskúšali miesiť, stláčať a tvarovať;
- keď sa cesto začne lepiť na prsty, je nutné si ich trochu pomúčiť. Keď sa začne drobiť, je nutné namáčať si prsty do vody a pracovať ďalej;
- je nutné prichystať si len nevyhnutné množstvo cesta, neplytvajť surovinami (elektrický miesič urobí neoceniteľnú službu pri jeho miesení);
- po nalakovaní zaveste svoje výtvary na stužky;
- pri lepení používajte štetec na nanášanie lepidla (slaná voda).

Najobľúbenejšie námety a nápady práce so slaným, medovníkovým, vizovickým a maizenovým cestom:

Nápady, ktoré opisujem v tejto časti, môžete vyrobiť z akéhokoľvek cesta. Mení sa len spôsob jeho výroby. Sušenie, pečenie, farbenie sa prispôsobujú konkrétnemu cestu a záleží len na vašej fantázii, trpezlivosti, nápadoch a záujme detí a žiakov.

- **Vianočné ozdoby** – vypracované cesto rozdelíme na kúsky a spoločne s deťmi ho ešte miesime. V dlaniach oboch rúk si z hrudky cesta vygúľame guľku, urobíme z nej placku a z tej vykrajujeme formičkami rôznych tvarov (rybky, zvončeky, kvietky, srdiečka, zvieratká, figúrky, stromčeky, koláčiky, medaily). Vykrojené tvary ozdobujeme maličkými guľkami, valčekmi podľa potreby a našej fantázie. *Na všetky výrobky urobíme dierku, aby sme ozdobu mohli zavesiť.* Ozdoby na stromček vyrobíme zo slaného cesta, medovníčky upečieme z medovníkového cesta a zjeme, z vizovického cesta vyrobíme figúrky a postavičky a z maizenového cesta vytvoríme zvieratká do betlehemu.
- **Veľkonočné vajička** – z dobre vypracovaného slaného, medovníkového i maizenového cesta si z guľky a potom z placky vykrajujeme vajička rôznej veľkosti, zvieratká a figúrky, ktoré ozdobujeme maličkými guľkami a valčekmi, ktoré lepíme vodou alebo slanou vodou, farbíme, sušíme alebo pečieme.
- **Reliéf** – z vymieseneného slaného cesta vypracujeme guľky, potom placku a vyrezávame kruhové medaily. Z cesta tvarujeme malé ovocie (jablčko, hrušku, slivku – postup ako pri práci s hlinou), lepíme na medailu, na ktorej sú dve dierky. Necháme vysušiť, vymaľujeme alebo upečieme a šnúrkou priviažeme ako ozdobu na fľašu, pohár, škatuľku či starý vešiak.
- **Vence** – vymiesené a spracované slané a maizenové cesto rozdelíme na väčšie guľky, ktoré gúľame na podložke na dlhé valčeky a po tri kusy spletieme do vrkoča (*vrkoče majú rôzne veľkosti*). Jeho konce spojíme a zlepíme do kruhu. Ozdobíme lístočkami a kvietkami z cesta (*z maličkých guliek robíme medzi prstami placky, ktoré spájame do kruhu a do kvetu a zlepujeme*). Dozdobíme sušenými kvietkami alebo prilepením rôznych korenín.
- **Ľudské postavy** – sú trocha náročnejšie na prácu, ale vo voľnom čase sa to dá zvládnuť. Potrebujeme viac slaného a vizovického cesta a určitú zručnosť. Postavy sú plošné, dosť hrubé a náročnejšie na sušenie, farbenie a pečenie. Modelujeme tvary tela (hlava, telo, nohy a ruky) a obliekame ho plátni tenkého rozvalňaného cesta, ktoré tvarujeme na šaty na tele. Farbíme už

priamo cesto, a tak vytvárame oblečenie rôznej farby a štruktúry cesta v rôznych kombináciách, nápaditosti a predstavivosti. Kusy k sebe lepíme slanou vodou.

Nápady a námety, ktoré som opísala a spomenula v tejto časti knihy, sú len malým odrazovým mostíkom, takým základným kameňom k ďalšej práci s týmto materiálom, ktorý je veľmi zaujímavý, možno trochu špinavý (múku a cesto budete mať všade a upratovačky budú hundrať), ale deťom to bude vyhovovať a bude to pre ne veľmi zaujímavé, nápadité a pri prepojení s inými vyučovacími predmetmi budú hodiny zaujímavejšie a tvorivejšie. Vyskúšajte to.

Obrázok 19: *Farbené slané cesto*

Obrázok 20: *Maizenové cesto*

Obrázok 21: *Figúrky zo slaného cesta*

Papierová hmota a kaširovanie

História papierovej hmoty sa neodmysliteľne spája s papierom ako takým. Je to veľmi stará technika výroby, práce a úpravy papiera. Je to kašovitý materiál, ktorý možno pripravovať veľmi jednoducho zo starého novinového papiera, vody a trošky lepidla. Modeluje sa bez problémov, je ľahká a nerozbitná.

Už v starých dobách vyrábali z papierovej hmoty helmy pre vojakov Číňania, hinduisti z nej vyrábali dózy a šperky a Angličania začali ako prví túto lacnú hmotu maľovať, lakovať a vyrábali z nej dekoratívne predmety. Dodnes sa z nej vyrábajú masky, nádoby, šperky a hračky, hlavičky bábok, sakrálné sochy či postavičky do betlehemov, alebo sa používa ako náhrada do štukových omietok na výzdobu stropov a stien v historických budovách a starých domoch.

Materiál, nástroje a pomôcky:

- novinový papier, voda, práškové lepidlo, sadra;
- papierové kartóny na vajíčka, škrob alebo disperzné lepidlo;
- miska, plátenné vrečko, drevený tlčík alebo ručný mixér, nožnice, tenší igelit, starší hrniec, vareška, rôzne nádoby, formy, formičky na pečivo, drôt na konštrukciu;
- igelitové obrusy na stôl, podložky, handričky, uteráky, odpadový kôš;
- **papier** – môže mať rôznu štruktúru, farby, povrchovú úpravu, hrúbku, dá sa ohýbať, krčiť, strihať, lepiť, preložený a pokrčený papier sa nedá vrátiť do pôvodného stavu;
- pracovné techniky práce s papierom:
 - techniky oddeľovania: trhanie, vytrhávanie, strihanie, rezanie, prebíjanie,
 - techniky spájania: lepenie, zošívanie, preplietanie,
 - techniky tvarovania: prekladanie, skladanie, napružovanie, ryhovanie,
 - techniky rozmeriavania a obkresľovania,
 - techniky povrchových úprav: farbenie, voskovanie a maľovanie;
- **papierová kaša** – pripravuje sa z neglejených odpadových papierov (klasické staré noviny), ktoré sa vlákna (rozmočia vo vode). Väčšie množstvo papiera musíme natrhať na malé kúsky, namočiť vo vode a nechať postáť. Vytvorená kaša z papiera sa spája do celistvej hmoty pomocou škrobového alebo tapetového lepidla. Hustejšiu papierovú kašu možno priamo nanášať vo vrstvách na podklad, drôtenú kostru, plastové fľaše rôznych veľkostí alebo na pokrčený papier. Redšiu papierovú kašu možno odlievať do foriem rôznych veľkostí a tvarov;
- žiakov treba pred prácou oboznámiť s týmto materiálom, porozprávať im o pravidlách bezpečnosti pri práci a dodržiavať základné hygienické požiadavky (prístup k umývadlu, čistej vode a uterák by mal mať každý žiak) a sledovať to počas práce.

Postup pri výrobe papierovej hmoty:

- veľké množstvo **novinového papiera** možno zbierať priebežne vo voľnom čase. Pripravený papier natrhajte na tenké pásiky alebo malé štvorčeky a nechať ho močiť vo vode aspoň 24 hodín, ale aj viac dní;
- vzniknutú hmotu vyžmýkajte a vložte do plátenného vrečka a dreveným tlčíkom ju rozdrvte na kašu (prípadne môžete použiť aj mixér, je to rýchlejšie);
- hmotu prepasírujte cez riedke sitko, aby v nej neboli hrudky. Vzniknutá papierová kaša má byť pružná a nesmie obsahovať kúsky papiera;
- do papierovej kaše pridajte práškové tapetové lepidlo alebo disperzné lepidlo so sadrou, aby sa po vyschnutí práca nerozpadla;
- kašu nanášajte na pripravený podklad, na ľubovoľne vytvorenú drôtenú kostru, pokrčený papier, tvarujte a modelujte ju podľa vlastného nápadu;

- kašu nanášajte a tvarujte v rôznych formách (nádoby, misky, mištičky, formičky). Formy predtým potrite vazelínovým olejom a nanášajte jemnú, asi pol- až jednocentimetrovú vrstvu. Povrch uhladíte, nechajte dobre vysušiť, vyberte z formy, nerovnosti vyplňte tmelom a prešmirgujte. Výrobok pomalujte temperovou farbou podľa vlastného nápadu;
- na uchovanie vlhkosti a kvality pripravenej papierovej kaše je nutné vložiť materiál do mikroténového vrečka;
- **kartóny z vajícok** natrhajte na menšie kúsky a zalejte vodou. Nechajte ich postáť, aby nasiakli vodu, vyžmýkajte ich a vzniknutú hmotu používajte na modelovanie vlastných nápadov;
- jemne vyžmýkanú papierovú hmotu môžete nanášať na rôzne predmety, dózy, nádoby a fľaše z PVC, potom tvarovať a vyhladiť do požadovaného tvaru;
- vymodelovaný výrobok nechajte 24 hodín schnúť voľne na vzduchu, potom ho môžete maľovať temperovými farbami podľa vlastnej fantázie a predstavy;
- **kancelársky alebo hodvábny papier** natrhajte na väčšie kusy, namočte do riedkeho tapetového lepidla a rôzne tvarujte a modelujte do ľudských postavičiek, zvieratiek, anjeličkov. Z rôznych druhov papiera možno vytvárať priestorové alebo reliéfne formy rôznymi spôsobmi – krčením, stáčaním, ohýbaním i omotávaním. Pridávajte vrstvy papiera až do požadovaného tvaru. Nechajte voľne schnúť na vzduchu a maľujte temperovými farbami podľa vlastnej predstavy;
- postavičky, figúrky, zvieratká, predmety, veci a vecičky vyrobené z papierovej kaše a hmoty sú trvácne, ľahké, pevné, farebné, vyrobené vlastným pričinením detí a žiakov, prispievajú k rozvíjaniu jemnej motoriky rúk, fantázie, tvorivosti, trpezlivosti a umeleckého cítenia.

Farbenie – maľovanie papierovej hmoty:

1. Temperovú alebo akrylovú farbu vmiešajte do papierovej kaše a dobre prepracujte, aby hmota dostala požadovanú farbu, je lepšie použiť jemnejšie odtiene farieb, zhotovený výrobok možno ešte domaľovať a dokresliť.
2. Vyrobené, dobre vyschnuté a vysušené predmety z papierovej kaše zafarbíte temperovými farbami podľa vlastného nápadu a zalakujete lakom na drevo.

Kašírovanie:

Výtvarná technika kašírovanie je vrstvenie natrhaného materiálu (papiera) namáčaného v riedkom tapetovom lepidle, a to v rôznej hrúbke a na akýkoľvek podklad. **Základná technika spracovania:**

- papier natrhajte na pásiky alebo kúsky, veľkosť cca 2 cm x 2 cm. Kúsky namáčajte do riedkeho tapetového lepidla a lepte na pripravený podklad (nafúknutý balón, papierová guľa, plastelínové vajičko, keramické nádoby, misky, fľaše);
- naneste 5 až 10 vrstiev papiera namočeného v lepidle, nechajte dobre vyschnúť aj niekoľko dní;
- vyrobené predmety ďalej upravte, namaľujte bielou podkladovou farbou a potom dofarbite;
- výrobky vyrobené kašírovaním sú ľahké, pevné, tvrdé a nepadité.

Najobľúbenejšie námety a nápady na prácu s papierovou hmotou:

- **Drobnosti z papierovej hmoty – kaše** – vopred si pripravte dostatočné množstvo papierovej hmoty. Dobre spracovanú hmotu modelujeme na podložkách podľa toho, čo je pre nás aktuálne alebo čo potrebujeme na vyučovanie. Určité množstvo papierovej hmoty modelujeme oboma

rukami na podložke, stláčame ju k sebe a tvarujeme do požadovaného tvaru. Vymodelované predmety na povrchu vyhladíme, opravíme tmelom, prilepíme vyrobené doplnky, lístky, stopky, ušká, zobáčky i krídelká. Necháme dostatočne vysušiť a na ďalšej hodine pomaľujeme temperovými farbami a nalakujeme. Modelujeme ovocie (jablká, hrušky, hrozno), zeleninu (mrkva, paprika), tekvičky rôznych veľkostí a tvarov, pekárenské výrobky (koláčiky, rožky), zvieratká a ich hlavičky, vtáčiky, chrobáčky (slimáčik, lienka, motýľ), veľkonočné vajička, misy rôznych veľkostí a iné drobnosti. Vypracovanú papierovú hmotu môžeme využiť aj takto: veľké i malé formičky potrieme vazelínovým olejom a nanášame na ne papierovú hmotu, necháme ju vyschnúť, vyberieme z formičky, prípadné nerovnosti opravíme a pomaľujeme. Ak chceme ozdoby zavesiť, musíme vsunúť do hmoty kúsok ohnutého drôtu, kým je mokrá, uško s ňou musí vyschnúť a bude držať. Takto pripravené tvary maľujeme podľa vlastného nápadu a nakoniec nalakujeme.

- **Veľký a malý snehuliak** – pripravíme si veľkú a malú plastovú fľašu. Z vopred pripravenej papierovej hmoty (môžete využiť aj kartóny na vajička, rýchlejšie sa rozmočia) modelujeme snehuliaka tak, že na fľašu nanášame hrubšiu vrstvu jemne vyžmýkanej papierovej hmoty a pritláčame ju rukami, modelujeme spodnú guľu, uhladíme, nanášame ďalšie vrstvy a tvarujeme do správneho tvaru snehuliaka. Hmotu tlačíme k sebe, vyhladzujeme, zahladzujeme nerovnosti a dierky, až vytvoríme snehuliaka podľa vlastného tvaru. Aby sa nám snehuliak nerozpadol, pridáme do hmoty tapetové lepidlo alebo sadru. Mne sa osvedčilo, že som vyrobeného snehuliaka obtočila gázou namočenou v lepidle, a tak som spevnila jeho tvar. Prilepila som ruky, očka. Snehuliaka necháme dostatočne vysušiť voľne na vzduchu, potom ho pomaľujeme bielou latexovou farbou a dotvoríme, ako sa nám páči. Takým istým spôsobom vytvoríme aj druhého snehuliaka a rodinka snehuliačikov je na svete.
- **Postavičky do betlehemu** – sú vyrobené z papierovej hmoty, ktorú nanášame na plastové fľaše rovnakej veľkosti. Dobre spracovanú papierovú hmotu utláčame na fľašu do tvaru valca, ktorý je pri hrdle tenší a dole sa zväčšuje, aby dobre stál. Potom vymodelujeme hlavu a prilepíme ju k fľaši, nerovnosti vyplníme tmelom a vyhladíme. Tak si pripravíme 5 postavičiek (Jozef, Mária, traja králi) a necháme ich dobre vysušiť na vzduchu. Na ďalších hodinách postavičky obliekame, a to tak, že si pripravíme farebný hodvábnny papier (jednofarebný alebo aj farebný, použitý z kvetín). Natrháme ho na menšie kusy a pripravíme si dostatok tekutého tapetového lepidla. Papier močíme do lepidla, prilepujeme na vysušenú postavu a tvarujeme šaty, ruky, na hlavu rôzne tvary čiapok, opasky, rôzne doplnky, ktoré potrebujeme. Oblečené postavy necháme vysušiť a potom pomaľujeme temperovými farbami, ak je to potrebné a nevyhnutné. Z papierovej hmoty vymodelujeme zvieratká (oslíka, ovečky, psíka či iné zvieratká), dotvoríme ich, necháme vysušiť a pomaľujeme rôznymi farbami. Vyrobené postavičky a zvieratká spoločne s deťmi naaranžujeme ako vianočnú výzdobu.
- **Anjeličky z papiera** – biely hodvábnny papier natrháme na väčšie kusy, namočíme ich do riedkeho tapetového lepidla a formujeme do rôznych menších postavičiek. Modelujeme telo, hlavu, ktorá je vyrobená z guľky a k telu je prilepená pásikmi papiera, vytvarujeme krídla a prilepíme ich, vyhladíme, dotvoríme ruky a necháme voľne vysušiť na vzduchu. Na ďalšej hodine ich podľa potreby domaľujeme temperovými farbami a dotvoríme podľa vlastného námetu.

- **Tekvička, vtáčik, rybka** – tieto i iné predmety si môžeme vyrobiť tak, že nafúkne balón a natrieme ho vazelínou alebo olejom. Na balón, ktorý držíme jednou rukou alebo ho drží náš kamarát, prípadne je upevnený na miske, nanášame pásiky alebo štvorčeky papiera namočeného v riedkom tapetovom lepidle v niekoľkých vrstvách. Hmotu necháme vysušiť, balónik vypustíme a vyberieme. Vyhladáme nerovnosti, vyplníme tmelom, prebrúsime a dotvoríme podľa predlohy alebo vlastného námetu. Tekvičke vyrežeme oči a nos, namaľujeme ju temperovou farbou; ak použijeme farebné papiere, nemusíme ju maľovať. Rybke vymodelujeme a prilepíme plutvy, ústa a vymaľujeme oči a telo rôznymi farbami mora. Vtáčikovi dotvoríme hlavu, zobáčik a očka; krídelká a chvostík domodelujeme, prilepíme a krásnymi farbami ho vymaľujeme.
- **Ľudská i zvieracia postava** – z konárikov a drôtu vyrobíme kostru ľudskej postavy. Vypracovanou papierovou hmotou ju obaľujeme a tvarujeme telo, ruky nohy, hlavu. Hmotu pritláčame, uhladzujeme a tvarujeme podľa vlastných predstáv. Obaľujeme ju ešte aj pásikmi papiera, čím ju spevňujeme. Necháme ju dostatočne vysušiť a pomaľujeme. Zvieracie postavičky robíme podobne, len dorobíme krídla, na hlave zobáčik, ušká a chvostík. Necháme ich vysušiť a maľujeme temperovými farbami.
- **Postava v pohybe** – pri tvarovaní tenších vyšších figúrok, ktorými chceme znázorniť pohyb, použijeme pevnejší drôt, z ktorého vytvarujeme kostru, ktorú omotáme pásikmi papiera a nanesieme na ňu papierovú hmotu. Kým nevyschne, môžeme figúrky ohýbať a tvarovať. Postavu dobre vysušíme, namaľujeme bielou základnou farbou, potom farebne dotvoríme a nalakujeme.
- **Hlavičky bábok** – z vypracovanej papierovej hmoty modelujeme aj hlavičky bábok rôznych veľkostí. Vymodelujeme hlavu, na nej nos, oči a ústa. Potom rúčky po lakte a nôžky po kolena. Aby sme časti tela mohli spojiť, zapichneme do hlavy, rúk a nôh pevný drôt, čím hlavu pripojíme k telu, spolu s rukami a nohami. Šaty dorobíme z papiera, necháme stuhnúť a pomaľujeme. Prilepíme vlasy a naša bábika je hotová.

Lacná papierová hmota získaná z odpadového obalového materiálu či novín má obrovské využitie pri výtvarných a pracovných činnostiach v školách a rôznych výchovných zariadeniach. Zaoberali sa ňou a využívali ju už naši predkovia a my len využívame ich skúsenosti, znalosti a poznatky, a tak sa minulosť stáva prítomnosťou a prítomnosť minulosťou.

Obrázok 22: Zvieratká z papierovej hmoty

Obrázok 23: Kaširované postavy z papierovej hmoty

Obrázok 24: *Papierové hlavičky*

Obrázok 25: *Papierové postavičky*

Obrázok 26: *Figúrky z papierovej hmoty*

Obrázok 27: *Papieroví anjelikovia*

Obrázok 28: *Snehuliaci z papierovej hmoty*

PRÁCA S TEXTILOM

Vlákna, nite, priadza, tkané látky, textil, pleteniny, odevy, ich spracovanie šitím a prešivaním majú veľmi staré korene siahajúce do Afriky a Ázie. Tam pravdepodobne vznikla potreba tamojších obyvateľov vyrobiť si oblečenie, ktoré by ich chránilo pred nepriazňou počasia, čo sa neskôr rozšírilo do celého sveta.

Spracovanie látok ako takých má dlhý a náročný vývoj a veľmi zaujímavú históriu. Tá začína odievaním do zvieracej kože a trvá až po spracovanie prírodných a syntetických vlákien, ktoré sa spriadajú do látok, z ktorých sa zhotovuje odev. Šitie, ako jeden zo spôsobov zhotovovania odevov a úžitkových predmetov, je tiež zaujímavé a náročné, móda a módne trendy nás zaujímajú asi najviac.

Látky a rôzny textil majú rôznorodé využitie a dajú sa z nich vyrobiť detské hračky, bábiky, závesy, tašky, obrazy, prikrývky, šaty, odevy, doplnky a množstvo iných predmetov a vecí.

Materiál, nástroje a pomôcky potrebné pri práci s textilom:

- rôzne druhy textilu, z odevov, šiat, zo starých košiel, pančuchy, ponožky, čipky,
- ľanové, vlnené, bavlnené, hodvábné látky, tričkovina, teplákovina,
- zvyšky vlny, nití na šitie a vyšívanie, špagátov, pletacej priadze rôznej hrúbky a farby, stužky, lemovačky, molitanová výplň, nastrihaný vatelín na výrobu bábik a maňušiek, textilné nášivky,
- fixky na textil, kúsky ohybného drôtu, vata – vatelín, polystyrén, nite rôznej hrúbky, farby na textil a hodváb, vodové farby, štetce, voda a mištičky,
- gumený obrus ako podklad pod prácu, mydlo na plstanie ovčej vlny, špongia, uterák,
- nožnice, ihly, ihlice, háčiky rôznej hrúbky,
- drevené rámy na tkanie, kartičky na pletenie, tkáčsky stav.

Charakteristika textilného materiálu využívaného pri práci:

- **doplnkové pomôcky** – náprstok na palec, špendlíky, pravítko, zapínacie špendlíky, rámy na tkanie, vyšívanie a gobelíny, ceruzky, plátno na vyšívanie, šijací stroj,
- **ihly** – krátky kovový predmet s uškom, do ktorého možno navliekať niť,
- **ihlice** – dlhý, rovný kovový predmet, zakončený hrotom, možno ho používať na pletenie,
- **háčik** – polodlhý kovový predmet zakončený háčikom, možno ho používať na háčkovanie,
- **koženka** – čistá, tenká, mäkká kožená látka, pevná a ohybná pri strihaní a rezaní,
- **látky – plátno** – materiál používaný na šitie šiat, odevov, doplnkov a textilných doplnkov do bytu. Sú z rôzneho materiálu, farby, štruktúry a hrúbky,
- **nite** – vyrobené z priadze, sú rôznej hrúbky, štruktúry a bohatej farebnosti,
- **nožnice** – kovový ostrý predmet, ktorým možno strihať (ľaváci majú nožnice na svoju stranu),
- **ponožky a pančuchy** – spriadané nite rôznej hrúbky a materiálu na bežné nosenie,
- **priadza** – vzniká kombináciou určitého množstva vlákien určitej hrúbky, hmotnosti, farebnosti a druhu vyrobeného materiálu do jedného ľubovoľného dlhého a hrubého celku,
- **prírodné textilné vlákna:**
 - rastlinné: bavlna, ľan, konope, juta, sisal,
 - živočíšne: zvieracie chlpy, ovčia, kozia, ťavia vlna, králičia srst', konské vlásie, hodváb,

- **umelé textilné vlákna:**
 - chemické vlákna z celulózy, syntetické: chemlon, silon, nylon,
- **textil** – handry rozličnej hrúbky, rôznej štruktúry, rôzneho povrchu, farbené, priesvitné, poznáme plátenné, bavlnené, syntetické, vlnené látky. Textil možno strihať, krčiť, párať, farbiť, lepiť a vystrihovať,
- **vlastnosti textilných vlákien:** jemnosť, dĺžka, pevnosť, ťažnosť, pružnosť, tvárnosť, vstrebávanosť kvapalín, rovnomernosť, čistota a ohmat.

Hygienické a bezpečnostné požiadavky pri práci s textilom:

- dodržiavať bezpečnostné požiadavky pri strihaní nožnicami (okráhly koniec),
- pracovať od jednoduchých motívov po zložitejšie námety podľa veku a možností žiakov,
- každú prácu skontrolovať, prípadne poopraviť a upraviť,
- urobiť výstavku a spoločne sa o nej rozprávať a vyhodnotiť ju,
- spoločné upratovanie lavíc a triedy, odložiť materiál, pomôcky a nástroje, pozbierať každý kúsok textilu a odložiť ho.

Základné techniky a postup práce pri spracovaní textilu, látok a vlny:

Pri manipulovaní s rôznym materiálom možno využívať rozličné techniky spracovania materiálu. Pri spracovaní textilu, látok a vlny môžete používať tieto základné pracovné a výtvarné techniky:

- **strihať** – **strihanie** – základná technika práce s nožnicami. Najprv nastrihnete látku na okrajoch, odhadnite vzdialenosť strihania, strihajte v pásoch a na štvorce, vystrihujte námety a obrázky z látok;
- **priať** – **pradenie** – výroba priadze pomocou starých tradičných pracovných nástrojov a pomôcok alebo moderným strojovým spôsobom;
- **šit'** – **ručné šitie** – vytváranie stehov pomocou ihly a nite tak, aby sa dal textilný materiál spojiť, začistiť, nariasiť, ozdobiť;
- **strojové šitie** – šitie a vyšívanie na šijacom stroji má určité pravidlá, ktoré treba dodržiavať;
- **prat'** – **pranie** – zbavenie tkaniny nečistôt, tukov a škvŕn, robí sa v práčkach alebo v rukách;
- **sušiť** – **sušenie** – mokré textílie sa sušia voľne na stojanoch, v sušičkách a na tepelných zdrojoch (radiátoroch), na priamom slnku nie, lebo textília môže stratiť farbu;
- **škrobiť** – **škrobenie** – máčanie textílií a látok v škrobe (mazľavá tekutá hmota), aby zhustli, nadobudli zvýšený lesk a udržali si trvanlivosť;
- **mangľovať** – **mangľovanie** – **lisovať** – **lisovanie** – tkaninu sa natáča na valec (mangel') pre hladkosť povrchu a lesk;
- **česať** – **česanie** – česáním bavlnených a vlnených tkanín sa vytvára vlas, čím dostávajú zaujímavú štruktúru;
- **prestrihávať** – **prestrihávanie** – zarovnávanie a vyrovnávanie koncov tkaniny nožnicami alebo šijacím strojom;
- **valchovať** – **valchovanie** – plstenie ovčej vlny, robí sa nárazmi, tlakom, teplom a vlhkom. Kúsky ovčej vlny sa vpichovaním do podložky silno zrážajú do súvislej vrstvy, a tým získava určitú hrúbku a pevnosť;
- **opaľovať** – **opaľovanie** – odstraňovanie prebytočných vlasov z tkaniny;

- **párať** – **páranie** – delenie látky na kusy, a to ručne alebo nožnicami. Páranie vlny je jej namotávanie do kľbka;
- **merat'**, **skladat'**, **balit'** – **meranie**, **skladanie**, **balenie** – upravené tkaniny dostávajú konečnú úpravu pred ďalším využitím;
- **bielit' látky** – **bielenie látok** – odstraňovanie prírodného farbiva z textílie chemickými prostriedkami, pri ktorom je nutné dodržiavať stanovené pravidlá;
- **farbit' látky** – **farbenie látok** – získavanie nových farieb a rôznych odtieňov textílie, látky či plátna prírodnými alebo umelými farbami;
- **impregnovat'** – **impregnovanie** – máčanie látky alebo textílie do rôznych chemických roztokov na zvýšenie jej nepremokavosti;
- **textil** – prírodný i umelo vyrobený materiál, rôznej štruktúry, farby, hrúbky a jemnosti. Možno ho párať, strihať, merat', krčiť, vyvážovať, splietať do vrkočov, vystrihovať zaujímavé vzory, kúsky a námety, šiť ručne alebo na šijacom stroji, dotvárať maľovaním farbami na textil a hodváb, kresliť naň fixkami, nalepovať háčkované ozdoby, prišívajú nášivky, stužky, lepiť gombíky rôznych veľkostí z rôznych materiálov, čipky, kúsky koženky, šnúrky z kože, kovové pracky, koráliky, vlnu, špagát, nite, vyšívajú rôzne vzory a tvary;
- **vlna a nite** – materiál rôznej kvality, hrúbky, dĺžky, farebnosti, s ktorým možno háčkovať, pliesť, vyšívajú, splietať ho do vrkočov, strihať, lepiť, tkať na rôznych podložkách a ráme;
- **tlač** – odláčanie pripravených matric na plochu pevnejšieho podkladu, tlač z papiera a kartónu, textilnej koláže a prírodného materiálu;
- **textilná mozaika** – lepenie malých nastrihaných štvorcíkov do nových obrazov;
- **textilná koláž** – lepenie vystrihnutých textilných kúskov a textilných výstrižkov v jednoduchšej forme;
- **montáž** – vystrihovanie a spájanie textilných, papierových a textilných výstrižkov do nových tvarov a celkov;
- **frotáž** – výtvarná technika, pri ktorej vznikajú na papieri rôzne textúry a štruktúry odláčaním a trením mäkkou ceruzkou, ručkom alebo uhlíkom;
- **intarzia** – vkladanie toho istého materiálu do vopred pripraveného prázdneho otvoru, čím sa vytvára súhra farebných plôch, ktorá pôsobí plošnejšie;
- **úprava textúry** – upravovanie plátna s riedkou tkanou väzbou, a to vyťahovaním, rozťahovaním, zväzovaním, prestrihovaním nití a vpletaním rôznofarebných nití, čím sa vytvára nový obraz;
- **aplikácia** – prešívanie, našívanie a nalepovanie jedného druhu látky na druhý základný textilný materiál, čím možno vytvárať nový výrobok. Šije sa ručne alebo na šijacom stroji. Môžu sa kombinovať rôzne druhy látok, materiálu, čipiek, strapcov, šnúrok či gombičiek;
- **tkať** – **tkanie** – spracovanie textilných nití vytvorením osnovy, pomocou pravouhlého kríženia priadzí osnovy a útku sa nite prepletajú pravidelne vpredu a vzadu, utláčajú k sebe, aby bola látka pevná;
- **tkať na krosnách** – prepletanie nití na tkáčskom stave;
- **tkať na ráme** – zjednodušená forma tkania. Na drevenom ráme alebo podložke sa vytvorí osnova z bavlnených nití, špagát či priadze. Útok je tvorený dlhou priadzou alebo nastrihanou úpletovou textíliou, ktorá sa preplieťa ponad a popod priadze a vytvára plátnovú väzbu;

- **batikovať** – **batikovanie** – zdobenie textílií farbami:
 - Voskovaná batika sa robí pomocou vosku, ktorým sa na textíliu nakreslí vzor, látka sa potom zafarbí, pričom plochy s voskom ostanú biele – nezafarbené.
 - Vyvážovaná batika je spôsob vzorovania vyvážovaním. Pred farbením sa na textílii vytvoria vzory zväzovaním, zošíváním, všívaním rôznych predmetov, šitím stehov ako základ budúceho vzoru. Pripravenú textíliu možno zafarbiť, pričom vzor má neohraničené kontúry;
- **modrotlač** – so žiakmi možno vytvárať *nepravú modrotlač* tak, že sa na bielu prírodnú textíliu štetcom nanesie tmavomodrý atrament, ktorý sa nechá dobre vyschnúť a vzory sa vytvoria pomocou zmlízika. *Pravá modrotlač indigom je farbenie bavlnenej textílie s utlačenými vzormi. Negatívne vzorovanie sa docielilo tzv. rezervou – zamedzením farbenia v mieste vzoru krycou kašou – papom, ktorá sa naniesla na vyvarené a naškrobené plátno modrotlačiarenskou formou. Po jej zaschnutí sa plátno farbilo v indigovom roztoku – kype. Rezerva sa odstraňovala v roztoku kyseliny sírovej;*
- **háčkovať** – **háčkovanie** – vytváranie očiek háčikom a kľbkom priadze v rôznych vzoroch, háčkovanie oblečenia pre bábiky, dečky, ozdoby na stromček;
- **plieť** – **pletenie** – ručné pletenie vlnou, priadzami, vzájomné prepájanie očiek medzi dvoma ihlicami rôznej hrúbky technikou vytvárania základných očiek (hladké a obrátené očka), plastických a farebných vzorov;
- **vyšívať** – **vyšívanie** – ozdobovanie látky rôznymi stehmi, ihlou a farebnými nitkami. Vyšívanie základných stehov (krížikové, ploché, slučkové) a rôznych druhov vyšíviek (gobelínová);
- **šitá čipka** – vytváranie vzoru na tkanine tak, že základná niť sa krátkym stehom prišívá k podkladovej tkanine a vytvára vzor. Výplň čipky sa robí krúžkovacím, plátnovým, tylovým stehom nahusto a po jej dokončení sa podklad odstráni;
- **uzlovať** – **uzlovanie** – **makramé** – technika viazania uzlov podľa návodov, z prírodných nití, sisalových, jutových, konopných špagátov, kobercovej priadze, na vytvorenie dekoratívnych predmetov, módnych doplnkov, závesov, tašiek, obrazov, príveskov a ozdobných predmetov;
- **siet'ovať** – **siet'ovanie** – starodávna technika výroby sietí, na ktorú sa používa ihlica, priadza, valček, vankúšik a špendlíky;
- **slniečková čipka** – **tenerifa** – spôsob vytvárania čipky v kruhovom tvare pravidelným pretkávaním, usporiadaním, prevázovaním, prepletaním, obšíváním, zväzovaním lúčovite usporiadaných osnovných a útkových priadzí v tvare slnka;
- **paličkovať** – **paličkovanie** – najnáročnejšia ručná technika viazania uzlov, na drevené paličky sa natočí priadza a na valci sa pomocou pripraveného vzoru vytvára vzor čipky, obrazu alebo ozdoby;
- **patchwork** – zošívanie pestrých farebných kúskov látok rôznych tvarov (štvorčekov, trojuholníčkov) do jedného celku a vytvorenie zložitejších nápadov. Jednoduchšou technikou je vpičovanie štvorčekov nastrihanej látky do polystyrénu a vytvorenie obrázkov na celej ploche.

Najobľúbenejšie námety a nápady na prácu s textilnými technikami:

- **Koláže** – z množstva rôznych farebných i jednofarebných látok, ktoré zbierate počas roka, si vytvorte peknú zásobu látok, ktorú celoročne využívajte pri práci. Látky strihajte (bude to pre deti ťažšie, lebo textil je mäkký, ale dá sa to naučiť, dajte im menšie kúsky látky, musíte mať dobré a ostré nožnice), lepte a párajte. Koláže vyrábame tak, že z rôznofarebných látok

striháme rôzne tvary, vystrihujeme zaujímavé vzory, proste všetko, čo sa nám zapáči, a nalepujeme na jednofarebný látkový podklad alebo farebný výkres, kartón, a tak vytvárame nové návrhy na obrazy s rozličnou tematikou. Vytvárame obrázky ročných období, kvety, postavy, zvieratká, krojované postavičky, adventný kalendár pred Vianocami, veľkonočné kraslice, ovocie, zeleninu, rôzne krajinky, stromy... Koláže môžu byť ako malé obrázky rôznych tvarov (kruh, štvorec, trojuholník), ale aj ako veľkoplošné obrazy do triedy, na chodbu... Stačí iba začať.

- **Mozaiky** – počas roka si nastriháme rôznofarebné látky na menšie kusy. Veľké kusy na menšie časti, ktoré nastriháme na pásy a tie rozstriháme na štvorčeky (môžeme si urobiť zásobu väčších i menších kúskov). Pripravíme si vzor podľa vlastného nápadu, ktorý štvorčkami vyskladáme na hrubšiu jednofarebnú látku či výkres a prilepujeme disperzným lepidlom tak, že lepidlo máme v malej mištičke, kusky látky doň jemne močíme a hneď prilepujeme, alebo tak, že štetcom natrieme plochu a potom na ňu prilepujeme kusky látok. Dokončený obrázok necháme vyschnúť do budúceho dňa. Hotové obrázky môžeme zarámovať do nami vyrobeného rámika, alebo ich môžeme použiť na výrobu pohľadnice či pozdravu, alebo štvorčkami vyplníme plochu výkresov po maľovaní či kreslení. Kombinácií je veľmi veľa.
- **Práca s voskom alebo batikovanie** – náročnejšia, ale veľmi zaujímavá technika. *Dôležité je pripraviť deti na to, že budú pracovať so sviečkou, a povedať im, ako sa majú počas práce správať.* Prácu so sviečkou si môžeme vyskúšať jednoduchým spôsobom na papieri. Nezapaľovanou sviečkou kreslíme na papier rôzne tvary, čiarky, obrazce podľa vlastného výberu. Zhotovenú prácu premaľujeme akvarelovými farbami, pričom voskovaná kresba ostane biela. Môžeme to skúsiť aj s tekutým voskom, ale iba tak, že skúsime nakvapkať tekutý vosk zo sviečky na papier. Premaľovaním tmavšími farbami získame zaujímavý obraz (nočná obloha). Potom prejdeme na textil. Na pracovnej ploche majte len kusok bieleho plátna, čajovú sviečku, drievko alebo štetec, ktorým budeme nanášať tekutý vosk na plátno. Samotnú realizáciu je lepšie robiť s menšou skupinkou detí či žiakov buď ako individuálnu prácu na menších kúskoch plátna, alebo pri stole robiť kolektívnu prácu na väčšom kuse plátna, kde bude každý robiť svoju časť. Drievkom alebo štetcom nanášame vosk na plátno podľa vlastného námetu. *Dbáme na to, aby sa po vytvorení voskového vzoru na plátne sviečka hneď zhasla a odložila.* Keď vosk stuhne, pripravíme si anilínové/vodové farby, vodu a štetec. Riedku farbu nanášame na plátno a tam, kde je vosk, sa farba nechytí a ostanú biele plochy. Celé plátno farebne dotvoríme a necháme dobre vysušiť. Vytvoríme obrázky na zavesenie alebo požíjeme na pohľadnicu, dáme do pasparty ako obraz či iný nápad...
- **Patchwork** – veľmi náročná technika spracovania kúskov textilu zošívaním. Ak už máme v zásobe nastrihané malé kusky látok, môžeme ich využiť jednoduchšie a zaujímavo. Potrebujeme kusok polystyrénu, nastrihané kusky látok veľkosti 2 cm x 2 cm a obyčajnú ceruzku. Technika výroby tohto patchworku je taká, že štvorčeky látok vpichujeme ceruzkou do polystyrénu blízko vedľa seba na vopred pripravený a predkreslený námet. Vzor začíname od prostriedku, napr. kruhu, a pokračujeme až po okraje, kým nevyplníme celý kus polystyrénu. *U detí je potrebné začať s jednoduchým vpichovaním rôznych látok do polystyrénu, napr. lúka s kvetmi, jednofarebná lúka (nevytvárame žiadne obrazce) a až potom prechádzať na zložitejšie tvary a nápady.* Práca je pre deti náročnejšia na trpezlivosť pri individuálnej aj kolektívnej

práci. Dôležité je pripraviť si dostatok nastrihanej látky v rôznych farbách a odtieňoch, kúsky polystyrénu rôznych tvarov a veľkostí, zastrúhané ceruzky, veľa dobrých nápadov a veľkú dávku trpezlivosti.

- **Tkanie na papierovej podložke** – tkanie ako také je dosť náročné na materiál – tkáčsky stav, čas, priestor a naučenie základov techniky tkania. Ak škola nevlastní tkáčsky stav, pomôžeme si iným, menej náročným spôsobom. Prípravou na tkanie je osvojenie základov striedavého prepletania, na ktoré môžeme použiť papierové tkanie. Pripravíme si základnú osnovu z papiera, na ktorom nastrihneme pásiky (nie však do konca) a samostatné farebné pásiky, ktorými budeme preplatať, tzv. tkať. Na dokončenie práce použijeme lepidlo, ktorým prepletané pásiky prilepíme na okrajoch a konci k základnej osnove. Týmto spôsobom vytvoríme záložky do kníh, podložky, drobné darčeky a pod. Pri tkaní použijete papierové podložky rôznych veľkostí pre každé dieťa, špagát, ľanové nite, rôzne nastrihané tenké pásiky tričkoviny, pásiky mäkkej a tenkej látky, rôznofarebné vlny a vlastné ruky. Papierovú podložku si dajte na výšku a urobte zárezy asi 1 cm od seba na hornej a dolnej strane. Cez ne zhora nadol prevliekajte tenký, pevný špagát ako osnovu. Je široká ako podložka (zárezy nemusíte urobiť po celej šírke podložky, nechajte si na boku rezervu). Pripravenú osnovu na podložke si položte na stôl a zdola začnite preplatať farebné kúsky látok sprava doľava, popod a ponad osnovné nite. Prepletanie vidno, keď sa nite správne ukladajú a striedajú sa farby. Prepletajte celú výšku podložky alebo podľa potreby. Prepletané riadky stláčajte k sebe hrebeňom alebo prstami, aby mala tkanina hustejšiu a pevnejšiu štruktúru. Ak ste to dokázali, tak potrebujete výrobok ukončiť a dať z podložky dole. *Osnovné nite na konci rozstrihajte a po dve zviažte, a tak upevnite vytkaný výrobok.* Ak sa naučíte preplatať s krátkymi pásmi látky, prejdite na dlhé pásy látok, ktoré prepletajte. Začnite preplatať sprava a na konci riadku obtočte pás látky okolo ľavej krajnej nite a pokračujte doprava. Obtočte okolo pravej krajnej nite a pokračuje vľavo a stále to opakujte, kým máte látku. Pásy látok nadpojte zviazaním na zadnej strane a prepletajte ďalej. Pri tkaní môžete farby látok kombinovať, tkať s hrubou vlnou a rôzne ozdobovať gombíkmi, prackami i korálikmi. Tkaním na papierovej podložke si vytvoríte tkané prestierania pod kávu, koberček, obal na mobil, potný náramok na ruku, tkané tašky, kabelky či rôzne doplnky.
- **Tkanie na ráme** – technika tkania podobná tkaniu na podložke, len pri podložke máme podklad plný (celá plocha podložky) a tu je rám je prázdny, osnova na ňom je priehľadná a vidíme cez ňu, takže prepletanie môže byť o čosi zložitejšie. Urobte osnovu a priväzujte nite po okrajoch rámu, v akejkoľvek šírke či vzdialenosti, alebo v tvare pavučiny, a potom vyplietajte, tkajte a ozdobujte podľa vlastných nápadov a námetov. Tkanie do tvaru kruhu je slniečková čipka (tenerifa), ktorá sa vyplietá na podložke na osnove z tenkých nití v kruhovom tvare od prostriedku po okraje podľa vlastných nápadov.

Textilných techník a ich kombinovania medzi sebou je veľmi veľa a využitie nekonečné. Ak máme materiál, pomôcky, nástroje, dávku trpezlivosti, fantázie a využijeme to, čo nám ponúka okolie a prostredie, v ktorom žijeme, a všetko spoločne využijeme vo svojom umeleckom prejave, tak odmeňovanou pre nás bude spokojnosť, radosť a úsmev na tvárach detí a žiakov po dobre vykonanej práci.

Obrázok 29: *Textilná mozaika*

Obrázok 30: *Textilná koláž*

Obrázok 31: *Tkanie na podložke*

Obrázok 32: *Tkanie na ráme*

Obrázok 33: *Práca s voskom*

Obrázok 34: *Patchwork*

PRÁCA S DRÔTOM

Objavenie železnej rudy, jej spracovávanie a využitie na výrobu pracovného náradia ľuďom veľmi uľahčilo život. Drôt bol jedným z výrobkov z kovu, s ktorým sa pracovalo za studena. Čoskoro sa stal materiálom, ktorým sa opravovali rozbité keramické riady. Neskôr sa používal na výrobu nových veľmi užitočných predmetov v domácnosti a hospodárstve. Veľkú zásluhu na tomto majú slovenskí drotári, ktorí ho pri vandrovaní rozšírili po celom svete. Prví drotári začínali s drôtovaním hrncov, džbánov, misiek, pekáčov, pascí na myši, opravovaním náradia a náčinia v hospodárstve.

Drôt ako taký má neobmedzené možnosti a drotárstvo ako remeslo patrí asi k najstarším remeslám v dejinách ľudstva, našou úlohou je túto tradíciu ďalej rozvíjať, ctíť si ju a dať jej v našej histórii a súčasnej spoločnosti miesto, ktoré jej patrí.

Materiál, nástroje a pomôcky potrebné pri práci s drôtom:

- drôty rôznych priemerov a rôznej tvrdosti – železný, medený, ocelový, mosadzný, pozinkovaný, včelársky drôt, kvalitný zubársky drôt z ušľachtilej ocele,
- kliešte – ploché, špicaté, guľaté, cvikacie, kombinované, kladivká (ocelové a gumové), ocelová podložka (vhodná je aj malá nákovka či kúsok koľajnice),
- pomôcky na navíjanie drôtu – ceruzky, ihlice, rúrky rôznej hrúbky a rôznych veľkostí, drevené alebo kovové prípravky rôzneho tvaru a prierezu,
- rôzny materiál – pierka, kamienky, sklíčka, koža, koženka, koráliky – drevené a sklenené, rôznej veľkosti a farby.

Charakteristika drobného materiálu využívaného pri práci:

- **brúsne a leštiace prostriedky** – prostriedky na úpravu povrchu kovov: brúsny papier (šmirgel) a handrička na vyleštenie hotového výrobku;
- **drôt – drôtky** – kovový materiál (meď, oceľ, mosadz, hliník) rôzneho priemeru a tvrdosti, možno ho ohýbať, zapleť, natáčať a spájať s iným materiálom;
- **kliešte** – ploché, špicaté, guľaté, cvikacie, kombinované – kombinačky, volajú sa podľa zakončenia, pomocou nich možno drôt štikať, deliť, ohýbať, stáčať;
- **kladivá** – malé kovové (prípadne gumové) kladivko sa používa na vyrovnávanie drôtu, tvarovanie a splošťovanie špirál;
- **kovový odpad** – rôzne kovové matičky, sponky, kovové gombíky, jednoducho všetko, čo možno použiť pri drôtikovaní (nesmie to byť hrdzavé a masť od oleja);
- **koráliky** – drevené, sklenené, hlinené, umelohmotné, vyrobené z papierovej a inej hmoty, rôznych tvarov, veľkostí a farieb;
- **medený a mosadzný drôt** – ťažký kovový a farebný materiál, je hrdzavo-červenej farby, mäkký, ľahko sa tvaruje, používa sa ako obvodový a nosný prvok;
- **ocelová podložka** – potrebná na vyrovnávanie materiálu a splošťovanie špirál (ako náhradu môžeme použiť kúsok železa alebo malú nákovku);
- **pomôcky na navíjanie drôtu** – potrebné pri príprave slučkového výpletu – očiek, čo znamená, že drôt sa navíja na rúrky rôznej hrúbky a vytvára špirálu. Keď sa očká rozcviknú, dostaneme krúžok, ktorý sa použije;

- **včelársky drôt** – mäkký a tenký drôt s lesklou povrchovou úpravou, používa sa na vypletanie a opletanie;
- **zubársky drôt** – vyrába sa na zdravotnícke účely, je tvrdý, odolný voči korózii a je trvalo lesklý, pri práci s ním sa používajú špeciálne kliešte, pre deti je pritvrďý.

Hygienické a bezpečnostné požiadavky pri práci s drôtom:

- pracujte od jednoduchých motívov po zložitejšie námety podľa veku a možností žiakov,
- dostatok čistého drôtu pre žiakov rôznej hrúbky a dĺžky, pomôcok (rúrok, paličiek, ceruziek) na navíjanie, kliešte pre učiteľku,
- pracujte s drôtom dĺžky maximálne 20 až 50 cm, vysvetlite postup práce s praktickou ukážkou, dbajte na dodržiavanie bezpečnosti pri práci,
- postup pri práci s drôtom – drôt uchopte za konce a ohýbajte v rukách, ďalej stláčajte, obtáčajte napr. na drievko (špirála), prevliekajte, navliekajte koráliky a kombinujte s iným materiálom,
- využívajte mäkký, dobre tvárny drôt a iné doplnky, ako sú koráliky, pierka, morské mušličky, kamienky, sklíčka,
- dokončenú prácu skontrolujte a opravte nedostatky (koniec drôtu nesmie trčať a výrobok musí byť hladký),
- urobte výstavku a spoločne sa o výrobkoch rozprávajte a vyhodnoťte ich,
- spoločne poupratujte pracovný priestor a triedu a pozbierajte každý kúsok drôtu a odložte ho.

Základné techniky a postup pri práci s drôtom – drôtikovanie:

Práca s drôtom je zložitejšia technika, ktorá vyžaduje aj značnú námahu. Pri dostatočnej trpezlivosti a zručnosti, získaní citu pre materiál, cvičením a opakovaním môžete vykúzlil' množstvo predmetov, výrobkov a drobností, a tak drôt pod vašimi rukami bude ukazovať svoje protiklady, že je trvalý a húževnatý, krehký a nežný, starodávny a moderný, dokonalý a nekonečný. Pracovať s ním môžete začať pri dostatočnom materiálnom zabezpečení drôtu rôznej hrúbky a druhu, dostatku pomôcok a rôzneho potrebného materiálu. Pri práci s ním je nutné dodržiavať určité pravidlá a bezpečnosť ako pri každej činnosti.

Dbáť na bezpečnosť znamená, že na pracovnom stole nebude nič iné, iba kusy nastrihaného drôtu a pomôcky na navíjanie pre deti. Kliešte a ostatné pomôcky, ako koráliky či kovové drobnosti, nechajte na pomocnom stolíku pre potrebu dospelého – učiteľky a využite ich v prípade potreby. Oboznámte deti a žiakov s materiálom, čiže drôtom, ako s ním možno pracovať, čo možno vytvoriť a veľký dôraz je nutné klásť na bezpečnosť pri práci (neotáčať sa, ak držia drôt, neukazovať drôt susedovi).

Deti sa musia s drôtom najprv iba hrať, zrakom a hmatom vnímať jeho vlastnosti, získať cit pre materiál. Je nutné spoločne sa rozprávať o práci s drôtom, o pocitoch, ale aj o tom, že ich budú bolieť prsty pri jeho stáčaní, ale trpezlivosťou a sebazaprením sa to naučia. Deti nakoniec poznajú, čo všetko možno z drôtu vyrobiť pre potechu oka i duše.

Základné techniky a postupy pri drôtovaní sú kombináciou základných prvkov, ako sú **linka (čiara), vlnovka, očko, špirála, pružina a slučka**, ktoré možno vzájomne ľubovoľne kombinovať a spájať. Spočiatku možno voľne ohýbať, tvarovať, stáčať, viazať, skrúcať rôzne druhy drôtov len tak v rukách – *jednoducho sa s drôtom hraje* – bez nástrojov, a tak spoznávajú jeho vlastnosti a získate cit preň:

- **ohýbať – ohýbanie** – drôtikovanie, pri ktorom sa drôt v rukách ohýba v rôznych smeroch a do rôznych tvarov;

- **stáčať** – **stáčanie** – drôtikovanie, pri ktorom sa v rukách buď obtáča jeden drôt okolo druhého, alebo drôty sa splietajú navzájom okolo seba;
- **viazat'** – **viazanie** – drôtikovanie, pri ktorom sa v rukách viaže, splieta a spája jeden drôt s druhým, pričom sa vytvára sieť, vyrábajú rôzne výplety a vyplňa plocha výrobku;
- **linka (čiara)** – základný prvok drôtovania – hladký, rovný a očistený drôt, z ktorého možno tvarovať ostatné prvky;
- **vlnovka** – zvlnená linka (čiara) s oblúčikovým alebo špicatým vrcholom, ktorým možno znázorniť vlnky a striešky. Drôt dlhý asi 30 cm uchopte skraja medzi ukazovák a palec pravej a ľavej ruky, hneď vedľa seba, a ohnite ho do malého oblúčika. Opakujte ohýnanie drôtu hore a dole na väčšie i menšie vzdialenosti pri sebe (väčšie a menšie oblúčiky). Drôt sa dá ohýnať aj do špica (strechy). Medzi ukazovákom a palcom prstami pravej a ľavej ruky ohnite drôt do špica a vytvorte väčší alebo menší vrchol. Opakujte ohýnanie drôtu hore a dole až do konca a vytvorte väčšie a menšie špice (strechy). Vlnovku môžete využiť na vyplnenie plôch rôznych zvieratiek, srdiečok, vajíčok či iných výrobkov;
- **očko** – malý krúžok na konci drôtu, ktorým možno drôt ukončiť. Drôt uchopte na jednom konci medzi ukazovák a palec pravej a ľavej ruky a urobte maličké očko, drôty sa musia dotýkať a pritlačte ich k sebe. Potom urobte očko aj na opačnom konci drôtu. Vyrobené očko používajte ako ukončovací či spojovací článok;
- **špirála (slimáčik)** – viackrát do kruhu stočená linka. Drôt dlhý asi 50 cm chyťte na jednom konci medzi ukazovák a palec pravej a ľavej ruky a urobte maličké očko. Chyťte ho do ľavej ruky a pravou rukou okolo neho začnite obtáčať drôt do kruhu v určitej vzdialenosti dookola v rovine. Ak sú medzery medzi drôtmí väčšie, špirála je riedka, ak sú medzery menšie, špirála je hustejšia. Špirálku môžete využiť na vyplnenie plôch a stien rôznych predmetov z drôtu;
- **pružina** – linka natočená na ceruzku alebo kovovú tyčku rôznej hrúbky, pričom sa vytvorí okrúhla pružina. V ľavej ruke držte ceruzku alebo kovovú rúrku (jej hrúbku vyberte podľa toho, načo chcete pružinu použiť) a v pravej ruke držte koniec drôtu dlhý asi 50 cm. Koniec drôtu spolu s ceruzkou chyťte prstami ľavej ruky a pravou rukou ho obtáčajte pevne okolo ceruzky tak, aby sa drôty ukladali vedľa seba (nie nad seba), a tak pokračujte až do konca drôtu. Po ukončení drôt stiahnite z ceruzky a okrúhlu špirálu môžete použiť ako ozdobu pri vyplietaní či ozdobovaní iných výrobkov z drôtu. Pružiny môžete namotávať aj na hranaté tyčky, čím môžete vytvoriť veľmi zaujímavé tvary na ozdobovanie výrobkov;
- **slučky (ozdobné pásy)** – základné slučky (ozdobné pásy, ornamenty) vytvorené z okrúhlej pružiny, ktorú musíte sploštiť. Pružinu natočenú na rúrke alebo ceruzke z nej stiahnite a sploštíte medzi prstami rúk. Prvé očká stlačte medzi prstami oboch rúk a potom pokračujte v stláčaní ostatných očiek, až je pružina sploštená (z okrúhlej je plochá), čo znamená, že očká sú uložené vedľa seba ako malé písané písmená o v zošite. Náročnejší postup je pružinku uložiť na kovovú podložku a jemne na ňu udierať kladivkom po celej dĺžke, čím ostane sploštená. Takto môžeme vytvoriť ozdobné pásy a ornamenty. Sploštené slučky možno rôzne tvarovať, vytáčať rôznymi smermi, kombinovať, a tak vytvárať rozmanité pásy a ornamenty, ktoré možno využiť na vyplňanie plôch výrobkov a ozdobovanie;
- **obtáčať** – **obtáčanie** – jeden tenký drôt obtáčame na druhý hrubší drôt (ako navíjanie pružiny na tyčku), čím sa vytvorí ozdobný drôt, ktorý sa dá použiť na tvorenie rôznych výrobkov;

- **stáčať – stáčanie** – technika stáčania dvoch hladkých drôtov, pričom drôty sa vzájomne ovíjajú a ukladajú do závitov. Určitú dĺžku drôtu prehnite na polovicu. Jeden koniec ohnite, chyťte do ľavej ruky, prekrížte a dajte do tvaru písmena „V“. Ukazovák a palcom rovnomerne tlačte na oba konce drôtu a otáčavým pohybom ich okolo seba obtáčajte a vzájomne splietajte, až do konca drôtu. Dbajte na to, aby sa závit na drôte ukladali pravidelne a rovnomerne (potrebujete určitú zručnosť). Stáčaný drôt môžete použiť ako ozdabu, ako upevňovací drôt pri nadpájaní drôtov či pri vytváraní kostry väčších a zložitejších výrobkov;
- **výplet** – drotársky výplet vzniká krížením, stáčaním a obtáčaním dvoch drôtov, pričom vzniká sieťovitá, previazaná plocha, ktorá sa používa na samostatné vypletené plochy a steny výrobku z drôtu. Poznáme niekoľko druhov výpletov, napr. linkový výplet viazaný má tvar špirály (ako pavučina) alebo rovnobežný. Je ešte veľa výpletov a techník na vyplňanie plôch, ale pre deti sú pomerne náročné a nebudeme sa nimi v tejto knihe zaoberať;
- **spoje** – technika vzájomného pospájania, zviazania a spletenia dvoch hrubých drôtov tenším drôtikom alebo pri upevňovaní tenkého drôtu o okraj hrubšieho drôtu na oboch koncoch. Spoje môžu byť pevné (očka sú pevne viazané a spojené), pohyblivé (klbové očka) a rozoberateľné (dajú sa otvárať). Sú potrebné pri dokončovacích prácach, pri nadpájaní a ukončovaní výrobkov;
- **ukončenie práce** – ukončiť prácu z drôtu znamená, že konce drôtu nesmú nikde na výrobku trčať. Konce drôtu treba zakrútiť a poriadne zatočiť, aby sa tak upevnil drôt a tým aj celý výrobok. Skontrolujte drôtené výrobky všetkým deťom a zavesťe ich na stenu alebo šnúрку.

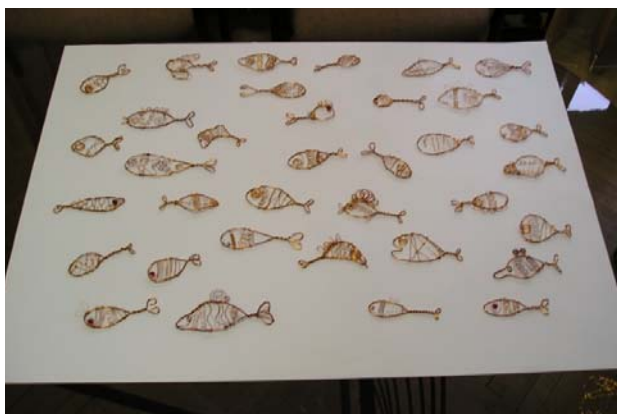
Najobľúbenejšie námety a nápady práce s drôtom – drôtikovanie:

Práca s drôtom v školských podmienkach si vyžaduje entuziazmus, trpezlivosť, vedomosti a zručnosti učiteľa či dospelého a dostatok drôtu či iného potrebného materiálu. Zručnosť detí sa dá naučiť trpezlivých prístupom a postupným nácvikom jednotlivých techník a spôsobov práce s drôtom:

- **Rybka – vajíčka/kraslice – srdiečka – ozdoby na stromček – kvietky a motýliky – ozdoby na zapichovanie do kvetináčov** – to sú výrobky z drôtu, ktoré môžete deti a žiakov naučiť a spoločne si ich aj vyrobiť. Na prácu potrebujeme hrubší drôt nastrihaný na kusy dlhé 30 až 50 cm (podľa toho, čo chceme vyrábať, radšej kratšie drôty, menšie výrobky sa rýchlejšie ozdobujú a vypletajú), tenký drôtik na vypletanie, ceruzky alebo kovové rúrky rôznej hrúbky, koráliky a prsty, s ktorými budeme pracovať:
 - **rybka** – z hrubšieho, ale tvárneho drôtu vytvarujeme v prstoch tvar ryby. Konce drôtu prekrížime do „V“ a stočíme ho 5-krát, a tak upevníme rybkou, vytvoríme chvostík a v prstoch oboch rúk ju dotvarujeme podľa vlastných predstáv. Potom ju ozdobíme špirálkou z tenkého drôtu urobenou na ceruzke. Na ozdobovanie alebo vypletanie použijeme okrúhlu špirálku alebo aj sploštenú špirálku a ňou ozdobíme telo ryby (kratučký koniec drôtika na bokoch tela ryby pevne obtočíme, aby sa drôt nepohyboval, aby sa upevnil výplet). Z tenkého drôtika môžeme vyrábať aj vlnovky či striešky, alebo navliekame malé koráliky na drôtik, čím ozdobujeme telo ryby. Záleží len na nás, ako to urobíme. Hlavne však ide o to, čo zvládnu deti;
 - **vajíčko** – nastriháme hrubší drôt dlhý 25 až 30 cm, na jeho koncoch vytvoríme malé očka, prevlečieme ich do seba a drôt upevníme. Potom vytvarujeme oválny tvar kraslice, ktorú tenkým drôtikom ozdobujeme podľa vlastného námetu ako pri rybke;

- **srdiečko** – postup podobný ako pri predchádzajúcich výrobkoch, len tvar srdiečka je trochu špecifický a je potrebné, aby ste deťom pomohli pri jeho správnom tvare. Vyplietanie a ozdobovanie plochy záleží len na nás a deťoch, čo už vedia a aké sú zručné;
- **ozdoby na stromček** – postup práce je stále rovnaký, len tvarovanie ozdôb je ľubovoľné a záleží len na nás, aké tvary a formy budú mať tieto ozdoby. Vyplnenie plôch je výlučne na nás a môžeme využiť, čo už vieme – slimáčiky, okrúhlu špirálku, sploštenú špirálku, linky s navlečenými korálikmi, vlnovky a striešky či ornamentey z očiek;
- **ozdoby na zapichovanie do kvetináčov** – z hrubšieho drôtu dlhého 50 cm budeme v rukách na jednom konci vytvárať, stáčať, skrúcať rôzne geometrické tvary, hlavičky, slimáčiky, motýliky, kvietky, slniečka už naučenými základnými technikami a využijeme vlnovku, špirálu, pružinku vo výrobkoch podľa vlastného nápadu. Druhým rovným koncom ich zapichneme do hliny v kvetináči;
- **kvietky a motýliky** – to sú len ďalšie a ďalšie nápady, ktoré sa dajú s deťmi a žiakmi vyrobiť z drôtu. Pri týchto prácach využijeme všetky základné techniky a prvky práce s drôtom, ako sú linky, vlnovky, slimáčiky, špirály, navliekame koráliky a rôzne ich kombinujeme, vyplietame plochy a rôzne ozdobujeme podľa toho, čo máme pripravené, a ako sa to páči deťom a žiakom. Dbáme iba na to, aby sme konce drôťov pevne obtáčali na bokoch kostry, a tak upevňovali výplet, a dotvorili celkový tvar našich výrobkov z drôtu. Vytvárame tak krásne miniatúry, ktoré môžeme podarovať pri rôznych príležitostiach;
- **Stromček šťastia – zvonkohry z mušličiek** – kombinovať dva materiály je už trochu zložitejšie, ale po dobrom zvládnutí základných techník práce s drôtom pokračujeme vo vyrábaní krásnych drobností z neho. Ak máme rôzne mušličky môžeme ich využiť, a tak si vyrobiť darček:
 - **stromček šťastia** – potrebujeme väčšiu mušličku alebo pekný kamienok, 8 až 10 kusov tenkého drôťka dlhého 10 cm. 4 až 5 tenkých drôťkov prekrížime v polovici a stočíme trikrát a vytvoríme „plus“. Takto prekríženými drôťkami obalíme mušľu (*akoby sme prevážovali balík*) a 4 časti drôtu spolu pevne stočíme nad mušľou, čím vytvoríme peň stromčeka (dlhý asi 1 cm). Drôt, ktorý ostal trčať, využijeme ako konáre, ktoré na koncoch ozdobíme korálikmi, dobre ich upevníme, aby nevypadli, a konáriky upravíme do koruny stromu;
 - **zvonkohry z mušličiek** – malé i väčšie mušličky môžeme využiť tak, že ich ako pri stromčeku šťastia zabalíme do drôtu ako balíček. Dobre ich upevníme, zvyšný drôt stočíme a urobíme očko. Takého „balíčky“ budeme nadpájať nad seba a vytvárať závesy, ktoré majú rôznu výšku. Na drevený vešiak alebo pekný konár zo stromu si vyrobené závesy – balíčky z mušličiek – zavesíme a ozdobíme kovovými rúrkami, veľkými korálikmi a zavesíme do priestoru.

Je ešte množstvo nápadov a námetov, ktoré sa dajú vyrobiť z drôtu: šperky, náramky, náušnice, prstene, prívesky, plošné obrázky na rozličnú tému. Zruční drotári môžu opletať fľaše, hrnčeky, kamienky, vyrábať zvieratká, chrobáčky, ale aj veľkoplošné drôtené výtvyry na výzdobu priestoru, ako snehuliak či veľkonočné vajíčko. Drôt využijeme aj ako výstuž do slaného cesta, papierovej hmoty pri tvorbe väčších výrobkov, ľudských postáv, aby stáli a boli v pohybe. Treba len začať, naučiť sa to a potom v tom pokračovať.

Obrázok 35: *Rybky z drôtu*

Obrázok 36: *Vajíčka z drôtu*

Obrázok 37: *Srdiečka z drôtu*

Obrázok 38: *Ozdoby na stromček z drôtu*

Obrázok 39: *Rôzne drobnosti z drôtu*

Obrázok 40: *Stromčeky šťastia z drôtu*

Námety a nápady na prácu s kombinovaním jednotlivých techník a materiálov:

- ročné obdobia podľa učebných plánov na školách:
 - jeseň – prírodný materiál – dostatok materiálu v prírode môžete kombinovať s drôtom, papierom, farbami a modelovacou hmotou,
 - zima – drôt, odpadový materiál, papier, textil,
 - jar – odpadový materiál, papier, drôt, modelovacie hmoty,
 - leto – papier, textil, modelovacie hmoty,
- rôzne sviatky počas roka:
 - Valentín – srdiečka, Deň žien, Deň matiek – srdiečka, kvietky, kytičky, pozdravy,
 - Veľká noc – kvety, kuriatka, zajačiky – z papiera, textilu, drôtu kombinovanými technikami, kraslice – využívame dostupné materiály a techniky, myslíme na možnosti detí a žiakov, zabezpečíme dostatok materiálu,
 - Vianoce – ozdoby na stromček, darčkové škatuľky – využívame kombinácie materiálu podľa možností, dostupnosti a nápaditosti, adventný kalendár rôznych tvarov závesný, stolový, plastický i reliéfny, ozdoby na stromček, tašky, šperky,
 - príležitosti počas roka – narodeniny, oslavy, príležitosti – pripravujeme pozdravy z krepového papiera, girlandy, učíme deti nápadito zabalit' darček, ozdobiť stôl,
- slamené figúrky, šúpol'ové ľudské postavy v stoji, sede, pohybe, plošné i do priestoru,
- ľudské postavy a bábiky – textilné bábky, rozlíšime chlapcov (nohavice, čiapka) a dievčatá (šaty, dlhé vlasy),
- rozprávkové postavičky, maňušky – hlavičky s vlasmi a očami a ostatok podľa vlastného námety, kombinujeme rôzne materiály a techniky,
- športové témy – znázorňujeme postavy v pohybe (z drôtu), vyrábame pomôcky pre jednotlivé športové disciplíny (vyžívame staré nepotrebné veci – starú loptu, drevenú raketu a iné), ktoré domaľujeme, ozdobíme a vytvoríme novú vec či predmet na okrasu i zábavu,
- domáce zvieratá, zvieratká v zoolologickej záhrade, ryby, plazy, vtáky, motýle, chrobáčky, lienky (podľa učebných osnov a plánov) – nalepujeme obrázky, pripravujeme rámy,
- príroda – stromy, kvety, ovocie, zelenina,
- aranžmány – adventné vence, girlandy, ikebany, svietniky,
- náhrdelníky, šperky, prívesky,
- domy, kfmidlá pre vtáčiky, hrady a zámky, kuchynský riad, nábytok,
- dopravné značky, osobné autá, lode, rakety, nákladné autá, lietadlá,
- darčeky a drobnosti, náramky, náhrdelníky, prívesky, brošne, spony, puzdro na mobil, škatuľky rôznej veľkosti a tvaru, záložky do knihy,
- klobúčiky, karnevalové masky, lampióny, mávadlá,
- telesá – kocky, hranoly, valce, ihlany,
- pohľadnice, pozdravy, rámičky, hlavolamy,
- dom pre bábiky v skutočnej veľkosti z kartónu, celé mestá, domy, ulice, ľudia zo škatuliek od liekov a topánok,
- divadielko s maňuškami zo starých ponožík, rukavíc, papiera, textilu,
- kozmické lode, mestá minulosti a budúcnosti...

...a preto pri týchto prácach využívame zručnosti, návyky, poznatky, vedomosti a záujmy detí a žiakov a rozvíjame ich fantáziu, tvorivosť, nápaditosť. Sú zdrojom inšpirácie pre našu prácu, ak to od nich prijmem...

Témy jednotlivých činností, spôsoby spracovania rôznych materiálov sú overené priamo v praxi, vo vyučovaní a iných aktivitách v materských a základných školách, v mimoškolských inštitúciách a s deťmi rôzneho veku.

Fotografický materiál za jednotlivými kapitolami s názvami nápadov a námetov je zozbieraný z rôznych uskutočnených akcií, prednášok, seminárov a školení učiteľov, ale aj vlastnej samostatnej práce detí a žiakov v školách, zariadeniach predškolskej i školskej výchovy a krúžkoch počas mnoho-ročnej učiteľskej práce.

ZÁVER

V tejto útlej knižke som vám predstavila nápady drobné i väčšie, geniálne, okamžité i spontánne, svetoborné i vzácne, každodenné i dlhodobé, senzačné i neuveriteľné, overené a vyskúšané, skutočné a naozajstné. A predkladám aj množstvo nápadov a námetov, ktoré boli overené a stále sa skúšajú pri edukačných aktivitách s deťmi v materských školách, so žiakmi vo vyučovacom procese na prvom stupni základných škôl a vyskúšali si ich aj deti a žiaci v špeciálnych základných školách variantov A, B a C. Pri tejto práci veľmi záleží na postoji dospelého človeka, pedagóga, učiteľa, na jeho znalostiach, zručnostiach, chuti robiť niečo iné, jeho vnútornej sile chcenia a hlavne pochopenia od okolia, že sa to dá... a trpezlivo tvoriť.

Nápad sa rodí v hlave každého z nás, v mojej, vašej, jeho... Hovorí sa, že *nápady hýbu svetom*, a je to tak. Bez nápadu by nebolo to, čo bolo, čo je teraz a čo bude. A stále je čo vymýšľať, uvažovať, robiť niečo zaujímavé a osožné.

Závisí to od nás – od vás, ako to bude vyzeráť, ako to urobíte a vytvoríte. Ak budete všetko len kopírovať, nebude to za nič stáť. Využite svoje vlastné ruky a zručnosti v spojení s fantáziou, predstavivosťou a aj pri využití rovnakého či iného materiálu vás to dovedie k vytvoreniu jedinečného diela.

Na záver chcem povedať: *„...dobré sa dívaj okolo seba, vnímaj svet, prírodu, veci a všetko precituj svojim vnútrom. O tom, čo vidíš, aj premýšľaj, kombinuj, vymýšľaj, spájaj, hľadaj nové možnosti, nové využitie a potešenie.“*

Myšlienka, ktorú som veľmi dávno čítala, ma sprevádza celým mojím životom: *„...z nápadu sa rodí ďalší nápad... Kto nič nerobí, na nič nepríde...“*

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- Štátny vzdelávací program 1. stupňa základnej školy v Slovenskej republike. In: Bratislava: ŠPÚ 2008.
- Učebné osnovy – Príloha k štátnemu vzdelávaciemu programu. In: Bratislava. ŠPÚ 2008
- Štátny vzdelávací program ISCED 0 – predprimárne vzdelávanie. In: Bratislava. ŠPÚ 2008.
- Vzdelávacie programy pre žiakov s mentálnym postihnutím ISCED 1 – primárne vzdelávanie. In: Bratislava. MŠ SR, ŠPÚ 2009.
- BEDNAŘÍK, A. a kol. 2004. *Životné zručnosti a ako ich rozvíjať*. Bratislava: Nadácia pre deti Slovenska, 2004. ISBN 80-969209-5-2.
- JOZEFČÁK, J. a kol. 2008. *Špeciálne metodiky predmetov*. In: Levoča. PF KU 2008.
- KALHOUS, Z. – OBST, O. a kol. 2002. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z. – PUPALA, B. 2001. *Predškolská a primárna pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.
- KOSTRUB, D. 2005. *Dizajn procesu výučby v materskej škole*. Prešov: Vydavateľstvo Rokus. 2005. ISBN 80-89055-56-7.
- KOŽUCHOVÁ, M. 1995. *Učebné osnovy pracovného vyučovania pre 1. stupeň základnej školy*. Bratislava: Schválilo MŠ SR dňa 18. mája 1995 pod číslom 157/95 – 211 ako učebné osnovy pre 1. – 4. ročník základných škôl.
- KOŽUCHOVÁ, M. 1998. *Obsahový a výkonový štandard z pracovného vyučovania pre 1. stupeň základnej školy*. Bratislava: Schválilo MŠ SR dňa 7. 7. 1998 pod číslom 35/98-15 s platnosťou od 1. septembra 1998.
- KOŽUCHOVÁ, M. 2002. *Vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami z pracovného vyučovania na 1. stupni základnej školy*. Bratislava: Schválilo MŠ SR ako vzdelávací štandard s exemplifikačnými úlohami z pracovného vyučovania na I. stupni základnej školy, dňa 28. 8. 2002 č. 2112/2002-4 s platnosťou od 1. septembra 2002.
- KOŽUCHOVÁ, M. – HABŠUDOVÁ, M. – BRNKA, K. 1992. *Pracovná výchova II*. Vysokoškolské skriptá. Bratislava: UK 1992. ISBN 80-223-0510-3.
- KRAJČOVÁ, N. – DAŇKOVÁ, A. 2001. *Všeobecná didaktika – terminologické minimum*. Prešov: ManaCon, 2001. ISBN 80-89040-09-8.
- KRÍŽOVÁ, J. – KRUPOVÁ, I. 2007. *Vybrané špecifiká regionálnej výchovy v okolí Banskej Bystrice*. Zvolen: PF UMB, 2007. ISBN 978-80-8083-471-5.
- Krok za krokom*. Metodická príručka pre predškolskú výchovu. 1999. Žiar nad Hronom: Nadácia Škola dokorán. 1999. ISBN 80-968292-0-3.
- MOJŽÍŠEK, L. – ZÁTOPKOVÁ, M.: 1982. *Metodika pracovnej výchovy v materskej škole*. Bratislava: SPN. 67-289-82.
- MACKO, A. 1975. *Výtvarné techniky I*. Bratislava: SPN. 67-485-75.
- PETTY, G. 1996. *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-978-X.
- Príručka na tvorbu školských vzdelávacích programov pre materské školy*. 2008. Bratislava: MPC. ISBN 978-80-8052-324-4.
- TUREK, I. 2005. *Inovácie v didaktike*. Bratislava: MPC, 2005.
- UŽDIL, J. – RAZÁKOVÁ, D. 1978. *Metodika výtvarnej výchovy v materskej škole*. Bratislava. SPN. 67-235-78.

VIŠŇOVSKÝ, Ľ. – KAČÁNI, V. *Základy školskej pedagogiky*. Bratislava: IRIS. ISBN 80-89018-25-4.
TRUBÍNIOVÁ, V. 2007. *Predškolská pedagogika terminologický a výkladový slovník*. Ružomberok. PF KU. ISBN 978-80-8084-162-1.

Odporúčaná literatúra pre jednotlivé okruhy:

- BRAHOVÁ, M. 1998. *Kouzlíme ze slámy*. Náchod: Nakladatelství zásielková služba, 1998.
BREZINOVÁ, A. 1987. *Textilné techniky*. Bratislava: Vydavateľstvo ALFA, 1987.
DAŠKOVÁ, K. 1976. *Vysoká škola dievčenskej zručnosti*. Bratislava: Mladé letá, 1976.
DAŠKOVÁ, K. 1985. *Urob si tlačiarňičky*. Bratislava: Mladé letá, 1985.
DEVEČKA, E. 2003. *Drotárstvo*. Prešov: MPC, 2003.
ENCYKLOPÉDIA RUČNÝCH PRÁC. 1994. Bratislava: IKAR, 1994. ISBN 80-71118-218-4.
ENCYKLOPÉDIA ĽUDOVEJ KULTÚRY SLOVENSKA. 1995. Bratislava: Veda, 1995. ISBN 80-224-0234-4.
JUROVATÝ, L. ml. 2000. *Drotárstvo*. Bratislava: ÚĽUV 2000. ISBN 80-88852-16-1.
GULEJA, K. 1992. *Svet drotárov*. Martin: Matica slovenská, 1992. ISBN 80-7090-232-9.
HALLONOVÁ, K. – KRAJČOVÁ, M. 2003. *Drôtovanie s džarkom Markom*. Žilina: Považské múzeum. ISBN 80-88877-35-0.
HRABKOVÁ, A. – ALEXOVIČOVÁ, T. 2007. *Pracovná výchova inými očami*. Prešov: MPC 2007.
KOVÁČOVÁ, E. 1984. *Urob si bábiky a panáky*. Bratislava: Mladé letá, 1984.
KOVÁČOVÁ, E. 1990. *Urob si batiku a čary podobné*. Bratislava: Mladé letá, 1990.
KOLEKTÍV AUTOROV, 2000. *Tvoríme z prírodných materiálov*. Bratislava: Vydavateľstvo Anagram, 2000. TOPP 2612.
LESSO, K. 1987. *Urob si z hlíny, moduritu, plastelíny*. Bratislava: Mladé letá, 1987.
LICHARD, D. 2002. *Hrnčiarstvo*. Bratislava: ÚĽUV 2002. ISBN 80-88852-23-4.
MACKO, A. 1975. *Výtvarné techniky I. a II.* Bratislava: SPN, 1975, s. 78.
Nové originálne ručné práce. 2005. Bratislava: Ikar 2005, s. 232.
PERINA, L. – ZANONI, R.: *Originálne ručné práce*. 1997. Bratislava: Ikar, 1997, 133 s., s. 67.
PLACÁKOVÁ, E. – POŠUSTOVÁ, M. – VONDUŠKOVÁ, A. 2004, *Keramika bez hrnčiarskeho kruhu*. Praha: Grada 2004. ISBN 80-247-0889-2.
SKARLANTOVÁ, J. – VECHOVÁ, M. 2005. *Textilní výtvarné techniky*. Plzeň: Nakladatelství Fraus, 2005. ISBN 80-7238-319-1.
SCHWARZBACHOVÁ, A.-M., 2004. *Sušené kvetiny*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2004. ISBN 80-7181-387-7.
STEVONKOVÁ, M. 1979. *Urob si papiera*. Bratislava: Mladé letá, 1979.
SAMOHÝLOVÁ, A. – VONDRUŠKOVÁ, A.: *Drátované drobnosti – šikovné ruce*. Grada, 2004.
ŠEBEŇOVÁ, I. 2007. *Remeselné činnosti v mimoškolských formách práce*. Prešov: PU Prešov, 2007. ISBN 978-80-8068-709-0.
TOTH, D. 1989. *Urob si masky*. Bratislava: Mladé letá, 1989.
TRILECOVÁ, B. 1980. *Urob si z handričiek*. Bratislava: Mladé letá, 1980.

Časopisy:

Dorka, Rady a nápady, Magazín Dorka

Krášlime si všední i sváteční den, 4/86

Kutilkám a kutilům, 1/88

Květen – V jedné školní družině 1/86, s. 61

Lidové vánoční ozdoby 9/83, s. 47

Medovničky 5/95, 1/2002, 1/2003

Pro volný čas našich dětí, 2/89

Tvorivý Amos

Velkonočné vajíčka, rozličné techniky zdobenia, TOPP 2000

Z darů přírody po celý rok, 1/87

mpc
METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM

Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Tento edukačný materiál vznikol ako súčasť národného projektu **Vzdelávanie pedagogických zamestnancov materských škôl ako súčasť reformy vzdelávania.**

Autorka: Mgr. Anna Hrabková
Názov: Škola remesiel inými očami
Recenzenti: doc. PaedDr. Iveta Šebenová, PhD.
PhDr. Tatiana Čekanová

Vydalo Metodicko-pedagogické centrum, Ševčenkova 11, 850 05 Bratislava. Všetky práva vyhradené.
Toto dielo ani žiadnu jeho časť nemožno reprodukovať bez súhlasu majiteľa práv.

Prvé vydanie, Bratislava 2012
ISBN 978-80-8052-455-5